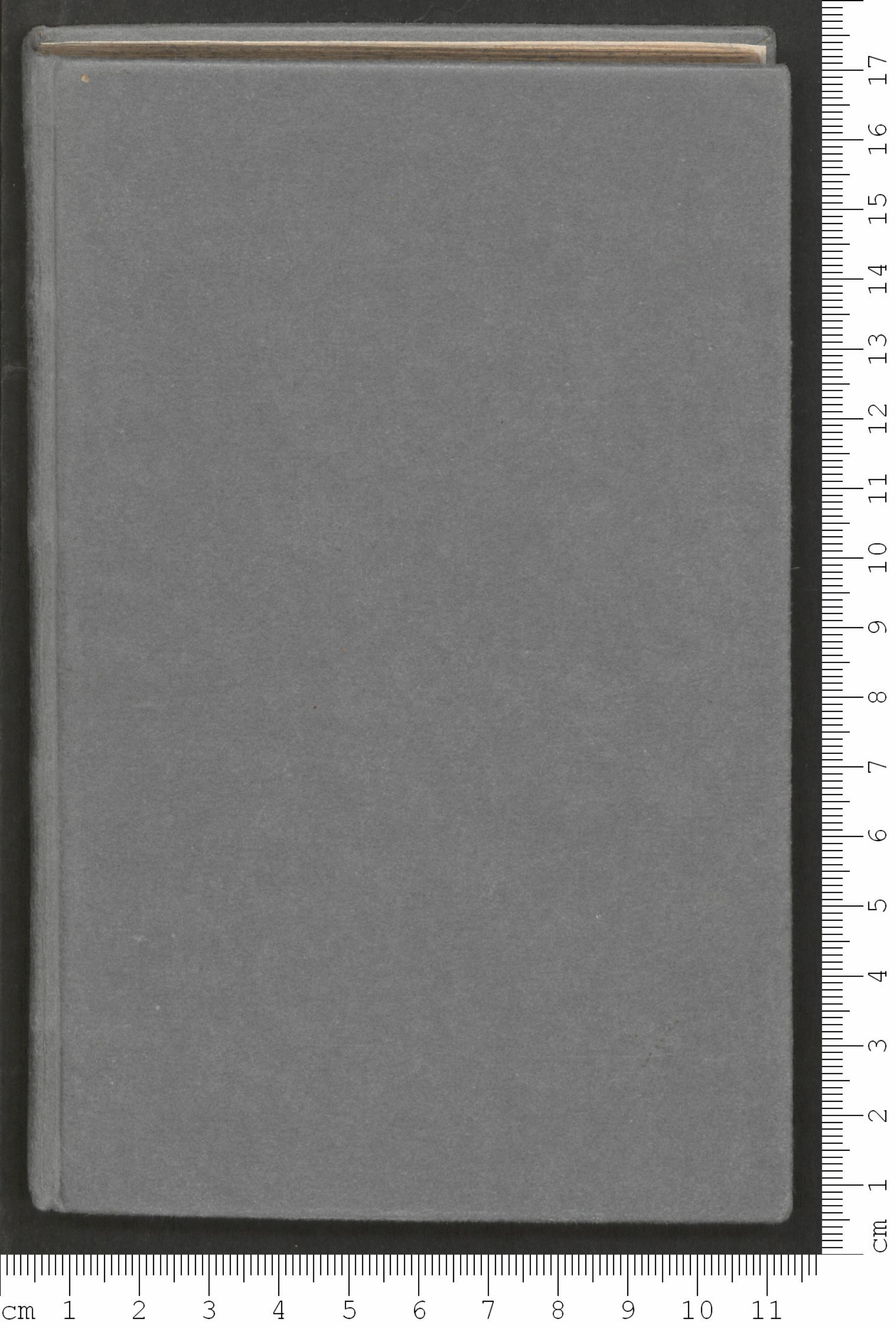
BRELIN

RESA

L7.1664

8NN29

BESKRIFNING
ÖFVER EN
ÅFVENTYRLIG
RESA
TIL OCH IFRÅN
OST-INDIEN,
SÖDRA AMERICA,
OCH EN DEL AF
EUROPA,
ÅREN 1755, 56, OCH 57.

AF
JOHAN BRELIN.

UPSALA,
Tryckt i Kongl. Acad. Tryckeriet, 1758.

BIBLIOTHEQUE SAINTE GENEVIEVE

SVEA RIKES
BORNA
CRON-PRINS,
THEN
DURCHLAUCHTIGSTE
FURSTE
OCH
HERRE,
PRINS
GUSTAV.

DURCHLAUCHTIGSTE NÅDIGSTE FURSTE!

CARLA-Gren af VASA Åtten,
Hieltars Telning, Hielte-Son,
GUSTAV, PRINS af Konga-ſlägten,
Som ſatt glans på Sverges Thron;

Ti-

Tidens hopp til största fägnad,
Nordens lyster, folkets frögd:
Himlen gif at i Din hågnad
Hela Riket må bli nögd!
Dyra PRINS hvar fins Din like
I förstånd, i dygd och vett?
Aldrig något Kunga-Rike
Har til PRINS Din maka sett;
Och alt folk skull' undran visa,
At Du redan är så stor,
Om Du ADOLF och LOVISA
Icke had' til FAR och MOR.
Men ho är som nu kan undra
At en PRINS af DENNA STAM,
Fram för andra många hundra
Nåd och mildhet visa kan?

Des-

Desſe åro ſkålen ſtörſta,

Som mig dierf och driſtig gör,

At jag mina frukter förſta

För Din ögon viſa tör.

Från Din' höga åmnen raſta,

Se med nådigt öga an

Huru olyks-ſtorm kan kaſta

Från en fara til en an.

På en reſa, ſom ſå mången

Har tilförne lyckligt giort,

Har jag enſam denna gången

Lyckans vidrighet förſport.

Milda Prins låt nåden Tina

Skydda deſſa korta bla',

Som en reſa ifrån China

Til och från America,

Uti

Uti kårthet hår beſkrifva,

Och om jag det bedia tőr,

Unna mig den nåd at blifva

Med all vőrdnad tils jag dőr,

DURCHLAUCHTIGSTE NÅDIGSTE FURSTE,

EDER KONGL. HÖGHETS

Underdånigſte och tropliktigſte tienare

JOHAN BRELIN.

VÅLBORNE OCH HÖG-ÅDLE HERRAR COMMERCIE-RÅDER OCH DIRECTEURER AF VÅLLOFLIGA SVENSKA OST-INDISKA COMPAGNIET.

HÖG-ÅDLE HERR
NILS SAHLGREN.

HÖG-ÅDLE HERR
M. LAGERSTRÖM.

HÖG-ÅDLE HERR
AND. PLOMGREN.

HÖG-ÅDLE HERR
ABRAHAM GRILL.

HÖG-ÅDLE HERR
CLAES GRILL.

VÅLBORNE HERR
JACOB VON UTFALL.

Hög-Gunstige Herrar!

I betraktande af så mycken gunst och de många förmåner, som jag uti Vällofliga Svenska Ost-Indiska Compagniets tienst åtniutit, tar jag mig den friheten, at til et ringa prof af taksamhet och årkånsla, Herrar Commercie-Råden och Directeurerne i ödmiukhet tilskrifva denna korta berättelsen om mina åfventyrer på en Ost-Indisk Resa, och de märkvärdigheter, som derunder varit tilfälle at antekna; och är derjemte öfvertygad, huru litet dess ofulkomlighet, kan döljas för de ögon, som så ofta med

pris-

prisvård upmärkſamhet igenomvandrat de måſt namnkunnoga och lärda Daga-Böcke öfver dylika Ämnen. Jag ärkänner ock gerna, huru litet min förtienſt ſvarar emot den heder mig härutinnan vederfares: Men det är Välborne och Hög-Ädle Herrar, i förlitande på Edor vanliga ynneſt och benägenhet, ſom jag gör mig hopp om et gunſtigt uttydande; och det är i ſamma tilförſigt, ſom jag med all uptänkelig vördnad har den äran at framlefva

VÄLBORNE OCH HÖG-ÄDLE HERRAR
COMMERCIE-RÅDERNES
OCH
DIRECTEURERNES,
Mine Hög-Gunſtige Herrars

ödmiukaſte tienare
JOHAN BRELIN.

Benägne Läſare!

e hår en kårt beſkrifning ŏfver en lång och vidrig reſa til Oſt-Indien.

Månge hundrade hafva med fŏrdelaktig vinning, (men med olika nytta,) giort flera lyckeliga Reſor; Jag allena kunde hafva ordſak at klaga ŏfver et oblidt ŏde: Men den vinſt ſom rŏrer de flåſtas bŏjelſer, har aldrig varit mit ŏgnamårke.

I tanka at vinna fŏrfarenhet, och at gŏra mig til det Almånnas tienſt ſkickelig, reſte jag ifrån Fåderneslandet nŏgd och rik, ty jag var ingen ſkyldig; Vid återkomſten til Sveriget, hade jag fŏrlorat alt hvad jag ågt, tillika med trenne års mŏdoſamma fŏrtienſt; Men tyckte mig ån-då mera rik ån tilfŏrne, ty jag hade fŏrvårfvat det, ſom intet kan fŏrloras.

En del af mina åfventyr äro uti Låſarens hånder: Om de på något ſått kunna fŏrnŏja, ſå har jag vunnit en ſtor del af mit påſyftade åndamål; Ty at min reſa varit til något mera nyttig, derom våntar jag framtidens ovålduga vitne, ſå framt det år Almagtens behag, at jag til Fåderneslandets tienſt får upoffra den frukt ſom af en trŏtſam ungdoms-vår kan fŏrvåntas.

I.N.J.

I. N. J.

En besynnerlig lust at resa, samt nyfikenhet at bese verlden, och derigenom vinna förfarenhet, har ifrån första ungdoms-åren varit åmnen som måst sysselsatt mina tankar; men icke destomindre, har jag altid trodt min skyldighet vara, at vånta de år, och vinna den kunskap hemma, at fremmande Folk och seder ej skulle blott med förundran, utan tillika med nytta beskådas. Jag tilstår, det jag hårutinnan ej hade hunnit en ønskad fulkomlighet, då jag århöll HANS KONGL. MAJ:TS Allernådigste permission at resa utom Riket: men de många förmåner som blefvo mig uti Vållofliga Svenska Ost-Indiska Compagniets tjenst tillåtne, upmuntrade mig at antaga Sjömans-tjenst på Högbemålte Compagniets Skep, kallat Prinsessan SOPHIA AL-

BERTINA, hvilket commenderades af Capitainen Herr CARL GUSTAV LEHMAN, ſom medelſt vett och förfarenhet gjort ſig ſkickelig, at nu tredje gången förrätta denna vigtiga ſyſla. Til Handelens förrättande var Premiere Soupercargo, Herr NILS HEGG, ſom flere gånger gjort ſig Vålloft. Compagniets förtroende värdig. Skepet var uti ſlutet af år 1754. aldeles ſegelfärdigt, at gå til Canton uti China, men måſte i förväntan på god vind, ligga uti Varg-Ö håla, ungefärligen 2. mil ifrån Götheborg, ända tils den 5:te Januarii, år 1755. då vi i HERrans Namn började vår föreſatta Reſa. Knapt hade vi fått Götheborgs-ſkären utur ögnaſigte, för än ſtorm och motväder nödgade oſs at ſöka hamn vid Helſingör, ſom vi dock ej hunno innan den 9:de Januarii, då vi uti full ſtorm ankommo til Danſka Sundet.

Vårt hopp om denna nyſs påbegynta Reſas lyckeliga framgång, ſyntes lika ſom vara ſtäld på högſta prof; ty ſå väl den 15. ſom 16. och 17. Januar. voro vi under ſegel at gå härifrån, men hunno ingen gång utaf Redden, förån ſtorm med ſjömörker och ſnö-yror nödgade oſs at gå tilbaka.

Detta variabla och nästan olideliga ſtormväder, varade tils den 20. Januarii, då vi kl. 8 föremiddagen lemnade Helſingör med en

god

god och gynnande vind, hvarigenom ögnasigtet af det kåra Fåderneslandet innan kort förlorades, och vi lämnades uti et osåkert hopp, når, eller om, vi det samma skulle få mera åter se.

Vår kosa blef tagen Norr om Skotland, såsom mera såkert denna stormaktiga tid, ån igenom Canalen, och den samma fortsattes utan någon besynnerlig håndelse, och med god framgång, til den 23. Februarii om morgonen, då vi sågo Cap. Trafalgar, samt en udde som liknade Cadix. Detta gaf oss hopp at snart hinna dess redd, men knapt hade vi smickrat oss dermed, förån det tillika med siktet af landet förlorades. Solen som vid sin upgång tyktes båda oss en klar dag, blef uti et ögnablick med tjocka moln öfvertåkt; En stark Syd-Vest storm med sjö-mörker och regnblandat hagel, begynte uti hastighet upblåsa, och vatnet miste sin råtta fårg, så at det blef hel hvitt. All anvånd möda at emotstå stormens håftighet var fåfång, utan vi blefvo drefne uti Bugten af Paalos, hvarest vatnet började blifva grundt, och stormen ånnu mera ökas, för hvilken orsak våra ankare blefvo fålda uti 13. famnar djupt vatn. Grunden var grof sand och skal, och ehuru svåra våra 3:ne ankare voro, blef-

vo vi dock drifne så långt in, at vi ej hade mer än 8:ta famnar djupt vatn.

Stormen fortfor eftermiddagen och hela natten med et starkt regn och faseligt mörker, som stundom med blixtrande ifrån alla sidor blef uplyst, och dermed följde et förskräckeligt åskedunder. Ingen man af vår besåtning feck eller kunde åtnjuta den minsta hvila, utan af et ståndigt arbete med tågens klådande och vid makt hållande, blefvo vi til större delen aldeles utmattade; fastån fruktan för undergång, tyktes stärka hvars och ens krafter at göra alt hvad som möjeligt var til vårt bibehållande.

Den 24:de Febr. Om morgonen klarnade det något up vid solens upgång, då vi sågo land af röda Dwin, en stråkning ifrån Syd-Syd-Ost, til Nord-Nord-Vest, samt et Castel uti Nord-Ost ifrån oss, och distancen til närmaste land, syntes ej vara mer än 3. à 4. Tyska milar. Derjemte sågo vi dock vågornas störtande eller brånning emot klippor och bankar, ej mera än 4. à 5. Mousquetskått ifrån vårt skepp, så at om vi ännu mera hade drifvit med våra ankare, hade vi såkert varit förlorade. Storm, ovåder, blixt och dunder råkte hela denna dagen så väl som följande natten, så at vårt hopp at blifva frälste utur denna fara, syntes til större

de-

delen vara förlorat. De utaf stormen uprefta böljor, som stundom öfvertäckte det främsta af vårt skep, tycktes hvart ögnablick båda vår undergång; All menniskelig hjelp och möda syntes vara fåfäng, och hade vi här ingen annan tilflygt, än Guds nåd och allmakt, som ständigt blef anropad uti allmänna bönestunder, hålne af vår Skeps-Predikant, Herr Daniel Ahlberg, hvilken ej underlåt, at med förestålningar som vid detta bedröfveliga tilfället voro tjenliga, upmuntra ofs. Vi fattade omsider säkert hopp om nådig bönhörelse, och til hugkomst af denna fara, blef et frivilligt sammanskott af hela Besåttningen samtyckt til Svenska Kyrkors och Fattigas förnödenhet.

Uti et så ömkeligt tilstånd, då hvart ögnablick föreställes vara det sista, vore önskeligt, at hvar Sjöman med säkerhet kunde säga:

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient Ruinæ.

Horat. Lib. 3. od. 3. v. 7.

Den 26. Febr. eftermiddagen började stormen at lägga sig, och vinden blifva något til vår fördel, hvilket hugneliga tilfälle genast blef i akt tagit, och sedan vi lyft 2:ne ankare, lemnades det 3:dje medelst tå-

gets afkappande, hvilket uti en mogen rådplågning imellan Herr Capitain och Herrar Styrmånnerne blifvit ſamtyckt. Vi ſluppo ſåledes lyckeligen utur detta trånga och farliga ſtållet klockan 10. om aftonen, och fingo friſk blåſt och klart våder ſom continuerade hela natten.

Den 27. *Martii*, klockan 8. om morgonen fingo vi efter ōnſkan Staden Cadix uti ſigte, och faſt ån vi fōr hård blåſt ej kunde få någon Lots om bord, ſå paſſerade vi dock, genom Herr Capitain LEHMANS fōrfarenhet, lyckeligen imellan de fōr ſin farlighet bekante Klipporne, Demanten och Porcos, ſom åro belågna uti inloppet af Cadix Bay, och vi kommo klockan half tolf til ankars på denna Stadens Redd.

Vi kunde nu ej utan vōrdnad årkånna Guds ſtora nåd och allmagt, ſom behagat lyckeligen hjelpa oſs utur nōden til en ſåker hamn.

Staden Cadix ligger på 36. grad. 32. min. Nord Bredd, 24. grad. 35. min. Veſter om Stockholms Meridian, och år fōr ſin tåcka belågenhet vid inloppet af Gibraltar-Sundet, ſamt fōr ſin makalōſa hamn och vidſtråckta handel, bekant framfōr andra på deſſa Kuſter belågne Ståder. Deſs nu fōrtiden florerande tilſtånd och angenåma utſigt,

ſigt, vore et åmne ſom vidlyftigt kunde utföras; men ſom tidens kårthet, förekom möjligheten at om alla omſtåndigheter blifva fulkomligen underråttad, nödgas jag gå det med ſtillatigande förbi; dock måſte tilſtå, at deſs vål anlagde Fåſtningsvårk, *a*) pråktiga Kyrkor och Kloſter, publiqua Byggningar och tåcka Vatn-Konſter, förtjena all den upmårkſamhet, ſom Sanſagor redan gifvit, eller framdeles kunna gifva anledning til. Utom andra ſålſynheter och Hedenhös efterlemnade minnesmårken ſom uti Staden ſkola finnas, ſer man der utanföre de allmånt bekanta Herculis Stoder, med påſkrift af denna berömda Hjeltens utlåtande, *Plus Ultra*, då han ſkolat ſedt ſig af Oceanen hindrad, at på denna ſidan långre få utbreda ſina Segervinningar.

Porto S:ta Maria, år en liten Stad, men förtjenar likafult för ſin angenåma belågenhet, och de ljufliga Vingårdar och fruktbårande Planteringar ſom henna omgifva, mycken upmårkſamhet. Denna Staden år anlagd gent emot Cadix, på andra ſidan af Bayen eller Redden, och bekant för det friſka och ljufliga vatnet, ſom der-

a) Fåtningsvårken åro för alla Främmande förbudne at beſes,

derifrån håmtas så vål til Cadix *b)* som til förnödenhet för alla de Skep, som komma hit eller gå hårifrån. Til Cadix transporteras vatnet merendels med et slags små Åsnor, af Spaniorerne kallade *Boricco*, hvilka kunna båra ansenliga tyngder. De lastas med 4. à 6. små Fastager fylda med vatn, och sammanbundna med Russinkorg, och sedan drifves hela hopen med Boriccor af en eller två man.

Til Skepen föres vatnet igenom stora Barquer eller båtar, hvilka föra 40. à 50. oxhufvuden tillika; Dessa Barquer kunna allenast gå en gång om dygnet emellan Port-Maria och Skepen, emedan de måste gå up med floden, men under Ebben ligga de der aldeles torra, och kunna ej gå tilbaka, för ån floden å nyo stigit til sit högsta. Vatnet ledes et långt stycke up ifrån bergen til 2:ne små Vatn-konster, bygda så nåra vid stranden, at Barquerne kunna lågga der intil, och medelst en eller flere tappars uttagande, fylla i sina kåril så mycket vatn som de åstunda.

Ifrån Port-Maria håmtas åfven åtskilliga slag gröna och andra frukter, såsom Vin-ru-

b) Staden Cadix har uti sina Fontainer och Vatn-konster ej annat, ån salt vattn, för hvilken orsak det friska måste föras dit ifrån Porto S:t Maria.

rutor, Apeldeciner, Citroner, Pomes d'Orange, Granat-åplen, torra Ruffin, Fikon, och Valnötter, med flera, fom åro ganfka vålfmakeliga, och fås för billigt pris. Alt fom fordrades til förfrifkning på vår föreftående långa Refa, togo vi hår om bord. Skepet blef hår drifvit och tillagat at kunna emotftå de hårdare anftöter, och fedan penningar, til handelens förråttande uti Canton, voro om bord komne, lemnade vi Cadix Redd, den 26 Martii, famt ftålde vår Kofa förbi de Veftra Canarie-Öarne, och medelft Nord-Oft Paffadens kraftiga tilhjelp, fortfattes vår Refa under Almagtens nådiga befkydd, med befynnerlig framgång, få at vi den 23. April pafferade Æquatorn, den 5. Junii hade grund af Caps Bank, och den 29. Julii klockan half nio, fingo vi omfider figte af Konungariket Java, famt kommo lyckeligen in uti Straet Sunda *c*) *den 1. Augufti* klockan 4. efter middagen, hafvande Java å Öfter, och Prins-Ön å Weftra fidan. Vi pafferade-Java Landet helt nåra, och fågo med förundran defs behageliga fkoglunder, fom åro af ftora och tåta löfträd fammanfatte, och likna mera dem

 fom

c) Strat Sunda kallas den trånga Paffagen fom är emellan Java och Bantam, famt Prins-Ön och Sumatra.

ſom med konſt och flit åro anlagde, ån ſådane, ſom af Naturen, eller af ſig ſjelf åro upkomne.

En beſynnerlig angenåm och förfriſkande lukt mötte oſs ifrån Landet, då vi ånnu vore några milar derifrån, ſå at vi ſom ſå långe viſtats på Oceanen, utan at få fågna oſs af at ſe något Land, blefvo lika ſom förnyade både til mod och ſinnen.

Om dagarne måſte vi hår under Landet utſtå en otrolig heta, och hade merendels ſtilla våder, ſå at vi ej kommo fortare ån drifvande med floden, och då Ebben började, voro vi nödgade at fålla ankare i briſt af vind.

Om nåtterne måſte vi åfvenvål merendels ligga ſtilla, för Paſſagens oſåkerhet ſkuld, då man ſvalkad från den ſtrånga hettan, ſom om dagen regerar, med mera luſt och förnöjelſe kunde blifva upfriſkad af den angenåma lukten, ſom genom vindkaſt ifrån Landet utbredde ſig til mera ymnoghet. Vi ſkådade ock med nöje de mångfaldiga ſtora eldar, ſom Javanerne vid ſtranderne uptåndt til odiurens fördrifvande, hvilka til myckenhet uppehålla ſig uti deſſa vilda ſkogar *d)*. Vi råknade natten emellan

d) Det berättas at uti de ſtora och vilda Skogarne på Java, ſkal finnas otrolig mängd af Vildjur, ſåſom Leyon, Ti-

lan den 2:dra och 3:dje, 60. à 70. ſådane eldar bredevid ſtranderne ſom voro hvarannan helt nära.

Den 3:dje och 4:de Aug. kommo åtſkillige Javaner om bord, uti ſina ſmå farkoſtar eller Canœer hvilka ſynas nog farliga at våga ſig ut på vattnet uti. De ſtörſta voro 8. à 10. alnar longa, 2. à 3. alnar breda, merendels af et tråd uthugne. På deſſa bruka de ſegel af tåta mattor, men uti ſtilla våder varda de rodde med et par åror.

De mindre Canœr åro helt ſmala och långa, af et tråd uthugna. Uti dem komma allenaſt en a två Javaner, och de blifva rodde med en kårt bred åra, förſt å ena, ſedan å andra ſidan.

Til förfriſkning förde Javanerne med ſig åtſkillig ſlags fiſk, beſynnerligen ſkyldpaddor, Jacob-båfvers, ſamt Gul-och Röd-ſtiertar, med flere ſorter ſom hos oſs åro obekante, men gode och ſmaklige at åta; Åfven vål höns, ånder, ſtarar, pappegoijer och andra ſmå foglar, ſamt apor och ekornar. Af frukt var förnåmligaſt kokhus-nötter, ananas och banan, eller piſſang, lemquies och kojafves, m. m. Til betalning

grar, och Vildſvin, m. m. hvilka göra Invånarne ſtor ſkada, och ofta äro ſå driſtige, at de om nätterne ſönderbryta deras dåliga Kojor, och upäta ſjelfva Folket uti deras bäddar.

ning för ſine varor togo de hälſt ſpanſkt mynt, och de begåra merendels 2. à 3. dubbelt, emot det de efter något prutande åro nöjde med. Eljeſt byta de til ſig hvita Linkläder, bomuls nåsdukar, gevår och knifvar, dock låta de ſällan bedraga ſig uti ſina byten.

Javanerne åro til fårgen kopparbrune, gå merendels nakne, utom et litet Schårp ſom de båra omkring lifvet, och en Tourband på hufvudet: Til religion åro de Mahometaner, men åro aldeles undergifne Hollåndarne, ſom på Java Souveraint regera; Och ehuruvål Javanerne, flera ån en gång budit til at afſkudda ſig det Hollånſka, för dem nog ſvåra oket, hafva de dock derigenom mera förlorat, i det deras frihet år dem nu aldeles beröfvad, ſå at de kunna med ſkål kallas Hollånſka trålar.

Då de komma om bord, taga de klädet eller Tourbanden af hufvudet med ena handen, förandes den andra handen up til pannan, i det de utſåga ſin vanliga hälſning, ſom år Tabe! Tabe! och begynna ſedermera genaſt at biuda ut ſina varor, vid hvilket tilfålle man vål måſte akta ſig at ej blifva bedragen.

Den 4:de, efter middagen, fingo vi en mera friſk vind, hvarigenom vi blefvo ſkilde ifrån

ifrån Javanernes vidare besök, lemnandes Java å Öster, och hade Sumatra å vestra sidan, hvars stråckning vi länge fingo följa, och ej utan förundran skåda des otroligt stora och vilda skogar.

Den 6:te Augusti, klockan 8. före middagen, passerade vi det för grunt vatn bekanta Strat Banka, hvarest vi icke hade mera än $3\frac{1}{4}$. famnar diupt vatn, då Ön Luciparra peilades uti Nord-Nord-Öst.

Ibland de många täcka och angenäma Öar man här omkring dageligen helt nära förbi passerar, kan stora Poulo Nanca ej utan anmärkning förbigås. Vi ankommo til denna vackra Ö den 7:de, klockan 11. före middagen. Hon är belägen uti 3. gr. 24. min. Söder Bredd., och ej mer än en Engelsk mils distance ifrån Banca. Vi sökte henna therföre at vi voro nödiga om ferskt vatn, och hon blef således, efter 5. månaders omsvåfvande på stora Oceanen, den första på hvilken vi satte foten i land, sedan vi lemnat Europa.

Öen är aldeles obebodd och öfvervåxt med en tiock och nästan ogenomträngelig Löfskog, uti hvilkens angenäma skugga, vi något svalkades för den på dessa högder obeskrifveligt starka solhettan, och skådade mångfaldiga slags vakra foglar, hvilka

uti behageliga låten och tåckhet tycktes tåfla med hvarandra, besynnerligen om mårnarne, då de hopetals infunno sig vid det fårska vatnet. De enda, som voro bekante, voro Papegoijor och små Turturdufvor af åtskilliga fårgor.

Uti skogen funno vi ej flera bekanta tråd, ån Buxbom och Rottaner, eller så kallade spanska rör, hvilka våxa på et besynnerligit sått, i det de finnas inneslutne uti en bark af 4. à 5. tums tioklek, gråaktig til fårgen, och öfver alt med en tums longa skarpa taggar besatt: På stammen synes ej den minsta gren, utan allenast affåtningar åtskillig distance ifrån hvarandra, och öfverst på toppen våxa några blad, lika dem af Palm eller Kokhus tråd. De finnas tiocka til 7. à 8. tums diameter, och så longa, at de synas öfver de högsta tråd.

Af diur syntes hår inga andra, ån vildsvin, Apor och Ekornar, hvilka voro ganska skygge.

Vid stranderna funno vi Ostron, som voro helt stora, goda och vålsmakande; Åfven vål en myckenhet Corall, men grof och af intet vårde, samt thessutan åtskilliga slags snåckor och fisk.

En myckenhet svarta myror fans öfver alt på ön, men giorde ingen oro; då deremot

mot et ſlags hvita, voro nog ſvåra gåſter, då man råkade at få dem på bara kroppen.

Det färſka vatnet flyter utur 2:ne ofvanföre hvarandra belägne ſmå träſk, och är af beſynnerlig klarhet, ſamt har någon ſmak af mineral: Det kan håmtas ſå väl på Norra ſom på Öſtra ſidan af Öen.

Den 9:de Aug. klockan 6. före middagen, lemnade vi Öen ſtora Nanca, tillika med ögnaſiktet af de härom kring belägne länder, och fingo, då vi kommo uti Chineſiſka ſjön, å nyo nöja oſs med proſpect af himmel och vatn allena. Förånderliga vindar, otrolig heta, och ſkarpa och täta regnſkurar beſvärade oſs dageligen.

Vi nalkades nu andra gången Dagjämnings linien, hvilken vi paſſerade den 12. klockan 2. efter middagen, och funno på denna norra ſidan om Æquinoctialen, et mera oroligt och föränderligit våder, ſå at ſtark blåſt, ſtormbyar och åſkedunder varade ända tils

Den 26:te Aug. då vi med beſynnerlig fägnad, klockan 6. före middagen fingo ſigte af China, och klockan 1. efter middagen, fingo en Chineſiſk Lots om bord, ſamt kommo om aftonen klockan 8. til ankars på Portugiſiſka ſtaden Macaos Redd. Följande dagar var aldeles ſtilla lungt, ſå at vi ej hunno

no mera ån et litet ſtycke, ſå långt floden förmådde drifva, men då Ebben kom, måſte vi fålla ankare. Dertil hade vi fått en Lots ifrån Macao, ſom ej tiltrodde ſig ſjelf veta råtta farvatnet.

Den 29. Aug. kom Båt och Eſcaloup oſs til hjelp ifrån Svenſka Oſt-Indiſka Compagniets Skep, Prins Carl, ſom kommit ifrån Surratta, och nu et helt år hade öfverlegat; åfvenvål kommo båtar ifrån Preuſiſka, Danſka och Franſka ſkepen, med hvilka vi måſte boxera oſs upför Revieret, då det var ſtilla, ſom merendels varade alla dagar.

Den 31:ſta Aug. om aftonen hunno vi innom Bouatiger, hvareſt 2:ne Chineſiſke Caſteller åro anlagde. Hår blefvo vi af åtſkilliga Chineſer beſökte, hvilket de ej göra uti annan affigt, ån at blifva med vin, eller andra Liqueurer tracterade.

Den långe efterlångtade hamnen hunno vi änteligen efter nog arbete emot vind och ſtröm, den 3-dje September, klockan 9. före middagen, då vi lyckeligen ankommo uppå Wampœ redd, två Svenſka mil ifrån Canton, ſom år det nårmaſte man med något ſtort ſkep kan komma til ſtaden, och år ſåledes denna Redd ankarplats för alla Europeiſka Skep ſom komma hit. Lan-

Landet håromkring år öfver alt igenomſkurit af breda revierer, och år merendels ſlått, utan någon ſkog, beſynnerligen på norra ſidan, hvaråſt det år helt lågt, och blir ſtundom af det flödande vatnet aldeles öfvertåckt, men tienar icke deſto mindre Chineſerne til fruktſama åkrar. På ſödra ſidan af revieret år deremot mycket höglåndt och bergacktigt med något ſkog uppå högderna, hvarimellan de vackraſte plantager man någonſin vill ſkåda, af Chineſerne åro ofvan för hvarandra trapvis anlagde. På denna ſidan åro ock åtſkillige ſmå ſtåder och byar, men förbudne at af Europeerne beſökas. Staden Vampa år belågen på norra ſidan af revieret, ungefår en fiårdings våg ifrån der ſkepen ligga, och år åfven förbuden at beſes af någon fråmmande.

Öfver alt på landet håromkring, ſer man åtſkilliga höga torn, ej långre åtſkilde, ån at det ena af det andra kan uptåckas, och deſſe åro ſtåndigt med vakt förſedde. Genom dem ſammanbådas invånarne, i fall någon fiende ſkulle falla in uti Landet, medelſt teckn ſom antåndas på det öfverſta af de torn ſom förſt kunna blifva fienden varſe, hvilket ſåledes i haſt ifrån det ena tornet til det andra, communiceras hela landet ige-

nom, och dymedelſt kunna innom några timars förlopp, många tuſende man förſamlas.

Revieret bevaras med åtſkilliga Chineſiſka Galerer, ſom på deras ſätt äro väl beväpnade. Hela deſs beſättning beſtår af 10. à 12. man ſoldater, och en Manderiner eller officerare, och deras defenſion beſtår i långa och ſmala lunt-gevär, planterade ſom ſtycken, tvånne på hvardera ſidan af Galeren.

Då någon ſtor Manderin paſſerar revieret, hiſſa deſſa Gallerer flagg, och ſkiuta 3:ne ſkott (ſom är deras vanliga löſen,) och det 3. gånger, hvarimellan en man är ſyſſelſatt at med en trä-klubba, det förtaſte han hinner, ſlå uppå en klocka *e)* af meſſing, ſom är lik en rund ſtekpanna utan ſkaft. Denna Muſik räcker ſå länge den af den förbi-paſſerande Manderins Sampaner kan höras, hvilka däremot ſtändigt låta höra et obeſkrifveligit buller af dylika klockor, trummor, lurar och pipor, ſamt äro utſirade med mångfaldige flaggor och vimplar af åtſkilliga färgor och figurer.

Deſsutan viſiteras revieret dageligen af åtſkillige ſmå Manderiner, ſom äro utſände at afböja buller och oordning, ſom lätteligen imellan Sneſarne kan upväckas. Deſſe bruka et ſlag helt ſmå täkte och med mån-

e) Denna klocka kallas af Chineſerne Gung-gung.

många färgor målade sampaner, och hafva ståndigt en stor brun flagg, hvarpå deras kiepp eller caracter med Chinesiska bokståfver är utsatt. Sådane sampaner äro mycket lätte, så at de i hast med dem kunna förfoga sig dit något ovåsende höres.

Närmare Canton äro uti revieret 2:ne Castell af sten upbygde uppå små kringflutna holmar, af hvilka det ena, som är nästan mitt för staden, berättas vara af Holländare upbygt, i tanka at derigenom intaga Canton. Historien därom är denna:

„Holländarne, som i begynnelsen af de„ras handel, hade åtskiliga förmoner af Chi„neserne, fingo äfven lof, at på denna hol„me upbygga sit egit factorie, och andre „hus til sin handels förnödenhet; men i stäl„let bygde de detta Castell, som af Chi„neserne ansågs såsom et Europeiskt byg„nads sätt. Då det var färdigt, började Hol„ländarne ditföra sina varor, hvaribland „stycken, förvarade uti vin och öhlfat dit „practicerades; men som Chineserne altid ä„ro nyfikne at smaka på främmande Liqueu„rer, så hade någon af dem, under fractan„det ifrån Vampa, på dessa förmenta Vin„fat giort fåfängt försök, at få någon ting „derutur, hvarigenom denna Holländska „intrigue uptäcktes förr än Holändarne

„voro i ſtånd at förſvara ſig uti ſin nya „fäſtning.

Efter detta och åtſkilliga andra fåfängt anſtälda förſök at underkufva Chineſerne, hafva Hollendarne nu ſå aldeles förlorat deras förtroende, at den förmon andre Europeiſke Makters ſkep åga, at vid deras ankomſt, ſå låta upbygga, på en dårtil vid ſtranden utſedd plan, et eller flere hus *f)* til ſin förnödenhet, år Hollendſka ſkepen aldeles beröfvad, hvarförutan de tillika förlorat flera förmåner ſom de tilförene nytjat.

Det andra Caſtellet år aldeles lika det Hollendſka, dock vida ſtörre, och år federmera af Chineſerne upbygt, och bevaras nu, ſå väl ſom det förenåmnde, af Chineſiſk beſätning.

Deſſa fäſtningar, ſå väl ſom Galererne, ehuru väl de ſynas tiena til revierets bevakande, hindra dock intet de förbifarande på något ſätt. Men deremot år man förbunden, ſå väl då man reſer til ſom ifrån Canton, at med fartygen lägga intil 3:ne bredevid revieret varande Tiapp eller Tull-hus, af hvilka det ena år vid Vampa, det andra något nedanföre det Hollendſka

f) Deſsa hus kal[illegible] gemenligen Benſahler och äro Skepen til ſtor nytta.

ſka Caſtellet, och det 3:die vid begynnelſen af ſtaden, hvaräſt man måſte tåla, at af Sneſarne, blifva ånda til kläderna på kroppen viſiterad, efter varor ſom äro underkaſtade deras Tullrätt. Finnas några ſådane, hvilka ej förut äro angifne, blifva de genaſt borttagne, då ofta all möda och omkoſtningar at få dem igen, äro fåfänge. Vid deſſa Tiapp-hus blir man ofta otroligt hindrad, emedan man altid måſte taga tiden i akt at komma til Canton med flodens tilhielp, och derifrån med Ebben, ſå framt man ej under vågen vil blifva uppehållen 5. à 6. timar för contrairt vatn.

Den för ſin ſtora handel ſå almänt bekanta ſtaden Canton uti Kejſaredömet China, är belägen uppå en af floden Taa kringfluten Ö, uti Nord Latitud. 23. Grader och 30. minuter, ſamt Långitud. Öſter om Upſala Meridian. 95. Grader 30. Minuter.

Denna Stadſens beſynnerliga beſkaffenhet viſar nogſamt Chineſernes medfödda ſmak för beqvämlighet; ty ehuruvål den uti aldraäldſta tider är anlagd, hafva efterkommanderne dock ej funnit nödigt det ringaſte rubba deſs förſta bygnads ſätt, eller ändra den efter någon nyare ſmak, eller andra Nationers konſtiga inråtningar, emedan hvarken utvårtes prydnad eller, vidlyftig

prospect har kunnat förmå dem at lämna något af den beqvämlighet de efter sin smak tycka sig äga uti sine vanliga bygningar.

Sielfva staden uti hvilken de förnämste Chineser bo, får af ingen Christen besökas. Här inne bevara de svartsiuke Chineser sina så väl gifta som ogifta fruentimber, under tilgifne schlavars vård, och kallas fördenskull så väl af de Svenska, som af åtskillige andre Nationer, Fruentimbers-Staden.

Denna är befästad med en ganska hög och tiock mur, (på samma sätt upförd som de uti fordna tider brukelige fästnings-murar,) hvilken går uti en jämn linea rundt om staden, och har åtskilliga utbygda fyrkantiga och runda torn, så at hela dess defension består allenast uti högd och tiocklek. Öfra kanten af denna mur är helt tätt igenomskuren af stora och vidlöftiga embrasurer eller skott-anglar, men om där någonsin varit, eller om framdeles några stycken komma dit, har man nog ordsak at tvifla.

Staden år försedd med sex portar, af hvilka 2:ne på västra ändan äro de största. Dessa tilslutas med starka stängsel och lås om nätterna; men om dagarne bevaras de af mycken och vaksam vakt.

Invärtes bygnaden uti Fruntimbers staden

den måste jag med tysthet förbigå, emedan alla försök at komma därin, voro fåfånga; dock skal den efter berättelse, vara på samma sätt bygd, som den yttra eller förstaden, undantagandes några stora byggningar, som äro de förnämste Manderinernes Residence.

Förstaden, uti hvilken Christne hafva frihet at drifva sin handel, är ungefär en tysk mil lång, och mycket vidlyftig, samt bygd utan den ringaste ordning. Gatorne äro mycket smala på några ställen, och på andra helt breda och vidlyftiga, och gå ej uti någon rät linea; dock äro de öfver alt väl lagde med huggen fyrkantig sten, och med nödige rennor til regnvatnets aflopp försedde.

Chinesiska bygningar förekomma här förnämligast af tvänne slag. Det ena är ganska simpelt, men för de handlande beqvämt, hvarföre de ock merendels äro bygde vid revieret, och uthyras til Europeerne, samt kallas gemenligen factorier. Dessa äro 2:ne våningar höga, och 3. à 400. alnar långa, men ej mer än 30. à 40. alnar breda. De äro ej öfveralt täkte, utan ofvan på taket äro åtskilliga öpningar lemnade, igenom hvilka liuset nedsläppes uti de täkte gångarne, hvaråst kamrar med sten

i nedra, och bråder i öfra våningen äro afdelade. Mera än en trediedel af husets bredd, är dock altid uti nedra våningen lemnad til gång, uti hvilken kiöpmans varorne beqvämligen placeras.

De andra slags bygningar finnas öfver alt längre in uti staden, och äro äfven väl 2:ne våningar höge, men så vidlyftigt bygde, och med så mångfaldige gångar och vinklar, at man ofta har svårighet finna samma väg ut, som man gått in, besynnerligen uti de större husen, hvilka med skäl kunna anses såsom laborynter. Mitt uti dessa finner man gemenligen en stor öpning, eller otäkt Plan, ifrån hvilken dagen meddelas de mästa rummen; men är något rum, som härifrån ej kan hafva sit lius, göres et hål igenom taket, då det i öfra våningen varande rummet, blir såsom lectare för det undra. Alla hus äro upbygde af obränt tegel, hvilket dock är så hårt, sedan det en gång blifvit tort, at det ej af vatn uplöses. Det göres af en blåaktig fin lera, som upgräfves utur sumpiga platser, och genast arbetas med någon sandblandning, samt efter 2. à 3. dagars torka uti skuggan, lägges uti solen, tils det blifver aldeles tort.

Tak-tegel göres af samma slags lera, helt tunt och platt, likt den i Sveriget bru-

keliga brädſpån. Med ſådant Tegel åro huſen öfver alt hår i ſtaden tåkte.

Golfven åro hos de förmögnare merendels af huggen fyrkantig ſten i undra våningen, men bråder i öfra.

Fönſter brukas hår mycket ſtora ock vidlyftiga, men i ſtållet för glas, et ſlags tunna perlemoſkal, hvardera ej ſtörre ån 2. tum i quadrat, hvilka åro uti breda tråd liſter inſkurna, ſå at de meddela ganſka litet lius då de ſtå igen; hvarföre, om dagen, i ſtållet för fönſter, brukas et ſlags tunt och på åtſkilligt ſått utmålat flor ſom år ſpånt uti ramar.

Spiſar brukas inga andra ån de ſom tiena til matredning, och åro efter landets briſt på ved, ſå vål inråttade, at de vida öfverträffa de ſtora och vedödande kiöks-ſpiſar i Sveriget och andra orter, hvilka de dock til ſkapnaden nog likna. De Chineſiſke kiöks-ſpiſar beſtå (alt efter ſom hushållet år ſtort) af 3. à 4. ſmå dragugnar, och öfver hvar och en af dem, år et rundt hål, beqvåmligt för en hos dem brukelig gryta, ſå at då man lägger eld uti ugnen, lågan, och följakteligen eldens måſta ſtyrka, drager ſig til detta hålet, hvilket tåckes af botnen på grytan, ſå at de alle-

naſt med några få ſpånor komma en gryta af 4. à 5. kanrum at i haſt koka.

Dock måſte man derjemte märka, at en Chineſiſk gryta, kan med långt mindre eld bringas til kokning, än de i Sveriget brukelige; ty en gryta af 6. à 8. kannors rymd, är hos oſs gemenligen $\frac{1}{2}$ à $\frac{4}{5}$ tum tiock uti botnen, och har deſſutan 3:ne tiocka och långa fötter, hvilket alt fordrar en god eld, innan det kan igenom värmas, beſynnerligen ſom eldens mäſta ſtyrka går up omkring ſidorna, utan at göra ſin rätta verkan; men deremot är en Chineſiſk gryta af ſamma ſtorlek, ej mera än $\frac{2}{8}$dels tum tiock uti botnen, och har inga fötter, emedan de vid de hos dem brukelige ugnarne äro onödige.

Små hushåld bruka et ſlags ſmå fyrugnar af leer giorde, ſom de kunna flytta med ſig hvart de villa, och äro allenaſt för en panna eller gryta: Sådane ugnar bruka de äfven uti ſina båtar eller ſampaner, och kunna ſåledes uti haſt koka, då de öfverkomma något ſom til mat är tienligt.

Många onödiga meubler finner man här hvarken hos höga eller låga: Altſammans beſtår merendels af 5. à 6. ſtolar eller bänkar, och några på papper med vakra färgor föreſtälde Jagt- eller Hiſtorie-målningar och

Land-

Landskaper, som pryda deras öfver alt med hvitt, rött eller gult papper öfverklädde väggar. I hvarje rum äro ock gemenligen 2:ne bord, af hvilka et är utaf sten eller något synnerligen vackert träd, och det är altid helgat åt deras Gudar, samt prydes med 2:ne stora liusestakar af silfver eller af tutanego, hvilka hafva 3:ne grenar; Uti hvardera grenen står antingen et stort med åtskilliga färgor målat vax-lius, eller en rökelse stång. Liusen tändas ej up utan vid något besynerligt tilfälle, eller då någon Högtid firas, men rökelse stängerne äro ständigt uti brand; De göras utaf raspat eller sönderstött sandelträd, nästan ½ aln långa, och äro af åtskillig tiocklek, samt kunna räcka hela dygnet, emedan de äro præparerade som et slags fnöske, så at de endast behålla en småningom tärande eld, utan at gifva något sken. Imellan båda liusastakarna står et rökelse-käril, antingen af samma metal som stakarne, eller af sten, och deruti samlas all den askan som blifver af bemälte rökelse stänger. Mitt på bordet stå några talrikar med åtskillig slags frukt: besynnerligen brukas Pompelmoser, Ananas, Apeldeciner, Pissang och et slag Citron-gul frukt, som til skapnaden aldeles liknar en hand med åtskilliga

lån.

långa fingrar, och äger en ganſka angenäm lukt. Denna är fram för all annan frukt brukelig til afguda offer.

Deſſa frukt-talrikar röras aldrig för än frukten är aldeles förviſnad, då den borttages, och friſk frukt frambäres i deſs ſtälle. Ofvanför bordet ſtå åtſkillige ſtörre och ſmärre rikt förgylde bilder, ſom föreſtälla Chineſernas Gudomligheter, och deſſe äro ſtälde uti en ſådan ordning, at de likna en altare tafla, hvilken med åtſkilliga blomſter är utzirad. Sådane bilder och offerbord finnas i hvarje hus, och jag behöfver ej nämna, at de förmögnares Gudar äro koſtbarare och mera prydde än de fattigas, ty det tyckes följa af ſig ſielf.

Det andra bordet ſom Chineſerne hafva uti ſine rum, brukas allenaſt at äta uppå, och imellan måltiderna är det ſtändigt förſedt med Tobak, Pipor och The-vatn.

Uti de öpningar eller ſmå otäkta Planer ſom altid äro brede vid deras förnämſta rum, finner man näſtan alt det ſom uti enslighet kan förnöja ögonen; ty utom åtſkilliga täcka blomſter och fruktbärande träd, hvarimellan de luſtigaſte eremitager, och ſkugrike grottor ſom någonſin kunna imagineras, en miniatur föreſtällas, ſer man uti ſtora af ſten uthugne kiäril, repræſen-

senteras små siöar, upfylde med åtskillige guld och och silfver fiskar, hvilkas täcka och besynnerliga skapnads åskådande upväcker både nöje och förundran; På vatnet flyter et grönt blomstrande siögräs, och på botnen af dessa små siöar, synes en grön måssa, hvaruti fiskarne vid minsta buller tyckas sig fördölja.

På tråden ser man åtskilliga siungfoglar och papegojor uti burar, och på marken, antingen några små kaniner, eller andra hemtamda skogsdiur, samt några rara höns och fazaner; så at åskilliga Naturens förmoner, med konst och flit samlade, ständigt här tiena til ögonens förnöjelse.

Vid ingången af hvart och et hus finner man antingen uprefta stoder, eller hångande taflor utaf tråd, hvarpå står skrifvit hvar och en husägares namn och näringssått, samt huru många hustrur, barn och tienstefolck eller schlafvar han har at försörja. Man skal ock merendels se större delen som idka enahanda näring, bo tilsammans på en gata.

Afguda Tempel förekomma här af 2:ne slag. Det ena kallas Joss- eller Guda-Hus, och sådane äro mångfaldige uti för-staden. Dessa stå ständigt öpna, och äro indelte uti 3:ne delar: Vid ingången stå gemenligen

2:ne

2:ne ſtore af tråd uthugne bilder, ſom likna antingen, dieflar, drakar, Jettar eller ofanteliga håſtar, uti vanſkapeliga grymma och faſeliga geſtalter. I förſta delen eller förhuſet, ſer man på ena ſidan en ſtor af jern guten klocka, och på andra ſidan en ſtor trumma, ſamt några af tråd uthugne gamla Pråſteblilder.

Uti 2:dra delen, ſom år aldeles öpen, och utan tak, åro på ſidorna några tråd planterade, och mitt uti, ſtår en ſtor fyrkantig ſten, uppå hvilken Chineſerne falla på knå ſå ſnart de komma in och då deras Gudstjenſt begynnes. Hårjemte år et ſtort af jern i löfverk gutit rökelſe kåril, uti hvilket de ſom komma in, offra ſit rökvårk, hvaraf ſtåndigt en tiock rök utbreder ſig.

Uti 3:die delen, ſom år den Heligaſte, ſitter uti ſomliga, deras Gud, den de kalla (Grande Joſs) eller ſtora Gud fråmſt. Han år utaf tråd uthuggen, ganſka tioch och fet, med ofantelig ſtor maga, och år öfver alt förgyld. Uti andra tempel innehafver Satans förſkråckeliga bild det fråmſta och heligaſte rummet. Så vål omkring den goda Gudens, ſom omkring den ondes bild, ſtå andra Gudomligheter, ſtörre och mindre, och i mångfaldiga ſkapnader. De ſtörre

bil-

bilderne åro gemenligen klådde uti Hielte-klåder, med harnesk, hielm och skiőld, samt hålla uti hånderna spiut eller fanor.

Framman főr den főrnåmsta bilden, eller Templets Gud, år et stort bord, hvar på stå åtskilliga stora Liusestakar, rőkelse och offerkåril, samt dertil med, mitt på bordet, en stor hőg med aska, samlad efter offer- och rőkelsen som dageligen brinner. Hår ligger ock en myckenhet főrgylte, főrsilf-rade och målade papper, tilhopa satte såsom strutar, hvilka af Pråsterne åro helgade, och brånnas vid deras bőnestunder såsom dageligt offer.

Det andra slaget af Tempel, som kallas Pagoder, år ej til så stort antal, men råk-nas főr de főrnåmsta, och de åro ståndigt tilslutne, samt bevarade af pråster, hvilka ock allena hafva frihet at på deras altaren uptånda rőkelse. Dessa åro mycket pråk-tigt utsirade, och hår inne ser man mång-faldiga slags gestalter som Gudomligheter dyrkade, såsom Gudar och Gudinnor af tråd med mångfaldiga armar hånder och hufvuden; åfvenleds drakar och andre fa-selige skapnader, samt dessfőrutan Machi-ner och konststycken. Alla dessa belåter åro giorde med all uptånkelig flit och nåt-het, samt efter deras smak, på mőjeligaste

fått

ſått prydde. Uti Pagoderne, ſkola ock bevaras mångfaldige courieuſe antiquiteter.

Sidentygs och ſammets fabriquer åro uti förſtaden ganſka många, och der förfårdigas på kort tid, hvad ſlags tyger man nånſin vil beſtålla. Deras våfſtolar åro af tråd, helt ſimpelt inråttade, och likna merendels vanlige linne våfſtolar. Sålfven åro af bomuls garn, och då ſlåta tyger förfårdigas, uplyftas ſålfven med trådor, på ſamma ſått, ſom hos Linvåfvare ſker; men vid blommerade tyger, ſom fordra många ſålf, år förutan ſjelfva våfvaren, en annan ſysſleſatt ofvan för våfſtolen, til at med ſnören, ſom uppehålla ſålfven, hjelpa deras lyftande. Våfſkeden år af rör, ganſka fin och nått tilſammanſatt, och ſkedformen år af et mycket tungt tråd, ſamt få ſtåld, at den ſom våfver, behöfver allenaſt ſkiuta honom up, då han vid nedfallandet, af ſig ſielf tilhopa trycker trådarna. För denna ordſak, år ock den bomen, på hvilken hvarpen omſvepes, mycket högre ån den fremſta eller bröſt-bommen, och på det våfſtolen ſkal vara ſå mycket ſtadigare, åro deſs ſtolpar nedgråfde uti jorden.

Bomuls-tygs fabriquer åro ockſå åtſkilliga, men ej af något ſårdeles vårde, emedan de tyger, ſom hår förfårdigas, åro myc-

ket

ket ſmala och grofva, ſå at de ſom ſkola hållas fo̊r goda, åro merendels ifrån Staden Nankin. Bomullen redes med ſtrång, på ſamma ſått ſom hatmakare hos oſs reda ſin klipta ull.

Så vål til Siden- ſom Bomulls-tyger åro hår många fårgerier, och Chineſerne åro juſt måſtare uti at tilreda de aldra liſligaſte couleurer. Deras fårgor hafva dock den olågenhet, at de haſtigt changera, och tåla ej den minſta fuktighet.

Porcellain fo̊rfårdigas ej uti Canton, utan hitbringes ifrån Staden Nanking; dock merendels hvitt, ſå at det hår ritas på det ſått, ſom Europeerne åſtunda, och gifva ſina modeller. Viſſa hus ſom af Ko̊pmånner underhållas, åro upfylde med ſådane ritare, och ifrån dem fo̊res det ſedermera til andra, ſom åro ſyſſelſatte at uti dertil giorda ugnar, inbrånna de påſatte fårgor.

Hår gifvas ock många vårkſtåder, hvaruti arbetas Perlemo, Skyldpad och Elphenben med otrolig nåthet, och på hvad ſått ſom man det beſtåller.

Spegel-fabriquer åro af ej mindre antal. Hår go̊ras Speglar ſå vål ſlåta, ſom ritade med de liſligaſte fårgor, och ſållan finner man någon af de vanlige ſpeglarne, ſom ej år fo̊rſedd med någon kårleks-hiſtoria.

Dessa kalla de Lapp, och på dem föreställas på tydeligaste sätt deras mångfaldiga och obeskrifveliga ålskogs-manierer.

Bildmakare finnas som uti ler afbilda hvilken som det åstundar, och det så lifligen, at man i hastighet kunde taga bilden för sielfva Personen. De göra ock stundom hufvud och händer rörliga, samt påklåda dem klåder af tyg gjorda.

Lackerade arbeten förfärdigas ock hår oförlikneligen vål, besynnerligen med svart botn.

Dessutom åro hår i Staden oråkneligt månge andre Handtvårkare, Guldsmeder, Tutanegs-arbetare, Messingsslagare, Tenjutare, Stenhuggare, Smeder, Snickare, Skomakare och Skråddare, m. m.

Taskspelare och Comœdianter tryta ej eller, och de åro uti sine konster så vål öfvade som de någonsin kunna vara. De förre föreställa så fermt sina galenskaper, at det ofta synes öfvergå menniskligt förmågo; och de sednare, som anstålla sina Comœdier, på höga och öfver gatorne upbygde Theatrer, hvilka gemenligen få namn af Singsang, kunna så fulkommeligen ingå uti alla passioner, at ehuruvål man ej förstår deras språk, kan man dock ej utan nöje och förundran åskåda deras affecter.

Åt-

Åtſkilligt löſt folk förtiena penningar för mindre behageliga, och ſtundom hiſkeliga ſkådeſpel. En del båra ſtora ormar uti bara händerna ſom ſlingra ſig omkring armarna, hvilka de för en ringa betalning, låta bita ſig, och bloden ſtryka de ſedermera uti anſiktet och på kroppen, ſå at de äro ſtundom faſelige at åſkåda. Andra gå omkring och för betalning ſlå ſig ſielfva uti anſigtet, ſå at de blifva helt blå och ſtundom bloden utſpricker. Andre åter idka andra dylika galenſkaper, ſom Chineſerne finna nöje at åſkåda, hvilket nogſamt utmärker deras af Naturen hårda ſinnelag.

Uti hvart och et hus finnes merendels en öpen Köpmans eller Handtverkares bod. Alla portar äro om dagen upfylte med allehanda varor til ſalu, och på gatorna äro öfver alt ſatte bord och ſtolar, hvarpå frukt af åtſkilliga ſlag förſäljes, ſå at hela ſtaden kan anſes ſåſom en dagelig fri marknadsplats, hvaräſt nästan finnes alt hvad ſom för pengar kan åſtundas. Här är ock ſtändigt en ſå ſtor myckenhet folk, at man ofta ej är i ſtånd at igenomtränga de ſtora hopar, ſom dageligen upfylla de förnämſta gatorna. Den almänna berättelſen, at uti ſtaden Canton ſkall uppehållas öfver en Million ſiälar, ſynes derföre äga fulkomlig grund.

Staden ſtyres genom en Kejſarens af Pequing Gouverneur, och honom kalla Chineſerne *Taij Tock*, ſamt igenom en vice Gouverneur, den de kalla *Sijn Tock* eller *Fuin*, hvilka tillika med åtſkilliga andra ſtora Manderiner, efter Rikets lagar afgöra och förordna alt det ſom angår ſå väl Militair-ſom Politique-affairer, hvarvid de i akttaga all möjelig ordning och förſiktighet.

Alt det ſom angår Tullarna eller deras Kiapp, hörer under en annan ſtor Manderin, ſom de kalla *Hoppo*.

Åt deſſa Officerare, ſamt åt alla andra ſom äro af förſta rangen, viſas en otrolig heder och högaktning, ſå at det ſämre folket, vid deras förbigående, falla på knä, och buga anſiktet ända til jorden, ſamt utföra i det ſamma, med en ganſka ödmiuk ton, några ord til ſin undergifvenhets betygande. Hvar gång ſom *Taij Tock* ſtiger utom ſit hus, det vare ſig dag eller natt, ſå ſaluteras han med 3:ne ſkott, at förbigå mångfaldiga andra vördnads betygelſer, hvarmed de ſtundeligen ſöka förſäkra honom om ſin tilgifvenhet, ſamt uphöja hans höghet och ära.

Utom den otroliga myckenhet folk, ſom med handel och arbete underhålla ſig uti ſielfva ſtaden ſamt på landet deromkring, finner

ner man et ej mindre ſtort antal, ſom ſtåndigt viſtas på ſiön derutanföre, och ej åga en fot bred del i landet, utan hela hushållen, månner, huſtrur och barn, ehuru många de ock vara månde, ligga uti en Sampan, eller öfvertåkt, och med åtſkilliga rum förſedd båt, och den ſamma flytta de efter behag dit dem ſynes beqvåmligaſt at lefva.

Revieret vid Canton år ofta ſå upfylt med dylika Sampaner, at knapt en trång paſſage år låmnad för de ſtåndigt med transporter fram och tilbaka gående fartygen. Detta ſiöfolket har ſin måſta föda af fiſkande, och för den fiſk ſom de uphåmta, tilbyta de ſig af landmannen, ris, frukt och annat hvad de behöfva. Andre ſom hafva beqvåmliga Sampaner, förtiena ſig födan med folks och varors transporterande ifrån den ena orten til den andra.

Uti Sampanerna föra de altid med ſig ſina Hus-Gudar, och hafva et litet altare på hviket de för dem uptånda rökelſe. Hvar morgon och afton hörer man et jemmerligt buller af deras meſſings-klockor, och det varar en god ſtund, under hvilken tid de göra ſina böner til Gudarna, hvarefter de offra ſina helgade papper, hvilka, då de brinna ſom båſt, kaſtas uti vatnet med et förnyat buller på bemålte klockor.

De förnåmsta varor som bringa Europeerne at drifva handel uti Canton, åro Sidentyger, rådt Silke, Thé, Porcellain, Nankiner, Indigo, Zinober, Gallingal, Rabarbara, Pårlemo och Råtting, m. m. Dessutan håmtas hårifrån också åtskilliga lakerade arbeten, Solfiådrar, Snusdosor och andra nätt utarbetade nipper, af Pårlemo, Skyldpadd och Elphenben, m. m. Europeerne hitföra merendels redbara penningar, hvilka måste vara af finaste Silfver, så framt de ej af Chineserne skola ratas.

De Svenske, Preusiske och Danske hitföra sållan annat ån silfver; Engelsmånnerne föra derjemte något kläde; Fransmånnerne viner och russin, men Hollåndarne drifva merendels sin handel med Specerier, som de hit föra ifrån sina Colonier, och förbyta dem uti Thè och Porcellain, så at de bruka mycket litet penningar. Portugiserne synas vara de som måst skulle vinna på denna handeln, hålst som de hafva staden Macao så når, och derigenom få drifva sin handel vid lågligaste tiden, och når de andra Europeiska skepen åro bortfarne, då man uti Canton får all ting för hålften mot det man eljest måste betala. Skepen komma gemenligen hit uti slutet af Augusti och början af September månader, och

gå

gå ej hårifrån förr ån årets ſlut, eller början af nåſta år.

Landet omkring Canton år öfver alt med fruktbårande Plantager utſirat, ſå at ifrån den elåndigaſte mark, til högſta kullar, finnes ingen plats, dår ſielfva omöjeligheten det ej hindrar, ſom ej af en oförtruten Landtman år upbrukad, och har Chineſernes idoghet gått ſå vida, at de på hårda bergkullar upfört jord, och anlagt den ena Plantagen trapvis ofvanför den andra, hvilkas tåcka och liufliga utſigt upvåcker åſkådarenas både nöje och förundran.

De förnåmſta frukter, ſom hår planteras, åro Bomul, Indigo, Såcker-Rör, Ingefåra, Potatœs, Jams och Ris.

Om deſſa fruktes ſårſkilta planterande, ſkulle jag önſka at kunna gifva tydelig beſkrifning, men ſom vi ej kommo hit förr ån höſtetiden, den 3:dje September, och jag då dårom ej kunde hafva tilfålle inhåmta tilförlåtelig kunſkap, måſte jag gå det med ſtillatigande förbi, och vil allena nåmna, huru ris planteras, hvaraf låtteligen kan ſlutas, med hvad aktſamhet andra planteringar ſom åro af mera vårde, måtte förråttas.

Det låter nåſten otroligt för Svenſka Landtmån, at åfven ſå ſtora åkerfålt ſom

hos oſs ſås med utſtrödd ſäd, blifva här med handen planterade ſtånd för ſtånd, och det uti åkrar, ſom ena timman ſynas torra, och den andra äro med vatn öfverhölgda. Riſet ſås af frö om våren, hälſt på högderna, och då plantan hunnit til et qvarters längd eller något mera, tages hon up, och ſättes ſedermera uti deſſe åkrar.

Socker-Rören planteras äfven väl merendels uti våta och ſumpiga dälder, och der af tilreda Chineſerne åtſkilliga ſlag Canderat och Puder ſocker, hvaruti de måſterligen veta at inſylta alla ſlags frukter, och tillika deraf tilreda oåndeligen många Confecturer, hvilka dock til ſtörre delen, för ſin öfverflödiga ſötma, ej äro ſärdeles behagelige.

Min tanka at om Thè-Plantagen och handteringen få någon tilförlitelig kunſkap, ſlog emot förmodan aldeles felt, emedan häromkring ej finnes några Thè-träd, utan Thè hit föres ifrån längre up i Landet belägne orter. Jag kunde väl anföra andras berättelſe om huru det ſker, men ſom jag ej ſielf ſedt det, vil jag häldre gå det med tyſthet förbi.

Åtſkillige fruktbärande träd vexa häromkring, ſåſom apeldeciner, piſſang eller banan, ananas, lecties, pumpelmoſer, cojaves och päron med flere, hvilkas ſmakeli-

keliga frukter såljas til ganska bliligt pris.

Bland andra vackra och nyttiga tråd, kan Mulbers trådet, och et kallat Bambou anses för de förnåmsta. Det förra har blad som tiena til silkes matkarnas föda, och af det sednare bygga Chineserne ej allena hus, och tak öfver sina fartyg, utan de göra ock dårutaf klåder, segel, skor, hattar, bord, stolar, mat- och drickes-kåril, parasoller, solfiådrar, snusdosor, kiåppar, och af rötterna tillaga de en smakelig sallat.

Bergverk åro inga hår omkring, dock skal långre up i landet finnas åtskilliga guld- jern- samt ten-grufvor; åfvenvål berg-christal och något koppar.

Utur vissa floder upfiskas stundom guld, åkta perlor, agat, samt andra vakra och nyttiga stenar.

Diur finnas hår af mångfaldige slag, både tame och vilde. Utom de hos oss vanlige kreatur som gemenligen åro tame, skall uti de skogvåxte orter finnas en så stor myckenhet af vildiur, at invånarne ej åro nog såkre uti sina hus, besynnerligen för tigrar; som göra otrolig skada; åfvenvål leoparder, vildsvin, babianer, stenmårdar, råfvar och vildkattor, utom otaliga andra som jag ej vet namn på. Desmans-

råttor åro hår til en ſådan myckenhet, at alla hus åro upfylde med dem, och főr den ordſakens ſkull, hafva alla Chineſiſka varor ſtark lukt af Muſcus.

Af Fåglar finnes hår ſtort antal, och åfven ſådane ſom hos oſs åro bekante, ſåſom kalkoner, hőns, fazaner, gåſs, ånder, ſtrandſneppor, ſvertor, måſar, dufvor, raphőns, vaktlar, turturdufvor, ſtarar, ſparfvar, papegojor, hakſpettar kråkor, ſkator, uglor och flådermőſs, hvilka ſednare finnas ofta ſå ſtora ſom ſmå hőns, och åtas af Chineſerne med mycken appetite. Jag undviker med flit at nåmna flera hår befinteliga ſlag af fiåderfå, bland hvilka ſomliga åro tienliga til mat, och ſomliga főrnőja őronen med ſin liufliga ſång.

Fiſkar ſom dageligen fångas, åro carp, moletter, råkor, krabbor och oſtron, men hår gifvas ånnu flera fiſkſlag, faſt de åro mera ſålſynte ån dem jag nåmnt. Jag ſkulle őnſka at om dem kunna gifva tilråckelig underråttelſe, men mina trånga grånſor vilja det ej tillåta. Dock om någon ſkulle vilja hafva kunſkap derom, vil jag gifva anvisnjng på en Landsman, nemligen Lieutenanten vid Amiralitetet, Herr Carl Gust. Ekeberg, ſom tilfőrene meddelat det almånna Chineſiſka landhushålningen, och

och nu, jemte andra curiositeter, hemfört en ansenlig samling af de obekanta fiskesorter som hår finnas.

Insecter år hår ej eller brist på, utan finnas til nog myckenhet, så vål sådane, som förskaffa landet otroliga förmoner, som de, som åro skadelige och förgiftige, såsom ormar, crokedyler, scorpioner, spindlar och tusenben, hvilka sednare ofta oroa en inuti husen, och deras bett åro nåstan oboteliga. Et slags mygg, som kallas *Mousquiter*, år den största plåga hvarmed man hår år besvårad, besynnerligen om nåtterna: De finnas til otrolig myckenhet, och deras stygn förorsaka en olidelig sveda. *Kackolackar* åro ej af mindre antal, dock åro de ej så nåsvise som mousquiterne.

Af nyttiga Insecter intaga silkes-matkarne främsta rummet, ty de förskaffa en af Landets förnåmsta producter. De födas med blad utaf mulberstråd, uti dertil bygda hus, hvarest de efter fulbordat arbete, undergå sin förvandling, och sedan de lemnat ågg til nya matkar, försvinna de aldeles.

Flere staden Cantons, och det deromkring belågna landets naturliga förmåner, åro mig ej så bekanta, at jag dem fulkomligen kan beskrifva. Jag går fördenskuld håldre dem med tysthet förbi, ån jag vil med

med ovissa berättelser utvidga de mit arbete föresatte gränsor. Landets inbyggare, deras ägenskaper, religion och lefnads-sätt skal nu som kortast omtalas.

Chineserne äro af en medelmättig storlek, och i allmänhet räknas den vara en välskapad karl, som har hög panna, små ögon, kort näsa, stora öron och vidlyftigt ansigte, samt til kroppens gestalt är stor och fet, så at han kan fylla up sin stol, och vara heder för en bordsända. De hafva allmänt helt svarta hår, hvilka de bortraka, och lämna allenast en rund fläck mitt uppå hufvudet orakad. Ifrån denna fläcken få håren växa, och deraf flätas sedan en lång piska, hvilken med svart silke ökas, så framt håren ej äro tilräckeligen länge.

Deras ansiktens färg är af den starka solhettan, som här större delen af året regerar, något brunaktig, besynnerligen på dem som vistas mycket ute i luften; men den hindrar dock ej, at ju de som annars äro välskapade, kunna hafva behageligt utseende. Jag har ock sett många Chineser som täfla med Europeer uti hvithet. Detta folket äger ständigt et gladt och angenämt väsende, och större delen är af et godt och bevekeligt sinnelag. Uti miner och dageliga omgänget, visa de mycken vänlighet, utan at

röja

röja någon hastig eller oanständig öfverilning, då de på något sätt kunna blifva rörde. Men deremot äro de mycket hämndgirige, så at de efter yttersta förmågo söka revangera sig på den som tilfogar dem någon oförrätt. Mycket måne äro de ock om sin heder, vilja gerna vara firade, och inbilla sig altid vara mera sluge än andra Nationer, besynnerligen uti handel, så at de ofta skryta deraf, at de kunna förmå Europeerna, at til sig föra fint silfver och reela varor, och det bårtbyta för ler, löf och matkeväf, m. m. Emot främmande visa de mycken höflighet, och sins imellan äro de altid enige. De äro läraktige och färdige at fulkomligen copiera hvad ämne som dem föresättes. Deras största svaghet är jalousie, och de äro så rädde om sine fruentimmer, at de ofta för deras skuld upoffra all sin välfärd. Den karl hålles för at vara dugtig och fulkomlig, som äger 3. à 4. hustrur, och ändå ingen af dem har orsak at klaga öfver någon affaknad.

Chineserne äro til religionen afgudadyrkare, men deruti mycket nitiske, så at de aldrig försumma at gifva sina antagna Gudar de böner och offer, som dem tilhöra. Dock är deras tilstånd uti detta målet mer än beklageligt: „De veta, (säga de) at det „är en stor Gud som bor uti himmelen, af

„hvil-

„hvilken al ting hafver sin varelse; men de „kunna intet begripa, huru det är möjeligit, „at tilbedia en Gud som de intet se? dock „tro de at denna Guden aldrig tilfogar dem „något ont: Men deremot tro de satan va- „ra måktig på jorden at göra menniskior- „na skada, för hvilken ordsak de bygga ho- „nom tempel, offra på hans altaren, och „fira honom högtider, på det han intet skal „på något sät skada dem. Af himmelska kroppar, hvilkas lius merendels sätter hedningarna uti någon mörk tanka om deras vårkande, blir i synnerhet månan så väl här som uti andre Indianske orter, dyrkad. Solen och vissa stiernor, samt vatnet, jorden, elden och åtskilliga kreatur hafva ock sina tilbedjare. Vid hvar ny och fulmånad, firas här månans helg, hvilken Chineserne anse såsom söndag, och kalla henna Laipa: men de åtskilja nymånans helg ifrån fulmånans, och kalla den förra Kiåjal och den sednare, Chiaplius. Dessa dagar arbeta de intet, utan efter deras offer och böner til månan, användes hela aftonen, och en del af natten, med spelande och supande, och man håller före, at ingen firat denna högtiden som sig bort, om han ej varit vål drucken då han gått til sångs. De tro at månan förorsakar årets fruktsamhet, åf-

ven ſom han medelſt ſit lopp determinerar tideråkningen. Deſſutom fira de 3:ne ſtora högtider om året: Den förſta vid årets begynnelſe, och kallas *Sandin*, hviken varar uti 3:ne dagar. Förſta dagen tilbedes månan, om et tilkommande godt år; 2:dra dagen är helgad åt deras Joſs och andra gudar, ſom de hafva uti bilder, och tredie dagen firas diefvulens högtid, och han tilbedes på det han ej ſkal göra dem något ondt. Denna dagens högtidelighet ſker om natten, då ſtora eldar uptändas, hvaromkring de danſa uti en ring. Den andra årliga högtiden är 4:de Maji, och kallas *Tyng-jong*. Han firas uti Rivieret med oräkneliga dertil bygde ſmå ſampaner, ſom äro ganſka långe och ſmale. Hela Gudstjenſten beſtår deruti, at de ſom ro, ſöka at öfvervinna hvarandra uti kap-roende, och at ſlå med årorna vatn öfver hvarandra. Denna helg ſom räcker bara en dag, ſkal vara til åminnelſe af en ſiöſtrid ſom Chineſerne vunnit öfver någon af ſina fiender.

Den 3:die Högtiden är den 15:de Augusti, och kallas af Chineſerne *Kiyng-ſaa*: Nu anropas åter månan och de andra Gudarna om årsväxtens befrämjande.

Deras års-räkning, den de kalla Tongu eller almanacka, har för några år ſedan

dan, utaf Franſka Miſſionairer ſom blifvit hitſånde at predika den Chriſtna låran, (af hvilka några hafva fåt lof at viſtas i Pequing, faſt ån deras fōrſōk ånnu ej ſårdeles lyckats,) blifvit åndrad, ſå at de nu indela året uti 12. månader, och hvar månad uti 30. dagar, hvaremot deras gamla tideråkning varit många fel underkaſtad.

Månaderne hafva ej andra namn ån efter deras ordning, ifrån årets bōrjan, ſom 1:ſta 2:dra 3:die månaden &c. åfven ſom dagarna råknas deras ſōndagar imellan, ſå at både tid och andra åmnen diſtingueras med deras almånna Ziffror, hvilka ſåledes ſkrifvas och uttalas:

1.	一	Jatt.
2.	二	Gii.
3.	三	Såm.
4.	四	Zeō.
5.	五	Uum.
6.	六	Lock.
7.	七	Satt.
8.	八	Patt.
9.	九	Kao.
10.	十	Schapp.
11.	十一	Schapp jett.
12.	十二	Schapp gii.&c.
20.	廿	Gii ſchapp.
30.	卅	Samſchapp.
40.	四十	Zeō ſchapp.
50.	五十	Uum ſchapp.
60.	六十	Lock ſchapp.

70. 七十 Sattſchapp.

80. 八十 Pattſchapp.

90. 九十 Kaoſkiapp.

100. 一百 Jatt paa.

101. 一百一 Jatt paa jatt, &c.

1000. 一千 Jatt zin.

1001. 一千一 Jatt zin jatt, &c.

Chineſiſka ſpråkets vidlöftighet och ſvåra uttalande lårer man nogſamt och tilråckeligen kunna finna utaf ziffrornas betraktande, ſå at jag ej derom behöfver något nåmna. Jag har hört ſåkert beråttas, at uti deras alphabet, ſkal finnas mer ån 1000. bokſtåfver af olika nåmnelſe. Deras ſtyl går lodrått ifrån ofvan til nedan, ſå at den ena bokſtafven altid ſkrifves under den andra. Til ex. om årtalet 1756. ſkulle ſkrifvas, måſte det ſke på följande ſått, och deſſa ord eller ziffror uttalas ſålunda:

Jatt-zin-ſatt-paa-uum-ſchapp-lock. 一千七百五十六

1:sta månaden i året kallas kinjut, och de andre månaderne skrifvas efter ziffrornas ordning.

Chinesiske Prästerne äro merendels så klädde som Catholske Cappuciner Munkar, uti långa grå rockar, och låta raka sig öfver hela hufvudet, samt båra et långt band med glaspärlor omkring halsen, hvilket sedan hänger utan på kläderna. De gå altid barfota, och gifta sig aldrig, utan bo tilsammmans uti stora hus, och fördrifva tiden imellan deras helgedagar, med sina trägårdars och plantagers skötande.

De lärde, så väl som de hvilka härstamma utaf någon gammal famille, och äfven köpmän, klippa eller skära aldrig sina naglar, hvarmed de villa utmärka, at de med något groft arbete ej behöfva förtiena sig födan. Man ser dem fördenskuld ofta med naglar som räcka mer än 2. tum utom fingerändarna, dock äro de så väl ansade och skrapade, at de äro hel hvita och genomskinande. Uti sällskaper och promenader knäppa de dem med behändighet tilsammans, hvilket formerar en musique, lik den som spanska fruentimbren med sina Castanietter åstadkomma.

De förnämsta Chinesers klädebonad består af långa och vida räckar, som merendels

dels åro af Svart Sidentyg, (ej olika koſtaner). Skor och ſtrumpor, eller ſtickade ſtöflor, bruka de utaf mörkblåt ſidentyg. På hufvudet båra de en ſtor möſsa med et brem af ſvart ſammet 3. à 4. tum bredt. Kullen ſom år mycket hög, år öfver alt med tvinnat rödt ſilke öfvertåkt, och öfverſt prydd med en förgyld knapp 1. à 2. tum hög. Sådan knapp få dock ej andre lof at båra, ån de ſom åro Manderiner med Kejſarens fulmagt, af hvilka de ſom hafva at befalla öfver krigsfolket, bruka blå klåder och Kejſerliga Vapnet ſom år borderat på bröſtet och på ryggen, och de båra åfven ſtora och krokuga ſablar. Det gemena folket brukar ockſå blå klåder och möſſor, på ſamma ſått giorda ſom Manderinernes, men med den ſkilnad, at ſoldaternes möſſor åro öfvertåkte med rödt hår, i ſtållet för ſilke, och de få intet båra någon förgyld knapp uti kullen.

Fruentimbren, ſom åro Chineſernas förnåmſta ögnamårke, bör jag ej eller låmna oomtalde, faſt ån deras egna mån gårna ſkulle ſe, at ej någon främmande, hålſt någon Chriſten, viſte något at om dem berätta. De åro korta til våxten, och deras ſkönhet beſtår uti helt ſvarta hår, hög panna, ſmå ögon, liten nåſa, lagom mun, blek

hy och långa öron, ſamt litet anſikte, ſmå bröſt och nätta händer. De viſa altid en ſärdeles glad mine, och hafva behageligit tycke. De gå ſällan utur ſina hus, utan at vara burna i Pallantiner eller Portchaiſer, hvarföre de äro mycket hvite, och ſkola de finnas, ſom kunna kallas fulkomliga ſkönheter.

På hufvudet bruka de ingen ting annat än ſit ſvarta och ſtrida hår, ſom är helt högt upſatt med en ſtor tvåuddig ſilfvernål, och omkring håret, prydes hufvudet med mångfaldige vakre och naturen imiterande pappers eller ſilkes blomſter.

Uti öronen båra de ſilfverringar med vidhångande ſtora klåppar, och låta naglarna våxa helt långa på fingren, och öfver dem bruka de foder af ſilfver, elphenben, eller något beſynnerligen rart tråd.

Deras klådebonad beſtår uti långa rockar af ſidentyg, (ej olika de fordom i Sverget brukelige Mantoer) dem de ock uti diupa veck på ryggen upſätta, och ſtundom med 2:ne bågar uphöja. Under denna Robe-de-queu, bruka de 3. à 4. ſtycken andra, af hvilka den ena år nåſtan ½ aln långre än den andra, ſå at den underſta råcker ånda til fötterna. Deſſa klådningar åro af differenta färgor, och åro öpna framman til

och

och i ſidorna, hvarföre de i ſtället för kiortlar, bruka långa byxor, om hvilkas närmare beſkaffenhet, jag ingen ting vet at berätta.

På ſina ſmå, och uti 12. år innom jernſkor tvingade fötter, bruka de äldre ſkor utaf ſidentyg och ſammet, men hafva ganſka ſvårt at gå. Ordſaken til at deras fötter i barndomen ſå måſte plågas, berättas vara denna: „Holländarne hade en gång be-„lägrat Canton, och då genom många löf-„ten och tilſäjelſer bragt fruentimbren på „ſin ſida, hvilka ſins imellan kommit öfver-„ens, at i det ſamma Holländarne om en „natt angrepo ſtaden, ſkulle hvar huſtru „taga lifvet af ſin man. Detta onaturliga „och hårda myteriet, blef dock ej af alla „ſamtyckt, hvarföre det ock, faſt ganſka „ſent, blef uppenbarat och lyckeligen före-„kommit, och de huſtrur ſom hade giort „detta ſamråd, blefvo härt ſtraffade. Til „en åminelſe, af denna förr ohörda qvin-„noliſt, blef ſedan förordnat, at alla flicke-„barn ſkulle ej få bruka andra än helt ſmå „jernſkor, til deſs de blifva tolf år gamla, ſå at efterkommanderna utaf det vakra könet, måſte här båra minnesbeta af mormödrarnas i flera grader tilbaka arghet.

Chineſerne äro uti ſin ſmak mycket läckre, och älſka i ſynnerhet ſöt mat. De bru-

ka at vid ſina måltider tiena ſig med obeſkrifveligen många rätter, och derefter följa ej mindre ſalater och confecturer, hvilka merendels äro af en ovanlig ſtark ſötma. Deras förnämſta rätter beſtå uti raguer, dem de kalla kiåkiå. I ſtället för bröd bruka de kokta risgryn, men hafva et beſynnerligit ſätt at äta, emedan de ej bruka några ſkedar eller gaflar, utan maten föres til munnen uti Porcellains kåppar, hvarutur de med ſtörſta haſt och behändighet, med 2:ne pinnar, något mer än et quarter långa och helt ſmala, kraſſa honom i munnen. Detta ſpisnings ſätt är nog beſynnerligit at åſkåda. De ſom ej hafva råd at ſtändigt hålla ſig vin, dricka under måltiderna en Liqueur ſom brännes utaf riis, den de kalla Samſou, hvilken til ſmak och lukt är lik förbrännna af kornbränvin, dock mera ſtinkande och oſmakelig.

Man måſte märka at det ſom hitils i korthet är berättat, angår allenaſt de förnämſte Chineſer ſom bo uti ſtaden, eller på ſtora landtgods, och äro rike och förmögne. Ty helt annan lefnad, finner man ibland landtmännerna, och de fattiga, hvilka gå merendels nakna, äro helt bruna til färgen, och föda ſig af ſin åker eller annan frukt ſom de ſielfva plantera. Äfvenvål lefva de

mindre kråſeligen ſom ſtåndigt viſtas uppå vatnet, och endaſt med fiſke ſkola underhålla ſig och ſine hushåld, ty då lyckan tilſkyndar dem en ſtor råtta, laga de håraf et hårligit kiå-kiå, och fågna ſig oförlikneligen öfver den goda råtten. De åta ock grodor, ormar, flådermöſs och mera ſådant, ſå at af dem ingen ting ſom tienar til kroppſens uppehålle, vare ſå ohyggeligt det nånſin vil, föraktas.

I almånhet lefva Chineſerne ſins emellan mycket kårligen och fredſamt; åro altid måne om hvarandras vånſkap, och ſöka med omſorg at afböja tråtor och miſshålligheter.

Af fråmmande Nationer hyſa de beſynnerligt förtroende til de Svenſka, Franſka och Danſka, ſå at de altid blifva emottagne och hålſade ſåſom gamla och förtroliga vånner. Deras vanliga hålsning ſker på det ſåttet, at de hålla hånderna tilhopa, och bocka ſig diup ner; ſamt ſåga med det ſamma: *kin kin aule freind*, eller *håa håa tocki.*

Om de gifva ſina anhöriga eller goda vånner några ſkånker, ſåtta de dem på et bord uti något af ſina förnåmſta rum; ſedan ſkicka de bud efter dem åt hvilka ſkånkerne åro åmnade, och låmna dem ſielfva mödan at afhåmta de undfågna gåfvor.

Hafva de ej sielfve tid at vid besynnerliga tilfällen besöka sina vänner, så sända de en af sina söner eller tienare til dem med et hopvikit rosenfärgat papper, hvarmed beteknas, at de taga upriktig del uti sina vänners förmån.

Om någon af deras anhöriga eller vänner dör, begråta de honom med hiertelig sorg, samt gå tillika med den dödas närmaste slåktingar, vissa tider om året til hans graf, hvarest de förnya sin gråt öfver den dödas affaknad, offra och bedia Gudarna, at hans skugga må vara dem behagelig, och äfven sätta de mat, frukt eller confecturer uti de dödas grafvar.

Hvad mera som kunde anmärkas om Chinesernas almänna lefnadssätt, är mig til en del obekant, och en del åter af ringa värde, och tillika oanständigt, samt stråfvande emot dygd och förnuft, så at det billigt med stillatigande bör förbigås, hvarföre jag med flit lemnar dem, samt det mörka af deras lefnad, i tilbörligt mörker. O! at Almagten ville höra min önskan, at detta blinda folket en gång måtte blifva uplyst, så at de lärde sig med lika nit och vördnad tilbedia och dyrka den stora, sanna och treeniga Guden, som de nu tilbedia sina vederstyggeliga belåten, och at de af Guds ord

ord och naturens lag, måtte lära underkufva sina obändiga köttsliga begärelser. Då kunde de skattas för et lycksaligt folk, i stället de nu äro de största uslingar: De lefva utan hopp, och dö uti mörker och vilfarelse.

Nu borde jag vända mig til vår långa och tröttsamma hemresa, hvilkens svåra öden äro den Alsmäktige Guden bäst bekante. Men förut är nödigt at nämna något om det som i akt tages under skepens vistande här å orten.

Så snart et eller flera skep ankomma, blifva de af 2:ne Manderiner emottagne, hvilka ständigt förblifva brede vid skepen uti stora sampaner, en på hvardera sidan. Desse Mandariner gifva kiäpp eller pass til dem, som antingen uti skepsbåtar eller Chinesiska sampaner, vilja resa til Canton, samt emottaga passet af dem som komma derifrån.

Äfven kommer en skaffare eller Comprador om bord, hvilken dageligen förskaffar alt som fordras til skepsfolkets spisning eller annat skepets behof, samt bringar all proviant för hemresan om bord.

Så snart skepen hafva kastat ankar, aftaklas stänger och råer, och alt öfriga taklaget, hvilket jämte alt annat som kan vara til hinder för lastens intagande, föres i

land til Benſahlerne, hvareſt det under en officerares vård förvaras.

Åfven blir en ſkeps officerare ſom kallas Factorie Capitaine, ſånd til Canton, at förblifva uti factoriet, och han bör vara anſvarig för factoriets tilhörighet. Skeps folket under hans commando, måſte ock derföre hålla vakt vid ingångarna af factoriet, ſamt vid Premier Soupercargœns kammare, hvareſt Compagniets caſſa år i förvar.

Några dagar för ån ſkepet börjar intaga laſt, kommer Hoppo eller Öfver-Tul-Inſpectoren, med en obeſkrifvelig ſtåt och ſtort ſållſkap af Manderiner om bord, til at beſe och måta ſkeppet, vid hvilket tilfålle han gör præſent til ſkeps-folkets förfriſkning, utaf några krukor vin, 2. à 3. ſtycken oxar, och något hvete-miöl.

När ſedermera någon laſt-ſampan går ifrån ſkepet, eller kommer ifrån Canton med något gods, måſte någon ifrån ſkepet vara medſånd at förekomma de förſök ſom Chineſerne göra til ſit riktande ſå ofta de hafva tilfålle.

Skepen drifvas och förſes hår at kunna emotſtå ſådane anſtöter och ſvårigheter ſom på hemreſan kunna möta: Taklaget och deſs tilhörigheter renoveras och omlagas, tillika med ſegel och andre nödvåndig-

digheter, så at då skepen gå härifrån, äro de lika som nya och på alt sätt förstärkte.

Vårt skep var merendels uti slutet af år 1755. segelfärdigt, men något gods som ännu ej var kommit om bord, samt räkningarnas afslutande med Chineserne, var ordsaken at vi fingo fira Jul-helgen samt begynnelsen af år 1756. uti Canton.

Jul-afton, blef på några Particulierers bekostnad, vid Svenska factoriet et vackert fyrverkerie bestående utaf åtskilliga täcka konst-eldar, anstäldt, och det tildrog oss många åskådare, samt satte Chineserne uti hög tanka om den stora högtid som vi firade. Nyårs afton blef vårt exempel af Fransmännerne efterfölgdt med et präktigt fyrverkerie, som var kostsammare än vårt, och varade långt in på natten. Dessa ceremonier upväckte så mycket mer Chinesernas förundran, som tilförne ej varit vanligt at på det sättet distinguera vår Jule-hälg uti Canton.

Det som felades uti Skeps-ladningen blef fulbordat, och alla affairer afslutade, så at vi den 12:te Januarii klockan 1. efter middagen, lemnade Vampoe Redd, men hunno ej längre än något mer än ½ mil härifrån, då vi genom Chinesiska Lotsens okunnoghet, stadnade på en sandbank. En så oförmo-

modad motgång kunde ej annat än hos oss förordsaka stor bestörtning, hälst som en kall och rågnaktig natt tilstundade, och når vatnet med ebben förminskades, började skepet luta til en sida.

Uti detta ångsliga tilstånd måste vi förblifva til följande dagen, då vi ifrån 3:ne härvarande Franska skep, fingo tilräckelig hielp, så at vi vid middags tiden, lyckeligen kommo af detta farliga stället, och sedan vi fått en annan Lots, seglade vi med Almaktens nådiga bistånd, och med en god vind, på kårt tid, utur detta ledsamma Lots-vatn, så at vi den 14:de förlorade Keisardömet China utur sigtet, och hade redan hunnit segla en god del af Chinesiska siön, då vi förnummo at vårt skep började låka, för hvilken orsak vi voro nödgade at minska segel, och kunde ändå knapt med ständigt pumpande hålla skepet låns. Detta gjorde vår resa igenom denna Ocean längre än vi förmodat.

Den 6t:e Februarii fingo vi Prins-ön uti sigte, och klockan 9. om mårgonen kommo vi til ankars under densamma på 40. famnars diup och mudder grund. Danska skepet Drotningen, och et Engelskt kallat Varrent, båda för oss afreste ifrån Canton, voro ännu här til ankars, och härifrån

gin-

gingo nu 5. ſtycken Holländſka ſkep, ſom voro komne ifrån Batavia, och årnade ſig til Cap Bon Eſperance, hvareſt, efter beråttelſe, peſten ſå ſkulle hafva frått kring ſig, at der ej vore tilråckelige Holländſke inbyggare, ſom kunde förſvara landet för det vilda folket.

Prins-Ön, eller ſom hon merendels kallas, Prinſen-Eyland, hvilken nu blef utſedd ſåſom et förfriſkningsſtålle, år belågen uti 6. graders Syd-latitudo. Denna ö har ungefårligen 10. à 12. Svenſka mils omkrets, och bebos utaf Javaner, hvilka ſtyras utaf en Prins af ſamma nation.

Javanerne åro hår aldeles vilde och rådde för främmande, ſå at de, då de blifva beſökte, genaſt fly til ſkogs och gömma ſig.

Deras hus åro utaf bambou-rör ganſka gleſt ihopſatte, och inuti fordrade med mattor, ſamt tåkte med blad af cockus-tråd. De åro ej långre ån 5. à 6. alnar, och 3. à 4. alnar breda, ſamt 2. à 3. alnar höga. Ifrån marken åro de uphögde, och ſtå på 2ne alnars höga ſtolpar. Til dören ſom år helt liten, hafva de en ſtega, hvilken om nätterna, då alle åro ingångne, uti huſen uptages, och dermed år deras ſtångſel giord.

På den ſidan af ön ſom Javanerne bebo, våxer en myckenhet cockus-tråd, af hvilka

invå-

invånarne hämta alt hvad de til sin nödtorft behöfva. Nötterne tiena dem til både mat, dricka och husgeråd; löfvet och bastet til kläder, och af sielfva trädet göras båtar eller cancer, samt andra förnödenheter.

Diur finnas här af åtskilliga slag, merendels vilde och hos oss obekante. De som stundom viste sig, voro gråssvin, apor, eckornar, råfvar och jackhalsar.

Bland foglar voro ej flera bekanta än höns, dufvor, strandsnipor, papegojor, hackspikar och hökar.

Ormar, Crokedyler, skorpioner och andre skadelige skridfå måste man i detta landet vakta sig före.

Friskt samt godt och välsmakande vatn finnes här på åtskilliga ställen.

Öen är öfver alt med en tät och behagelig löfskog öfvervuxen, och jordmånen är fet och beqvämlig til åtskillige planteringar, men ligger aldeles obrukad, emedan invånarne så högt älska sin lätjefulla lefnad och uråldriga vana at uppehålla sig af de vilda och sielfmant växande frukter, at de ej vilja betunga sig med jordens tröttsamma uparbetande. Man saknade derföre här deras grannars, Chinesernas idoghet, som utur blota sanden frambringar större delen af sina välsmakande jordfrukter, och

man

man beklagade billigt at et så angenämt och med alla de förmoner naturen meddelar begåfvat land, skal vara aldeles obrukat och misvårdat för dess invånares okunnoghets och låtjas skuld.

Då tilräckeligt friskt vatn til hemresans behof var om bord kommit, och vi hade fått några skildpaddor til förfriskning, lemnade vi denna behageliga Ö, den 11:te februarii klockan 10. föremiddagen, och hade då stilla och föränderlig vind; som varade några dagar med regn, mörkt våder och åskedunder. Vinden fogade sig änteligen til vår förmån, så at vi under den Högstas nådiga beskydd, utan någon besynnerlig händelse, vid slutet af Martii månad nalkades Goda Hopps udden, då vi började kännas vid de hårda stormväder, som på dessa högder merendels oroa de siöfarande. Besynnerligen voro vi utsatte för svår storm den 22. 23. och 24:de Martii som stundom nögade oss at drifva för topp och takel, och det uti siömörker, mycket groft och kalt regn, stark blixt och förfärligt åskedunder.

Uti dessa stormen sågo vi äfven 2:ne andra skep, som voro utsatte för samma svårigheter, af hvilka det ena förlorat sin mezans mast.

Den

Den 29:de April. fingo vi grund af Caps Bank på 90. famnars diup.

Den 10:de April. var aldeles ſtilt, då vi på 64. famnars diup, fiſkade åtſkilliga ſtora gråſikar, och et ſlag helt röd ſten-braxen. Hår viſte ſig dageligen en myckenhet ſiöfoglar, hvilka af de ſiöfarande kallas aliatraſter, jan van gents, capshöns, maleſites, lucenares och åtſkilliga andra ſlags måſar.

Den 15:de April. hade vi Caput bonæ ſpei eller goda förhopnigs udden nord ifrån oſs, ſamt Cap falſo öſter om oſs uti ſigte. Vinden var ännu mycket förånderlig, och våderleken oſtadig, men blef ånteligen mera gynnande, ſå at vi medelſt Almagtens nådiga biſtånd, den 2:dra fingo ſikte af Ön St. Helena, och den 3:dje klockan half 12. före middagen, ankommo til ankars på redden utan för ſtaden ockſå St. Helena kallad, hvilken af oſs ſaluterades med 8:ta 6. pund. ſtyckeſkott, ſom vi genaſt ifrån ſtadens fåſtning fingo beſvarade.

Innan man kommer på denna ſtadens redd, måſte dertil århållas tilſtånd utaf Engelſka Gouverneuren, ty annars blifva några 12. pund. ſtyckekulor, ifrån 2:ne Demiluner och 2:ne Vatn Batterier ſom man nödvåndigt måſte förbi, den förſta hålsning man har at vånta.

Ön St. Helena är belägen uti 15.graders och 57.minuters Syd-latitudo, samt 25.grad. 20. min. Vester om Stockholms Meridian, är nu förtiden Engelska compagniet tilhörig, och tienar så väl denna som andra nationers ifrån och til Indierna gående skep til förfrisknings ställe, ehuruväl alt hvad som här kan fås, är nog dyrt, emedan alla Invånarnes förnödenheter måste ifrån Engeland hitföras, hvilket gemenligen sker med 1 eller 2:ne skeps ladningar om året. Friskt vatn, fisk och några med möda planterade jordfrukter utgöra nästan alt det som här kan fås.

Hela ön består utaf höga och branta berg, rödbruna til färgen, och af en ganska lös stenart. Efter åtskilliga berättelser, skal uti några af dessa berg, på sudvest sidan af ön, stundom visa sig underjordiska eldslågor, hvaraf jag dock ej kan intyga sanningen, emedan ej någon främmande blir tillåtit at komma längre in på ön, än så långt stadens gebiet sträcker sig.

Annars visa ytra sidorne af ön många öfvertygande märken, at hon i förriga tider legat under vatnet, emedan alt ifrån spetsarne på de högsta berg, och ända til vattubrynet, synas horizontela linier efter vatnets aftagande.

Af naturen är ön öfver alt medelst branta och nästan oöfverstigeliga berg så befästad, at nu, sedan på det enda stället hvarest man beqvämligen kan landstiga, en stad blifvit anlagd, och den samma med goda fästningar är försedd, det nästan är omöjligt at hon af någon fiende skal kunna öfverväldigas.

På denna ön skal uppehålla sig en stor myckenhet råttor som göra invånarne stor skada på deras jordfrukter, så at de ofta äro nödsakade at uphämta dem förr än de hunnit til sin fulkommeliga mognad.

Staden St. Helena är ganska liten och belägen uti en dåld imellan 2:ne ganska höga och branta berg; Öpningen af denna dåld bevaras utaf 2:ne befästade linier, af hvilka den ytra består af 2:ne Bastioner, med upbygd Cortine, bonetterade facer och en diup graf som medelst fördämning under fredstider hålles torr. Glacinen af Contre-Escarpen förlorar sig med horizonten af hafvet: Ytra vallgången är prydd med en allé af rätt vackra träd som göra utsikten af staden mera angenäm.

Den indra linien är aldeles råt och slutar sig med ändarna intil bergen, samt är försedd med 2:ne stora Cassematter för Mousqueterie, krutkällare och Embrassurer för 46. Canoner.

Krigs-

Krigsfolk underhålles här 1500. man, och dessförutan, så snart uti siön något skep synes som årnar sig til ön, så skiutes larm-skott och trummas uti staden, och då äro alla inbyggare förbundne at infinna sig på fästningsvärken, färdiga til strids, i fall det skulle vara något fienteligit skep.

Husen uti staden äro alle upbygde af sten, och större delen täkte med halm eller säf eller et slags mycket mossbunden torf. Gouverneurens hus som är det vackraste, och några andra äro dock täkte med tegel. Stads-kyrkan är mycket liten, och äfvenväl täkt med torf, och hade vid utvärtes påseendet ej särdeles liknelse at vara kyrka, om ej et litet fyrkantigt torn dervid vore upfört. Det vackraste som i staden förekommer, är Gouverneurens trägård hvaruti åtskilliga täcka träd och skugrika alléer äro planterade.

Sedan vi här hade hämtat friskt vatn och annan förfriskning, lemnade vi St. Helenæ redd den 9de Maji klockan 6. efter middagen och stälde vår kosa derifrån til ön Ascension. Den goda passad-vind som härimellan af de siöfarande merendels altid varit observerad, var imellan 12. och 13. graders latitudo ganska liten, så at vi 3ne dagar hade merendels stilla.

Den 17de Maji klockan 6. om morgonen fingo vi ön Ascension uti sigte då vi hade gjort 7. grader och 34. min. meridian distance Vester, samt 8. graders distance af latitudo Nord om St. Helena. Klockan 7. syntes en Tartan, som kreutsade under ön, hvilken kom emot oss och viste Portugisisk flagg, hvarföre alting giordes färdigt til defension, i fall det skulle vara en siöröfvare, för hvilka denna ö ofta plågar vara tilhåll. Dock når förenämnde fartyg hade passerat oss helt nåra, och efter giord hälsning blifvit öfvertygade at vi voro Svenska, gjorde det signal med et skott, och låt hissa Fransk flagg.

Klockan 11:a före middagen kommo vi til ankars vid Ascension, då jag tillika med några andra, som under nu varande Lieutenantens vid Kongl. Amiralitet, Herr Pehr Noreens ordres blefvo sände i land at fiska skyldpaddor, på denna för mig olyckeliga ö landsteg. Vi fångade denna och följande natten 35. stora skyldpaddor, och voro *den 19. Maji* om morgonen, färdige at gå härifrån, då jag i sällskap med Herrar Angerstein, Utfall och Ehrenpohl gick något stycke up på ön at hämta portlaka, som här til öfverflöd växer. Denna gång var orsaken til min olycka, ty jag

blef uti et ögnablick skild ifrån Herr ANGERSTEIN, som gick mig helt nära, och då jag sedan träffade en våg, hvilken jag tänkte gå til hamnen, följde jag den samma, men kom alt djupare och djupare in i ödemarken. Jag hörde et musquet-skott gent emot den våg jag hade gått, och skyndade mig på en högd, för at kunna se mig omkring åt hvilken sida jag borda vända mig, men föll i det samma, och bröt min vänstra fot ur led, så at jag omöjeligen kunde gå. Nu hörde jag åter et annat skott, hvilket väl gaf mig tilkänna, at man ville hafva mig om bord, men som jag trodde at man väl kunde förstå, at jag gått vilse, och utan mitt eget vållande råkat uti någon olycka, kunde jag ej föreställa mig, at mine egne landsmän skulle öfvergifva mig til det grymmaste öde i verlden, förän man åtminstone först skulle göra sig all möjelig möda at upsöka mig.

Med ropande sökte jag förgäfves gifva mig tilkänna, och all använd möda var fåfäng at sielf kunna hjelpa mig til rätta förän efter middagen, då jag steg up, satte min utur led brutna fot, som låg nästan tvert före på inra sidan af benet, imellan 2:ne klippor, ock kastade mig handlöst öfver på andra sidan til jorden, hvarigenom jag lyckeligen

fick den til rätta, men utstod derjemte en olidelig vårk, hvaraf jag låg nästan ifrån mig sielf tils emot aftonen, då svedan något lindrades, så at jag kunde flytta mig, och med stor möda komma ned til stranden, men var nu på den sidan som var tvert emot den på hvilken skeppet hade legat til ankars. Jag följde stranden et långt stycke, och blef omsider varse skepet, men det var redan så långt ute i siön, at ej mera än öfver-seglen kunde synas. Hvad sorg, ångslan och bekymmer en så bedröfvelig syn hos mig förorsakade, skulle jag fåfängt biuda til at beskrifva, ty hvar och en kan långt båtre föreställa sig, uti hvad elånde jag måste vara på en vild och aldeles obebodd ö, hvarest jag ej visste at finna en droppa friskt vatn, långt mindre något annat til lifvets uppehålle. Fruktan för en död som med skål kan kallas den svåraste, hade derföre snart nog kunnat bringa mig uti yttersta förtviflan.

Jag stadnade uti största förvirring orörlig vid stranden, och såg ej utan tårar och bedröfvelse skepet försvinna utur min åsyn. Ångsliga och til förtviflan böjda tankar öfverhopade nu mina matta sinnen, och jag grufvar mig före at ihogkomma huru litet hopp jag hår hyste til

Guds

Guds nåd, och huru stor fruktan jag hade för hans hämndkräfjande råtferdighet.

Dock stillade sig omsider mine förvirrade tankar, och mit sinne feck lugn, då Gud gaf mig den nåd at kunna påminna mig några vedermålen af Hans barmhertighet och förunderliga hielp som andre i yttersta nöd stadde fått hugna sig af. Jag giorde mig således hopp, at den Alsmägtige Guden, skulle i denna min olycka göra mig något bistånd, fastån jag ej kunde utgrunda huru och på hvad sått det skulle kunna ske. I dessa tankar lade jag mig ned på sanden och blef betagen af en tung sömn, hvarutur jag ej upvaknade förr ån nattens köld upväkte mig, då mina matta och rådlösa sinnen, af det svarta mörkret, ortens ödesamhet, hafs böljornas håftiga störtande emot klipporna, och de ohyggeliga rof-fåglarnes ynkeliga låten fingo anledning at på nytt syssle sätta sig med förskräckelser och ångsliga tankar, til dess jag åter igen feck sansa mig, och fatta något hopp om förlossning ifrån detta olycksstållet. I samma hopp styrktes jag ock på en liten stund, i anledning deraf, at jag hörde några hårda rop långt ifrån mig, men når jag ropade tilbakars feck jag intet svar, utan den röst jag af bör-

jan hört, hördes på nytt, ſtundom ifrån ena, ſtundom ifrån andra ſidan på ön, och ſåledes tiente ſluteligen den ej til annat, än at förnya och föröka min förſkräckelſe *g)*.

Samma denna natten upkom ſedan et ſvårt våder, och ganſka ſtarkt regn, hvarföre jag ſökte igenfinna en grotta, ſom jag dagarna tilförene ſedt under et berg. Denna kula handt jag ock änteligen, och blef deruti vål ſkyld för regnet, men hade ſtörſta möda at med et ben af en ſkyldpadda, fria mig ifrån en myckenhet ſtora rottor hvilka ſökte göra mig ſkada, och deſſutan var jag beſvårad af ſmå krabbor, hvilka kröpo under berget, och ſtundom föllo mig uti anſiktet, ſamt med ſina många klor giorde mig mera förſtråkt ån ſkadad, ſå at den

g) På *Aſcenſion* berättas almänt ſkola vara en ſtark Rå, eller ſom Fransman ſäger: *mauvais genie*; men om det äger grund, vil jag ej afgöra: Viſt är imedlertid, at denna natten ingen menniſka, mera än jag var i land, och jag hade ſedermera tagit deſſa rop för blotta inbilningar, om ej flere berättat ſig äfven hafva hört ſådant. En gång då folket af Franſka Tartan ſkulle fara i land, ſågo de en karl til hälften klädd i gammalt linne, ſtå på ſtranden, men då de kommo närmare landet, ſyntes den ej mera til. Detta berättade de genaſt om bord, hvilket giorde Fransmannen at tro, det något ſkep vore på andra ſidan af ön, hvarföre vi ſeglade rundt om, men funno intet, för hvilken orſak berättelſen blef dragen i tvifvelsmål, faſt ſ, man bekräftade deſs viſshet.

den af mig denna natten utſtåndna oro, ej ſtår at beſkrifva.

Vid förſta tekn af den efterlångtade dagen lämnade jag detta eländiga nattläger; och ſom min fot ej var ſå öm ſom tilförene, ſå gek jag dit hvareſt vi hade haft vårt telt, och ſökte at finna något qvarlåtit, men fant ej ſå mycket ſom en droppa vatn, hvarefter jag förnämligaſt letade; ty af törſt var jag aldeles förſmektad, och ſolens upgång giorde mig fruktande at ej långe kunna emotſtå den tilſtundande dagens odrågeliga hetta. Dock, denna fruktan var förgäfves, och hielpeſtunden var kommen, ty jag blef i det ſamma varſe et fartyg ligga vid ſtranden, hvilket var den ſamma Franſka Tartan, ſom creutſade under Öen, då jag kom hit. Hvad fägnad denna ſyn hos mig förorſakade har jag lika ſvårt at beſkrifva, ſom min tilförene hiertfråtande ſorg, och hvad kunde eller borde jag annat, än innerligen lofva och tacka den Alsmägtige Guden, ſom hade utſedt detta underbara medel til min rädning och frälſning ifrån et ſå ohyggeligt hemviſt och ifrån en ſå förfärlig lifsfara?

Klockan 4. om morgonen, kom Eſchaloupen ifrån Franſka Tartan til land, och folket ſom ſkulle ſöka mig, förde med

ſig vin, vatn och mat. De hade ock aftonen förut i ſamma ärende varit i land, emedan de ifrån vårt ſkep, hade fått underrättelſe om mit förlorande; men då hade alt deras ſökande varit förgäfves. Nu följde jag med dem om bord, och blef med all höflighet och medlidande emottagen af de commenderande Franſke Officerarne, ſom berättade, at Herr Capitain LEHMAN, låtit ſöka efter mig, och ſom jag ej då kom til rätta, hade han anmodat dem at vidare om mit igenfående föranſtalta. Jag underlåt ej at betyga min ärkänſla emot den hielpſamhet ſom deſſa Herrar behagat viſa mig uti min öfverſtåndna nöd, men jag tykte dock vara altför hårt, at blifva af egna landsmän ſå haſtigt och kalſinnigt öfvergifven, och jag ſtadnade uti många oviſſa tankar om retta ordſaken dertil; i ſynerhet ſom min kiſta och kläder voro äfven lemnade på franſka fartyget, och derjemte poſitive ordres, at med förſta möjelighet förfoga mig härifrån. Deſſa ordres voro ſkrefne på franſka uti följande ord, och öpne lemnade til Capitainen af Tartanen.

Ordre

pour JEAN BRELIN. á Bord du Vaiſſeau Albertine, *etant pour lever ancre dans la Rade l'Aſcen-*

l'Afcenfion, vers le 12. heures á Midij, ce 18. Maj 1756.

Je vous ordonne, de vous rendre à Bord du premier Vaiſſeau, au quell Monſieur de la Chapelle parlera, ſuppoſé qu'il ſoit dans le cas de vous y remettre.

CARL G. LEHMAN.

Jag kunde dock ej ſkatta mig nog lyckelig, ſom icke allenaſt blifvit frelſt ifrån en hotande lifsfara, utan ock uti mine förloſſare funit ſå godt och medlidande folk, men aldrameſt rörde mig åtankan af några få vänner, ſom under denna reſa viſat mig upriktiga prof af redlighet, och den myckna gunſt och vänſkap ſom Herr Capitain LEHMAN vid alla tilfällen viſat mig, giorde at jag omöjeligen kunde begripa hvad ſom varit ordſaken til min disgrace.

Ibland andra mina ſaker ſom voro til Fransmännerne öfverlämnade, fant jag min Journal och Navigations Exercitie bok, ſom Herr Lieutenant ROHMAN mig tilſkickat, och på förſta bladet uti den ſednare, följande afſked tilſkrifvit:

Adjeu min Herr BRELIN: Jag önſkar at detta måtte träffa Eder uti bätre tilſtånd än närvarande bedröfvelige omſtändigheter tyckas medgifva. Jag ſänder härjem-

jemte Edra böcker om de kunna på något sät tiena Eder; och om J ären i lifvet, så skynden at befria Eder ifrån den beskyldning, som Medisancen igenom Eder olycka, eller kan hända försummelse, fått tilfälle at påbörda Eder, nemligen at hafva med berådt mod uteblifvit. Bror ANGERSTEIN låter hälsa: Han var den sidsta på stranden at eftersöka Eder; Må evigt väl, önskar Eder beständiga vän

A. H. ROHMAN.

Jag lemnar hvar och en at betänka, huru mycket min oro här igenom hunde förökas. Jag ansåg min olycka och förlust för intet, emot en beskylning, som oacktat alle som kände Ascensions ödesamhet, kunde anse för updiktad, men nu icke desto mindre af övännen var mig tillagd, och hvilken alt för nära rörde min heder. Jag beslöt fördenskuld, at förneka de aldrafördelaktigaste tilbud som mig kunde giöras, och söka at öfvervinna de farligaste vidrigheter som skulle kunna hindra min återkomst til Sveriget, på det hvar och en skulle få döma om min oskuld, och klaffarens dikt derigenom blifva om intet.

De på Franska Tartanen commenderande Officerarne som voro Herr JEAN E-

VEN DE LA CHAPELLE, och Herr JEAN ROZE lämnade mig de förmoner de sielfve kunde äga, samt lofvade, at de på första skep som årnade sig til Europa, skulle sätta mig om bord, så at jag efter undfångne Ordres snart kunde komma til Sveriget. Uti detta hopp förnötte jag tillika med fransmännerna vid Ön Ascension 10. veckor, och åskådandet af detta landet, hvarest jag utstått så mycken vidrighet, förökade den ledsamhet uti hvilken denna långsamma tiden tilbragtes. Vår enda ro var at fånga de til otrolig myckenhet, och af åtskilliga slag här befinteliga fiskar, hvilka jag til en del så väl som öns läge och beskaffenhet i korthet vil omröra.

Ascension är belägen uti Ætiopiska hafvet på 7. graders och 58. minut:s Pol-högd söder om Æquatorn, 32. grad. 20. min. väster om Stockholms meridian, och är ungefähr 4. tyska mil lång i Norr och Söder, samt 2:ne dito bred i Öster och Väster. Portugiserne hafva först uptäkt detta landet, hvilket skolat skedt på Christi Himmelsfärds dag, hvarföre de kallat Öen Acencaon eller Ascension, och hon hade utan tvifvel, så väl som andra uti denna Oceanen belägna Öar, långt för detta varit utaf något folkslag bebodd, om någon af

de

de förmoner, med hvilka andra land och Öar af Naturen äro begåfvade, hår funnits. Hela öen beſtår utaf ſkarpa och farliga klippor, branta och höga ſandberg, och jorden deremellan år betäkt med ſand ſom på de flåſte ſtållen liknar en gråaktig aſka, och en myckenhet pimpſten, och andra ſkarpa och kantiga ſtenar, ſom ſynas vara af eld förbrånde.

Stenar och berg äro hår ſå löſa, at de knapt kunna vidröras, för ån de briſta i ſtycken, och de likna til ſtörre delen ſlagg, ſom håmtas utur jerngrufvor, eller dylik ſammangytrad materia. Vi funno ockſå hår ſammanſmålta ſtycken utaf grönt glas, til 1. à 2. Cubic-alnars ſtorlek, ſamt ſtora ſtenar, likaſom uti beſynnerliga ſkapnader hopſmålte, hvarutaf man kan med ſåkerhet ſluta, at denna ö, uti fordna tider hafver varit af någon underjordiſk eld förbrånd. Det ſamma beſtyrka ock tvånne ſtora berg, et på ſödra och et på norra åndan af ön, hvilka äro aldeles ihåliga, och hade åtſkilliga ſtora öpningar, uti hvilka man på några ſtållen ej kunde finna botn. Imellan högderna finner man ſomligſtådes diupa och farliga hålar, hvilka man ej med tryghet kan komma intil, emedan den omkringliggande ſanden, vid minſta vidrö-

ran-

rande undanfaller. Vid ſtranderna åro ſtora och farliga pölar, i hvilka hafsböljorna, med et förſkräckeligit ſuſanpe inſtörtas, och efter 12. à 14. minuters tid, komma de med lika ſus och bulrande tilbakars, ſå at denna Ö är hiſkligare at åſkåda, än jag beſkrifva kan. Portlaka är den enda ört ſom ſinnes på hela Ön, och det tyckes vara omöjeligt, at någon annan jordväxt ſkal kunna trifvas i denna ſkarpa och ſtenaktiga jordmånnen. Vi giorde imedlertid förſök på 2:ne ſtällen vid foten af et berg, hvareſt jordmånen ſyntes något mylligare, at ſå lök, rofvor och ſenaps frö, hvarutaf efter en månad, några få plantor kommo up, och 6. veckor därefter, vid vår afreſa, funno vi lök och ſenapsbladen vara 4. à 5. tum långa, men rofvorna voro aldeles föviſnade, och deras rötter aldeles förbrände. Ferſkt vatn fins här ej den minſta droppa, annat än det ſom efter långſamt regn, kan ſtadna uti bergrefvorna. På et ſtälle, longt uppå ön vid et ganſka högt berg, ſamlar ſig ſådant regnvatn til ſå ſtor myckenhet, at man finner der en håla, ſom ganſka ſällan är torr, men dock har vatnet vedervårdig ſmak, och är helt ſvart til färgen.

Åtſkilliga ſkep ſom varit vid detta landet,

det, hafva tid efter annan hitfört getter och bockar hvilka förökat sig til ansenlig myckenhet, men äro nu aldeles vilda och uppehålla sig utaf portlaka och et slag grön bergmossa som finnes på sidan af et högt berg.

Det märkvärdigaste som på denna ö förekommer, är et högt och brant sandberg, til fårgen gult, likt ockra, uppå hvilket en spira utaf 18. alnars högd är uprest, och på denna spiras öfversta ända är et kors af koppar, hvars spetsar äro prydde med franska liljor, och derunder låses följande i en kopparplåt ingråfne Franska ord och bokståfver! CETTE CROIX A ETE' MISE PAR GUII DE CO. ET NENPREN S:r DE I. K. ST. CH:r DE L' ORDRE MILITAIRE DE St. LOUVIS, CAPITAINS DES X. VAISSEAUX DU ROI COMMENDE' PAR L' ALCID ET LARSENCIEL LE 15. Novemb. 1749. LOUVIS XV. LE BIEN AIME' REGNANT. Utaf detta korset kallas gemenligen förenämnde berg, korsberget, och sällan kommer någon i land, som ej gör sig möda at gå uppå denna högd. De som komma dit, skära ock gemenligen ut sina namn på förenämnde spira, och här äro redan så många namn, dagar och åretal utmärckte, at för efter-

kom-

kommanderne ej mycket rum år öfrigt. Vid denna spira, lämnar altid det skepet som senast varit i land, bref som förvaras uti en bouteille, och innehåller berättelse för de efterkommande skepen, hvad tid det förra varit der, och hvad lycka man haft med skyldpadde fisket, samt annat som märkvärdigt förefallit under resan från Indien.

Bland fisk som här finnes, kunna siöskyldpaddor anses såsom de förnämsta, emedan de ifrån Indierna kommande skep, endast för deras skuld lägga här i land. Uti Mars, April och Maji månader kunna 1. à 200:de skyldpaddor fångas uppå en enda natt. De äro ganska store, och til smak bätre än alla andra. Uti förenämnde månader lägga de sina ägg 2. à 300. alnar ifrån stranden, och nedgräfva dem i sanden, hvarest ungarne af solhettan framkläckas, och de veta genast at söka vatnet, om de allenst få rådrum dertil, af de här hopetals befintelige råttor och siöfåglar, som gärna ståcka vägen för dem, då de för dessa sina fiender blifva et ymkeligt rof. Efter Majii månads slut, gå ganska få skyldpaddor uppå landet, så at man uti Junii månad, sällan skal finna mer än 5. à 6. om natten, men uti Julii månad är ganska rart om en enda upstiger. Då vi reste härifrån den

1. Augusti, hade vi på 3. veckor ej fått mer än en skyldpadda, men deremot vankar dennna tiden ansenlig myckenhet andra stora fiskar, som utaf Fransmännerna kallas *Ton* eller *Tong*, *b)* hvilka til skapnad ej äro olika Lax, men hafva stiertar och fenor helt gula, och utaf ovanlig storlek. Denna fisken är ganska stark, och simmar så fort, at man knapt kan ögna dess gång uti vatnet. Vi fångade af denna sorten dem som vägde 4. à 5. lisp. Deras köt är hvitt och välsmakande.

Quaranqua, en kårt och bred fisk, finnes här til ej mindre myckenhet än den förra. Han är ganska välsmakande, och fångas med vanliga metkrokar.

Bequunes, en ganska stor och stark fisk, til skapnaden aldeles lik gedda, men har uti keftarna 3ne rader tänder, ganska långa och spetsiga. Dess köt är välsmakande, men nog tårt.

Des Morenes eller *Morener*. Til skapnaden likna de ål, men äro mycket större, och af en behagelig smak. De äro svåre at fiska, emedan de med all flit söka at bita sin fiskare, om de slippa utaf kroken förr än

b) Emedan jag ej kan på Svenska namngifva de åtskilliga slags fiskar som här finnas, måste jag betiena mig af Franska namnen.

ån de åro dödade. Deras bett ſågas vara giftiga och ſvåra at låka.

Des Vieilles eller *Kåringar*, år en bekant fiſkſort, ſom finnes hår til ſå ſtor myckenhet, at man på en natt kan fiſka många hundrade. De åro ganſka ſtora och ſmaka wål.

Des bourſes eller *Pungar* åro ej ſynnerligen gode at åta, men fås til ſådan myckenhet, at de kunna fångas med bara hånderna, då allenaſt något mat för dem utkaſtas. De ſynas helt ſvarta uti vatnet, men då de komma der utur, ſkifta de åtſkilliga fårgor. De hafva til ſit förſvar et hårt och hvaſt ben på ryggen, ſamt mångfaldiga och ſkarpa tånder.

Peroquetes eller *Papegojor*, en mera vacker ån ſmaklig fiſk. Deſs ſkarpa ſkin år lika ſom målat med de aldra liſligaſte fårgor, hvilka dock fördunklas ſå ſnart de varit en liten ſtund utur vatnet. De hafva 2ne rader tånder i munnen, hvilka åro ſå ſkarpa, at de kunna bita utaf de ſtörſta metkrokar. Deſſa ſå vål ſom nyſstilförne beſkrefne Pungar, oroa fiſkare ganſka mycket, emedan man knapt hinner kaſta kroken uti vatnet, för ån de borttagit agnet eller afbitit refven.

Requin, *Requiem* eller *Siöhundar*, kallas af ſomliga *Haji*, förorſaka ej mindre

 led-

ledsamhet. De äro ibland de skadeligaste fiskar som vistas uti Oceanen, och finnas til otrolig myckenhet, så at man måste väl akta sig för at sätta händer eller fötter uti vatnet, emedan man snart af dessa fiskar kan blifva biten, eller om man råkar för dem af största slaget, aldeles uti siön dragen. De finnas så stora, at de kunna svälja hela menniskan, utan at med sine många och grymma tänder, sönderkrossa den minsta lem. Ibland de mångfaldiga vi här mot viljan fingo och dödade, vil jag i synnerhet nämna en, med hvilkens fångande vi en hel dag voro sysselsatte, och då vi ändteligen med mycket arbete uttröttat honom, var han så stor, at vi, med vår hela besätning knapt kunde hissa honom om bord.

Hans längd var 18½ fot, och tiockleken omkring buken, 6¾ fot. Skinnet var et skarpt schagrin af svartgrå färg från ½ til ¾ tum tiokt. Hufvudet 1½ aln långt, och ¾ aln bredt med et hål en tum i diametre på hvardera sidan ofvan för ögonen, som voro aldeles lika de största ox-ögon. Gapet var försedt med 6. rader breda och taggiga tänder, som voro ganska skarpa; dock funno vi, vid bukens öpnande, ingen ting som var sönderkrossat, utan måste med förundran

dran se, at han, utom mångfaldiga stora fiskar, svålgt et helt skyldpadskal, som vi om morgonen förut ifrån bord kastat. Vi funno åfven oförtårda stycken af gamla klåder, tråd och ben. Inelfvorne bestodo utaf en stor tarm som tog sin början vid svalget, och af ganska stor lefver, lungor och galla, hvilken sednare var svartgrön til fårgen. Hjertat var i proportion nog litet och mörkt. Vi sökte långe efter 2ne stenar, som efter almån sågen, skola finnas uti hufvudet på dessa fiskar, men blefvo ej annat varse ån et klart hvitt slem.

Sedan vi öpnat denna fisk på många stållen, och utbrutit åtskilliga tånder, samt flådt stora stycken af skinnet, slåpte vi honom åter i vatnet, och sågo honom ånnu kunna simma.

Pamper år et slags fisk, ej olik braxen, men något smalare.

Rougets, en hel röd fisk, ej sårdeles stor, men hålles före vara en utaf de förnåmsta fisk-sorter som vankas uti saltsiön.

Sardes Rouges, åfven en röd fisk, år ej sårdeles god at åta. Denna år så bevåpnad med åskilliga långa spiut och vassa fenor, at han kan göra sina fiender tappert motstånd, och måste man noga akta sig at ej af honom

blifva ſtungen, emedan det ſtrax bolnar, och förorſakar ſvår vårk.

Sardes blanches, eller hvita ſarſvar, år en hvit fiſk med mörka rånder öfver ryggen, vålſmakande at åta.

Perces des pierres, eller ſtenabborrar, åro hel röda til fårgen, men til ſkapnad och ſtorlek ej olika id, och hafva rått vålſmakeligit kiött.

Poissons vollants, flygande fiſkar, finnas hår til obeſkrifvelig myckenhet, men kunna ej på annat ſått fångas, ån då de, jagade af andra fiſkar, ſielfva flyga om bord eller i land. Vi funno några af deſſa ſom voro 1. fot långa, och hade 5. à 6. tums långa vingar. Utaf alla fiſkar ſom finnas uti Oceanen, ſynas deſſa utaf Skaparen vara begåfvade med beſynnerliga förmoner, och likaſom emot vatnets natur ſtridande ågenſkaper. De kunna flyga 1. à 200. ſteg långt, och 10. à 12. fot högt, då de af andra fiſkar blifva jagade, och faller det en ſom ſer dem förſta gången, rått underligt at ſe några hundrade på en gång lyfta ſig utur vatnet, och flyga likſom en hop fåglar.

Valfiſkar blifver man ock uti ſlutet af Julii månad hår varſe. De ſpela med ſtolthet på vatnet, och jaga efter de til myckenhet hår befinteliga delphiner eller marſvin,

hvil-

hvilka hopetals fly för dessa mågtiga förföljare.

Krabbor äro ganska små, och kunna vid stranderna hopetals fångas.

Berg-ostron finnas både stora och små til öfverflöd, och äro goda och vålsmakande.

Siö-rottor, Chattes de la mer,) är en rund fisk med 5. stiertar, lika ormstiertar. De hafva ganska slemaktigt skin, och då man sticker et stycke tråd eller kåpp til dem, så hålla de det medelst en sugande eller tildragande kraft så fast, at man måste bruka nog styrka då man vil rycka den tilbakars.

Ources eller Iggelkottar, äro aldeles runda, och öfver alt med långa och smala taggar försedde, så at man utan at blifva skadad, ej kan taga dem med bara händerne. De äro större än granat-äplen, och deras taggar eller strålar som i vatnet synas svarta, skifta emot solen alla färgor.

Ibland mångfaldiga andra slags obekanta fiskar, fångade vi en som til skapnaden liknade den i fabeln förestålda Paradis fogeln, hvarföre Fransmännerne hallade honom *Le poisson du Paradis*. Han var en half aln lång, och 8. tum bred mitt öfver buken. Hufvudet var spitsigt, lika som på Delphiner, och 3. tum långt. Öpningen

til munnen, som var helt liten, men försedd med många flata och skarpa tänder, var ofvan på sielfva hufvudet, en half tum ifrån ytra ändan. Stierten var 4. tum lång, och 3. tum bred. Skinnet var helt skarpt som et fint chagrin, aldeles askefärgat, men öfver alt beströdt med små och stora fläckar som förswunno så snart han kom up utur vatnet. Ofvan på ryggen hade han et spiut, 5. tum långt, men ganska smalt, och försedt med en fin trekantig spets. Under buken voro 2. och på ryggen en liten fena.

Vid denna ö som endast på fisk är rik, fångade vi ännu flera obekanta fiskeslag, hvilka jag dels torkade, och dels uti spiritu vini förvarade, i tanka at föra dem hem med mig til Sverige; men så väl denna, som alle de öfrige mine, under min långa och vidriga resa förvärfvade samlingar, gingo förlorade tillika med det Danska skepet, som jag olyckligt vis kom at följa ifrån Lisabon, hvilket på sit ställe vidare skal omröras.

Den länge efterlängtade dagen at blifva skild ifrån detta ängsliga fiskeläger, nalkades änteligen tillika med Augusti månad, hvilken knapt var bebynt, för än vi hade lyft ankare. Vi lämnade således Ascension den 1. Augusti, klockan 1. om natten, men kunde ej våga oss på hemresan til Europa,

för

för ån vi fått förse vårt fartyg med ny mast; och som vi ej utan fara kunde öfvergifva syd-ost passadens jemna vind, så måste en ort uti södra America utvåljas, til at der laga hvad som på vårt fartyg var bristfålligt.

Vår resa fortsattes med nog framgång, men med ganska små segel, så at vi utan någon sårdeles håndelse, den 11. Augusti klockan 9. före middagen, fingo kusten utaf Brasilien uti sikte, då vi förändrat vår Latitudo, 3. grader och 58. minuter söder, och meridian distance, 23.grad. 32. minuter våster om Ascension, Första siktet af Brasilianska kusten år ganska lågt och jemt, så at vi ej kunde uptäcka någon högd, för ån middagen, då vi fingo se udden *Sanct. Antonius*, hvarpå en fåstning med et högt torn år anlagd. Vinden blef efter middagen, då vi kommo nårmare under landet ganska liten och förånderlig, så at vi nödgades om natten gå til ankars, och kommo således; ej förr ån andra dagen, eller den 12. klockan 6. om morgonen til ankars på redden, Bahia de Todos los Sanctos, eller alla heligas Baji, som ligger utanför Portugisiska hufvudstaden uti södra America, Sanct. Salvador kallad. Vi blefvo hår utaf Portugiserne, som dock åro nåra förbundne med Franska nation, ganska illa emot-

tagne, och nästan ej bätre än siöröfvare eller espioner ansedde. Vårt fartyg blef lagt under fästningen St. Paul, som ligger på en holme mitt för staden, och våre Officerare, blefvo oaktadt de upviste sine pass ifrån Frankriket, förde uti arrest, och som jag här för deras angelägenhet skuld var förbunden at passera för en Fransman, så måste jag äfven tåla at med dem undergå samma öde.

Vi blefvo vid ankomsten til staden åtskilde, och en i sänder förde in för Portugisiska vice Konungen at examineras om vår resa och ärende, hvarpå vi blefvo på åtskilde ställen uti staden af vakt bevarade uti 8. dagar, och flera gånger om dagen förde in för konungens råd at undergå nya förhör om ordsaken til vår resa, hvilken för sin angelägenhets skuld ej feck kunnig göras *i)*. Vi kunde derföre ej bringas til annan bekännelse, än at vi varit nödgade komma hit, för at få en annan mast, och reparera vårt fartyg. Således blefvo vi omsider lösgifne, dock med vilkor, at ej drifva den minsta handel, och at ej få lof gå i land

i) Franska fartygets förnämsta ärende var at gå til Ascension, och därstädes afbida de ifrån Indierne kommande Franska skepen, samt avisera dem det emellan Frankriket och Engeland påbegynta kriget; men om detta ävendet fingo ej andre nationer underrättas.

land hvarken uti eller utom staden, utan at vara följde af vakt, och at genast, sedan en ny mast, blifvit insatt, förfoga ofs härifrån. Detta alt skulle vi efterkomma, så framt vi ej ville gå qvitte vårt fartyg, och blifva ansedde såsom föraktare utaf konungens nåd och befalning.

Vi kommo således den 16. tilbaka om bord på vår lilla Tartan, hvarest 6. stycken Portugiser höllo vakt öfver besätningen, som äfven undergått åtskilliga förhör. Dessa vaktare måste vi ock tåla om bord så länge vi här förblefvo, som dock ej varade många dagar sedan vårt fartyg blifvit reparerat.

Brasilien, som är en stor del af södra America, skal vara aldraförst utaf Portugisare uptäkt genom en flotta som årnat sig til Ost-Indien, men af et hårt stormväder blifvit drifven på denna kusten, hvilken fått namn utaf det sköna Brasiliæ trädet som här til ymnighet växer.

Portugiserne innehafva hela denna fruktbärande kusten, hvars sträckning, på denna sidan gränsar in til Æthiopiska hafvet, och skulle utaf en mera arbetsam nation kunna bringas til det fruktsammaste land i verlden, emedan det med många och stora förmoner af naturen är begåfvat; men Portugi-

tugisernas medfödda högmod och stora inbilning, har stigit til den högd, at äfven de ringaste, räkna arbete för et nedrigt medel til välmågas årnående. Större delen af detta rika landets Invånare, lefva derföre hällre uti armod, än de vilja använda den minsta möda til sit uphielpande. Man skal dock med förundran se, at den uslaste af denna nationen, förglömmer sitt elende, då han får tilfälle at skryta utaf sin inbillade hårkomst.

Landets fordne och rätte invånare, hafva sedan Portugiserne intagit denna kusten, dragit sig längre in uti landet, och bo tilsammans uti stora skogar. De äro aldeles vilde, och berättas vara meniskio-ätare. De hafva ingen religion, och uti deras språk skal ej finnas något ord som betyder Gud; dock hålla de sina siälar för odödeliga. De bo uti små, under stora träd upresta hyttor. Deras bädd är en bastmatta, och deras mat är en rot kallad manioca, hvilken de äta såsom bröd, och til såfvel tiena foglar och diur som de med bågar skiuta. Om någon Christen är så olyklig at råka imellan deras händer, varder han som et creatur slaktad, och med god appetit upäten. Ja, deras vildhet skal gå så långt, at de upäta hvarandra inbördes.

Det-

Detta folket åro til våxten kårta och tiocka, hafva ſtora och platta hufvuden, ſvarta hår, och åro til krops och anletes fårgen koppar rőda. Deras őgon ſitta långt uppe i pannan: Nåſan år platt och bred; Munnen helt vid, med ſtora őfverhångande låppar, och őronen ganſka långa. De gå aldeles nakne, och betåcka ſin blygd med lőf eller ſnåckeſkal, hvilka med baſt om lifvet faſtbindas.

Manfolken åro ſnålle båge-ſkyttar, och veta ſå tilreda ſina pilar, at deras ſår åro dődeliga. De åro alle begifne på jagt, hvarmed de főda ſig och ſina anhőriga.

Qvinfolken åro kårtare til våxten, men mera tiocka och feta. Deras brőſt åro ſå långa at de kaſta dem őfver axlarne då de gifva ſina barn dia, hvilka, ſå långe de åro ſmå, båras uti mattor på ryggen. Deras måſta gőra år at anråtta mat och behaga ſina månner, ſom ſouveraint őfver dem regera. En man tager ſå många huſtrur ſom han vil, och har magt at dőda eller főrdrifva den ſom honom intet behagar. Af detta ſlags folk har jag allenaſt ſedt tvånne, hvilka bevarades vid Konungens borg innom jerngaller, och man beråttade, at de ſkulle ſåndas til Europa.

Braſilianſka Kuſten år et uti ſig ſielf ſå

angenämt och behageligt land, at man förgäfves skulle biuda til at afskildra dess outsägeliga förmoner. Man kan ej annat än medgifva, at detta lilla Landskapet af Naturen måste vara ämnat til et stort Konungarikes stöd och skatkammare, hvartil det nu värkeligen tienar för Portugal, och det är lycka, at det med så många och stora förmåner är begåfvat, emedan annars, dess sin beqvämlighet endast skötande invånare skulle få svälta ihiäl; då de likvål nu, utan ringaste arbete, kunna lefva utaf Landets vilda frukter, och dessutom af kostbara rudi-materiers försäljande til andra Nationer, hafva öfverflödiga penningar til yppig lefnad och pråktiga kläder.

Hela landet liknar en med konst anlagd trägård, och utom mångfaldiga mig obekanta fruktbärande träd, växer här til öfverflöd Brasiliæträd, hvilka äro stora som medelmåttiga Ekar uti Sveriget; Fernbok; Saffran; Ceder; Ebenholts; Buxbaum; Ananas; Baumuls; Banangs; Cockus; Caffeè och Pomerants-träd, samt dessutan kåstelig Tobak, och mycket Säcker-rör.

Likaledes finnes här åtskilliga rara ferggrås, och flera slags välsmakande jordfrukter, samt gröna krydder, men ganska litet eller alsintet säd. Ordsaken til denna sådes-

desbrist, år ingen annan, ån Portugisernes lâtia, at de ej idas bruka jorden, hvarföre ock bröd framför alt annat hår i landet år dyrt, emedan miölet måste från Europa hitföras. Fördenskuld, i brist af bröd, åtes en rot, som til smak och ågenskap liknar Jordpåron, hvilken kokas, torkas, och sönderstötes til et groft miöl, som de kalla manioca, och som vid måltiderna båres fram på talrikar, och åtes sedan tort. Af guld, silfver och ådla stenar, år i Brasilien stort öfverflöd; men dock hitföres mera ifrån nästgrånsande provincer, så at Portugiserne i almånhet, och för ringa peningar, pryda sig med dessa varor, som hos oss så högt vårderas. Ja man skal derstädes knapt finna någon den ringaste menniska, ånda til de svarta mångelskor som sitta på gatorne och sålja frukt, som ej pryda sig med spånnen, armband, ringar och knappar utaf fint guld, hvaruti merendels ådla stenar åro infattade. Bahia de Todos los Santos eller Alla Heligas Baji, år en redd hvarpå tolf à fiorton hundrade skep på en gång med beqvåmlighet kunna ligga til ankars. Utaf denna makalösa redden har omkring liggande landet fått sit namn, och råknas för den båsta province uti Brasilien. Hufvudstaden på denna kusten år ock be-

lå,

lägen i denna province, och han omgif-ver en stor del af ofvannämnde Baji, samt kallas utaf Portugiserne Sanct Salvador, men af de mästa siöfarande tillägges honom samma namn som sielfva redden, nämligen Bahia de Todos Sanctos. Denna stora och vackra staden är belägen på 12. graders 18. min. pol-högd Söder om Æquatorn, 57. grad. 20. minut. Vester om Stockholms meridian, och är upbygd uppå åtskilliga branta högder, hvilket gör stadens utseende ganska stort och behageligit, i synnerhet derföre at vackra trågårdar äro anlagde emellan husen. Deremot äro gatorne oordenteliga, och på somliga ställen besvärliga at gå igenom, emedan man måste på branta och långa trappor gå up och ned til och från högderna.

Portugisiska Gouverneuren, som här har titel utaf vice-Konung i Brasilien, residerar på Slottet St. Antonii, som är upfört på en högd, nästan mitt uti staden. Det är ej särdeles stort, men väl bygt och pråktigt meubleradt.

Alla hus äro utaf sten bygde på spanskt eller portugisiskt sätt, med altaner utan för fönsterlufterna, hvilka med utarbetade listvärk äro omgifne, emedan glasfönster här å orten äro mycket dyra, och finnas

alle-

allenast uti de förnämsta husen, samt uti deras prågtiga kyrkor och kloster. Man räknar uti denna staden öfver 130. kyrkor, och 186. kloster, hvilka äro så öfverflödigt med guld, silfver och äkta förgyldningar prydde, at dylika kyrkor skulle uti Europa, hvarâst guldet är mera dyrt, med största förundran åskådas.

Uti almänhet lefva här invånarne ganska yppigt, och utan det ringaste bekymmer. Deras mästa tid förnötes med spel och drickande, och de undandraga sig alt hvad som kan komma under namn af arbete, hvilket deras svarta slafvar, som hitföras ifrån Guineiska kusten i Afrika, måste förrätta. De fattigare ibland Portugiserne, skaffa sig häldre födan medelst bedrägeri och röfvande, än igenom arbete, hvarföre ock gatorne härstädes äro ganska osäkre, och främande råka i synnerhet för mångfaldiga svåra äfventyr. De förmögnaste i staden äro de handlande, ibland hvilka månge finnas som äro så rike, at de ej sielfva veta räkning på sina ägodelar.

Denna staden räknas ock för den rikaste bland alla som höra under Portugisiska kronan. En flotta af 30. à 40. stora skep går hvart år härifrån til Lisabon, hvars ladning räknas til många millioners värde, och

består förnämligast af guld, silfver, diamanter, jaspis, chrystal, ambra, balsam, cacao, bomull, tobak, såcker, bresilia, fernbock, apor, papegojor och diur-hudar, m. m. som sedermera försäljes til andra orter uti Europa. Flottan går gemenligen härifrån uti September, och ankommer i slutet af November månad til Lisabon.

Fruentimren, som mera här än i någon annan Portugisisk ort äro underkaste svartsiuka måns swåra ok, synas sällan i fönstren, men aldrig ute på gatorne, så framt de ej båras i täkta portchaiser. Vår tvungna lefnad uti denna staden, emedan vi ständigt måste vara följde utaf en vakthafvande under-Officerare, tillät oss ej at se många af det vakra könet; dock kan jag försäkra, at Portugisiska fruentimren äro här utaf ogemen skönhet och behagelighet: De veta ganska väl at skicka sig emot främmande, för hvilka de hysa besynnerliga goda tankar, dem de ock gerna söka at förklara, samt äro aldrig rådlösa på bequämliga medel och utvägar dertil.

För den här ständigt varande starka hettan, gå fruentimren ganska tunt klädda, dock på et beqvämt sätt. De bruka aldrig mera än en tun kiortel; Deras öfriga kläder bestå af fina utsydda lintyg, med långa

ga och vida armar, samt mycket öpna omkring halsen, så at hälften af bröstet äro merendels bara. Til lintygens hopknäppande framme i bröstet, brukas ganska stora och höga guldknappar: Om halsen båra de många hvarf af guldkådior; I öronen stora örhången, och om armarne prågtiga armband med iouveler, alt uti fint guld infattat. Deras hufvudbonad består af väl krusade hår, och vackra blomster-bouquetter.

Staden, så väl som ingången til redden, är med åtskilliga starka fåstningar bevarad dem en främmande aldrig kan få bese, emedan man vid första landstigning straxt ställes under bevakning. Vi, som voro under ännu starkare upsigt än vanligt vara plågar, hade så mycket mindre tilfälle at derom underrätta oss, hvarföre jag också ej eller är i stånd, at något ytterligare berätta om detta landets märkvärdigheter, utan skyndar mig til hådanresans förtäljande, hvilken anstäldes så snart vårt bristfålliga fartyg var blifvit lagat, och vi hade fått förse oss med friskt vatn och andra förnödenheter til vårt uppehälle.

Vi lämnade Bahia de Todos los Sanctos den 30. Augusti, klockan 8. föremiddagen, och samma dag klockan 6. efter middagen,

hade vi sista siktet af södra Amerika, hvarifrån vår kosa i HERrans Namn blef stäld til Europa.

Vår lilla Tartan, som nu med alla segel kunde forthielpas, öfvertygade oss nogsamt om dessa slags fartygs ogemena godhet och geschvindighet, fast än jag måste tilstå, at de på långa resor äro ganska obequäme.

Den 5:te September hade vi uti sigte ön St. Ferdinando, hvilken åfven är Portugiserne tilhörig, och är belägen uppå 3. grad. 40. min. Söder bredd, 49. grad. 20. min. vester om Stockholms meridian.

Den 7:de passerade vi Æquatorn 38. grad. 34. min. vester om Stockholm. Vind och väderlek, som gemenligen plägar vara föränderlig under denna linien, funno vi nu ganska stadig, med et klart väder och frisk blåst, som varade til vår förmån, så at vi den 21. passerade norra solståndscirkelen, 20. grad. 57. min. vester om Stockholms meridian.

Sedermera hade vi ganska föränderlig och stilla vind, besynnerligen då vi hunnit på 30. graders Nord bredd, hvarest vi nästan i 8: dagar lågo för stilt. Här sågo vi dageligen en myckenhet siögräs och små blå snäckor flyta omkring fartyget,

så

så at vi stundom syntes segla uti et gråsbundet felt. Vi fingo åndteligen uti begynnelsen af October månad en frisk och gynnande vind, hvamed vi fortsatte vår resa ända til 40. graders nord latitudo, och jag tror at den blifvit fortsatt ånda til Frankriket, om ej en håftig storm utur nord-ost, kastat oss på kusten af Portugal, hvarest vi blefvo af åtskilliga Engelska kapare ståndigt efterjagade, hvarföre vi voro nödgade at söka landet.

Den 13:de October om morgonen klockan 9. blefvo vi varse tvånne Engelska kapare, som med fulla segel och åror, satte efter oss. Til undvikande af deras besök, hissade vi vål Portugisisk flagg, men det halp ej, utan de förföljde oss likafult, och gåfvo flera resor, medelst styckeskott, tekn at vi borde afbida dem. Detta var oss dock ej långligt, hvarföre fienden tycktes fördubla sin ifver at hinna oss up. Deras möda hade likvål merendels varit förgåfves, om allenast vinden hullit stånd; men mot middagen lugnade det, och då hant det minsta af de Engelska fartygen, hvilket blef rodt med 14. par åror, oss åndteligen så nåra, at Engelsmånnernes ropande kunde höras, och då utöste de bannor och hotelser at revangera vår olydnad. Vi continuerade icke

destomindre at under Portugisisk flagg med segel skynda vår flygt, hälst som vår lilla Tartan på intet sätt var utrustad at emostå Engelsmännernas öfverlägsnare styrka, ty hela vårt försvar bestod uti 2:ne stycken 3. pund. dreybaser, och 4. stycken nickhakar. Men då Engelsmännerne klockan 3. efter middagen började med alfvare skiuta på oss, förbytte vi vår Portugisiska uti en Fransk flagg, och underhöllo med vår lilla magt ständig eld, som varade til klockan 6. ¾ om aftonen, då mörkret skilde oss åt, utan at vi på vår sida hade fått mera skada, än en matros död, tvånne blesserade, och något tågvärke förderfvat.

Engelsmännernas förlust voro Fransmännerne äfven så nögde at intet veta, som de voro glade at hafva så lyckeligen undsluppit deras omilda händer, hvilket i anseende til deras styrka, syntes i begynnelsen af vår battaille nästan omöjeligit. Engelsmännerne voro ock trenne gångor så nära oss, at de gorde försök til entring, men blefvo altid afslagne, fast än vår besätning bestod allenast af 21. man, och deras deremot, af 40. à 50. på hvart fartyg. Jag fant vid detta tilfället huru litet en myckenhet folk och gevär kan uträtta emot de fördelar man kan äga af fartygets geschvindighet

dighet och de commenderades fårdiga och skickeliga anstalter.

Den följande dagen voro våre förföljare ej mera i vårt sigte, så at vi obehindrade gingo förbi Cabo de Rocca, och kommo under fästningens Cascale beskydd, samt derifrån långre in, och på redden utan för Behlen, en half mil nedan för Lisabon.

Fransmännernetrodde sig hår skola åtminstone blifva något båtre emottagne ån uti Brasilien, men deras tanka slog dem felt; ty når vi efter vanlig guarantaine, haft sundhets visitation om bord, samt en annan undersökning efter tobak och tvål, som hår i landet åro största contraband varor, fingo vi vål lof at gå med fartyget up til Lisabon, men dagen derefter, kom en soldat om bord, med ordres, at ingen skulle få lof at landstiga, utan vi måste med vårt fartyg gå tilbakars under Behlens torn, hvarest vi fingo en mera strång visitation efter guld, jouveler och andra fina köpmans varor. Då ingen ting hos oss fants, ville våre visiteurer åndteligen veta, huru vi kunnat gå ifrån Cadix, hvarifrån Tartan först var utrest, til Ascension, derifrån til Brasilien, och nu omsider til Lisabon, utan at medbringa de ringaste köpmans varor. Detta sade de förefalla sig omöjeligt, i synnerhet som vårt fartyg,

 bade

hade förutan en Capitain, tvänne så kallade soupercarger. De svar som å vår sida gåfvos, kunde ej tilfredsställa Portugiserne, hvilka om vår resa hyste åtskilliga ogrundade misstankar, hvarföre ock Herr EVEN DE LA CHAPELLE och Herr JEAN ROZE, som hade tagit namn utaf supercarger, blefvo förde uti arest i stadens allmänna fångelse, och ingen af vår besätning, fick på fyra dagars tid lof at gå ifrån fartyget. Sedan fingo vi änteligen fri gång i land, men supercargerne, måste blifva tre veckor i fångelse. Efter denna tidens förlopp, blefvo de omsider, genom Franska Consuls bemedlande frigorde, dock utan at få veta minsta orsak hvarföre de hade varit fångslade. Alt hvad de sielfve kunde utröna, var at Portugiserne hade misstänkt dem vara espioner, skickade ifrån Frankriket, til at anställa några utforskningar i Portugisernes Americanska länder, samt angående deras handel utröna något, som de ville hafva sig ensamt förbehållit. Vare härmed huru det vill, så var Portugisernes upförande emot undersåtare af en med Portugall förbunden krona, denna gången sådant, at det ej kan ursägtas med något annat, än med den mindre hederliga undanflykt, at sådant oordenteligt och ohöfviskt

viſkt bemötande är här i riket ej ovant, utan reſande af alla nationer hafva fått ärfara det, och veta at derom intyga. Men jag vil lämna at vidare omröra den uti juſtice och och politie här härſkande oordning, och i ſtället tala om ſtaden Liſabons nu varande ömkanvärda belägenhet.

Den tilförne ſå vackra och rika, ſom ſtora och namkunniga ſtaden Liſabons hårda och bedröfveliga öde, är lika omöjeligt at beſkrifva, ſom at utan innerſta rörelſe åſkåda de uſla lämningar af deſs fordna pragt. Jag ſäger ingen nyhet, då jag berättar, at den 1. November, år 1755. var den olycksfulla dag, på hvilken denna ſtadens härlighet förvandlades i ſtenhögar, och på hvilken den ſtore Guden viſte et förſkräckeligt prof af den obegripeliga Almagt, hvarmed han förmår uphöja det ſom förnedrat är, och förnedra det ſom uphöjt är. Ingen ſom ej är aldeles känſlolös af det ſom plägar röra menſkliga ſinnen, kan här utan förſkräckelſe ſe de ſtarkaſte ſlott och fäſten, de prägtigaſte kyrkor och pallatz, ſamt til 1000:de tals ſtora och konſtiga bygningar ligga öfverända kaſtade, och de af dem igenſtående och rämnade murar, hvart ögnablick hota de förbigående med et

fruktat fall. Men til hvad högd skal ej vår förskräckelse stiga, då vi påminna oss, at många tusende menniskor, innom några få ögnableck, blefvo under dessa stenhopar begrafne, och utan at hafva ringaste rådrum at besinna sig, måste lämna sit lif tillika med sina ågodelar til rof för den gapande jorden?

Det stolta Lisabon, som tilförne inrymde millioner menniskor, är nu aldeles öfvergifvit, så at knapt någon enda der mera skal synas; och den som nu vil se stadens fordna inrätning, måste stiga up på någon af de närmaste högder, emådan gatorne med kullfalne hus äro så upfylde, at man på få ställen kan slippa fram eller tilbakars.

Konungen, tillika med Hofstaten, och de förnämsteHerrskaperne bo ganska trångt tilsammans uti församlingen Behlen, en half mil ifrån Lisabon. De öfrige stadsens fordne invånare, befinna sig allesammans i ganska uselt tilstånd, och de bo större delen, antingen uti små af bråder upslagne barraquer, eller i tält af segelduk.

Utaf de många prågtiga kyrkor och kloster som varit här i staden, äro nu ej flere öfrige, än en Jesuiter och 2:ne Franciskaner kloster-kyrkor. De 2:ne sednare äro dock mycket remnade.

San-

Santo Maro, en liten kyrka belägen på en högd helt nära vid staden, har oskadd undansluppit alla jordbäfningarna.

Behlen, eller egenteligen Behtlehem, är et ganska stort och väl bygt kloster, hvartil höra vackra kyrkor. De kongliga liken pläga begrafvas uti detta klostret, som räknas för et bland de största och prägtigaste i hela Portugall. Af de första jordbäfningarne har Behlen ej tagit någon märkelig skada, men innevarande år, den 28:de oct:r klockan half 9:e om aftonen, nedföll hela hvalfvet öfver den ena kyrkan, hvilken oförmodade händelse af Portugiserne ansågs såsom förebåd til de diktade Prophetiers fulbordan, som tilförne blifvit almänt utspridde, at en lika förskräckelig jordbäfning som förledit år händt, äfven skulle detta år, och på samma dag, eller den 1:sta November å nyo förspörjas, och at alt det som hittils blifvit skonat, skulle nu aldeles förstöras. Större delen af det härvarande och i förskräckelse räkade folket, voro ock nu af den inbillade förestående faran så skrämde, at de började rymma utur sina koijor, och föra sina ringa ägodelar på fältet, och derföre måste kongliga Rådet, til at förekomma den oordning som kunde följa på en så ogrundad fruktan,

tan, på alla gator förordna vakt som skulle hämma den otidiga flytningen. Detta oaktadt vore dock ej många Portugiser denna dagen inne i husen, utan de fläste infunno sig uti de anstälde Processioner, besynnerligen natten imellan den sista October och den 1:sta November, då en enda Procession var så lång, at när de som gingo främst, voro vid St. Maro, voro de sidste helt nära vid Bethlehem, imellan hvilka bägge orter är en hel fierdedels mil.

De andäktigaste gingo barfotade, samt buro långa Jernkädior, hvarmed de sielfve slogo sig som oftast öfver axlarne, men de som voro mindre samvetsgranne, buro antingen brinnande facklor, vaxlius eller lanternor, samt hulpo til at siunga. Hvarken denna natten, eller följande dagen förmärktes någon jordbäfning, derföre trodde almänheten, at de, medelst dessa Ceremonier och sin förstälda andakt, hade den förekommit.

Oaktadt den obeskrifveliga skada som Portugiserne igenom den omtalda jordbäfningen lidit, hafva de dock ej aflagt sit uråldriga stolta lefnadssätt, utan de lefva nu snarare yppigare än förr, och derföre lära de väl, fastän de årligen från sina Colonier få

rika tilförsler, dock snart blifva brägte i yttersta armod.

Handeln som varit detta Rikes förnämsta grundpelare, begynner redan luta til undergång, och det endast för de handlandes egen försumlighet, så at alla Främmande Nationers härvarande Commissionairer, äro rätt illa belåtne. Ty fastän de med mycken skyndsamhet söka uträtta sina ärender i de Portugisiska Contoiren, blifva de dock dag från dag uppehåldne, och man får på Börsen uti Lisabon ej höra någon ting så ofta, som klagan öfver Portugisiska commissionernas oförsvarliga försummelse.

Landet omkring Lisabon är mycket fruktbärande, men större delen ligger obrukat. Skog eller träd finnas ej annorstädes än uti trägårdar eller alléer, hvarest de äro planterade.

Landet är eljest mycket ojämnt, så at dess utseende liknar mångfaldiga om hvarandra liggande stora och branta kullar, och på dem äro upbygde väderqvarnar, hvilka torde vara qvarlefvor af de i fordna Lusitanien regerande Vestgötar. Dock vil jag ej neka, at de ju i sednare tider blifvit aldeles på nytt upbygde. Nu för tiden äro de murade af sten, och hafva vingar af segelduk; Axeln til vingarna och kugg-hiulet,

let, år fåstad uti hufven eller taket, som på trissor kan vridas rundt omkring, och således riktas efter vinden. Den öfriga inrätningen är aldeles lik de i Vestergötland brukelige Våderqvarnar.

Hvad som eljest häromkring kunde förtiena upmärksamhet, tillåt hvarken tid eller omständigheter mig at nu i agt taga, och således nödgas jag gå alt annat med stillatigande förbi, och endast i korthet omröra, hvad för svåra omständigheter mötte mig såsom främling uti detta landet.

Så snart efter vår ankomst hit til staden, blef tillåtit at komma i land, var mit första göromål at eftersöka Svenska Consuln, då jag genast förmärkte Portugisernas upförande emot fremmande. Större delen af dem som jag frågade om rätta vägen, giorde sig nöje af at visa mig galit, så at jag blef mera villad än tilförene, och visste ej hvilken jag skulle tro, emedan den ena bad mig gå tilbaka, der en annan hade bedt mig gå fram. Jag geck derföre en hel dag, än hit, och än dit, alt efter som jag blef vist, men omsider träffade jag af en händelse Franska Consuls hus, hvarest jag fick veta, at Herr Arvidson, som tilförene varit Svensk Consul, redan för 3:ne månader sedan var blefven död, och at vi-

ce Consuln, Herr JACOB VON ZITTER, ad interim förrättade sysslan. Jag träffade änteligen Herr VON ZITTER en half mil utom staden, hvarást han nu, efter stora rikedomars olyckeliga förlorande, bodde uti et litet af bräder upslagit hus. Han är til Nation Holländare, och är kommen til så hög ålder, at man knapt kan förstå hvad han talar. Han har uti 60. år varit vice Consul dels för Svenska och dels för Danska Nationerna. Jag berättade för honom mina öden, och begärde hans befordran at med det skyndsammaste komma til Sverget, men blef bestört, då han svarade, at det för den sena årstiden nu vore nästan omöjeligt, så framt det ej kunde ske med et af de til Norrige eller Dannemark sig ärnande skepen. Jag geck derföre följande dagen, eller d. 24:de october, på Beursen, i tanka at söka bekantskap med de här varande Svenska och Danska skeps Capitainer, och ehuruvål jag träffade många utaf mina Landsmän, så fant jag dock ej flera än en enda, som af medlidande med min olycka och obekantskap här å orten, ville göra mig något biständ. Det var Capitainen Herr OLOF ASCHENBOM ifrån Stockholm, som nu förtiden seglar med et skep ifrån Norrköping. Han var nyligen hit kommen i-

ifrån

från Genua, och fastån han med egna affairer var nog sysselsat, följde han mig dock sielf, med sin Eschaloup, til de på Redden liggande Danska Skepen, af hvilka et som årnade sig til Kiöpenhamn, kallades den Engelska Charlotta, och commenderades af Capitainen ALB. DIRKS. KLEIN. Jag kom med Capitainen öfverens om passagen til Helsing-ör, och han trodde sig inom 8:ta dagar blifva färdig at segla, så at jag nu smickrade mig med hopp om blidare lycka, och at snart åter få se fädernes-landet. Öfver detta alt, var jag öfver måtton glad, men råkade deremot i bekymmer, deröfver, at jag på intet sätt kunde visa min årkänsla emot de Franske Herrarne, som icke allenast frälst mig ifrån et ögonskenligt förlorande, utan ock uti 6. månaders tid, visat mig all möjelig höflighet, och lämnat mig alla de förmoner och tractamenter som de sielfve hade. Emedan de voro arresterade, och jag ej viste på hvad ställe de höllos fångslige, fruktade jag, at för min afresa, ej få taga afsked af dem, hvilket de med skäl hade kunnat anse för prof af en oförlåtelig otaksamhet. Jag hade derföre all omsorg ospard at upsöka dem, och feck omsider, sedan jag i fiorton dagar varit skild från dem, kunskap at de be-

vara-

varades uti stadsens allmänna fängelse. Jag sökte dem derstädes genast, och fant dem uti et innom trenne svåra järndörar tillslutit rum, men utaf sorg och chagrin voro de så förvandlade, at jag med möda kunde känna dem igen.

Utaf min häpenhet och förundran at finna dem på et så ovärdigt ställe, märkte de genast, den del jag tog uti deras oskyldiga lidande, hvarföre de hindrade mig at säga mina tankar, utan sade straxt sielfve, at man intet borde förundra sig öfver deras oråtmätiga handterande, emedan det ej vore första gången, som Fransmännerne blefvo på det sättet handterade af sina vänner uti Lisabon.

Sedan talet härom sysselsatt oss en stund, berättade jag dem, på hvad sätt min resa til Sverige skulle fortsättias, och frågade tillika, hvad jag borde betala för fract och underhåll den långa tiden jag varit uti deras fartyg, samt böd äfven til at tilkänna gifva min oförmögenhet, at vedergälla alla dessutom mig af dem årtedda välgärningar. Härpå feck jag til svar, at de ej ville höra talas om någon betalning, och deras höflighet geck så långt, at de sade sig beklaga, at de ej kunnat göra mig så mycken tienst som de gärna velat. Jag feck således ej

vidare ytra min åstundan at betala den åtniutna förplägning, utan, flät öfver så mycken oförtient höflighet, kunde jag nåppeligen få mycket komma mig före, at jag kunde hitta på nog betydande ord til betygande af min ödmiuka tacksägelse, och det årkånslofulla sinnet som skulle följa mig i grafven.

Sedan, och vid vårt ytterligare samtal, förnyade desse Herrar et tilbud som de redan tilförne, och under resan flera gånger giort mig, at få följa med dem til Frankriket. De lofvade mig icke allenast fri resa, och så god förplägning som de sielfve hade, utan försäkrade ock, at derstädes recommendera mig til någon fördelaktig beställning. Jag lämnar huru svårt det var at afslå et så fördelaktigt tilbud som jag intet kunde hoppas i Sverige, men då jag eftertånkte, at min heder uti fåderneslandet hårigenom kunde lida, så ville jag håldre vara nögd med mit derstådes ågande intet, ån igenom otillåteliga vågar, uti främmande lånder förskaffa mig en utaf afvund tadlad lycka. Dessa orsaker til mit afslag, antogo de, såsom upriktige vånner, för giltiga skål, och afstodo genast från det giorda tilbudet.

Med hvad hiertans blödighet och ovanliga

liga sinnes rörelser jag nu omsider skulle taga det sidsta farvål utaf dessa främlingar, som jag med skäl bör vörda såsom mine största vålgårningsmän, biuder jag fåfängt til at beskrifva. Tungan staplade då jag skulle börja tala, och mine rinnande ögon voro de enda som tolkade den årkånsla och tilgifvenhet som jag i hiertat hyste emot deras oförtienta höflighet, och mig visade många vålgårningar. Vi skildes änteligen åt, och gåfvo å ömse sidor hvarannan den försäkran, at det nu knutna vånskaps-band skulle aldrig uplösas, skönt än våra öden skulle skilja oss aldrig så långt ifrån hvarandra.

Mit vistande uti Lisabon blef långvarigare än jag hade trodt, emedan Capitain KLEIN måste uti 3:ne veckor vänta på 2:ne Barqver salt som felades uti ladningen, för hvilken ordsak jag, i anseende til mit underhåll på denna dyra orten, blifvit mer än illa utståld, så framt ej förenämnde Herr Capitain ASCHENBOM varit så gunstig och förskutit mig det som jag hade af nöden. Jag kan derföre aldrig nogsamt berömma Herr Capitainens benägenhet emot mig, hälst som han var den enda Landsman jag här å orten träffade, hvilken drog medlidande med mig.

Capitain KLEIN blef ändteligen segel färdig til den 13:de Novembr. men samma dag kommo några skep utaf flottan ifrån Brasilien, och derföre blef förbudit, at intet fartyg skulle gå utaf redden, förr än hela flottan var upkommen. Vi blefvo således hindrade ända til den 18:de, då vi änteligen kommo ifrån Lisabon, klockan 8. föremiddagen, och tänkte då uti HERrans Namn fortsättia vår resa igenom Canalen, til Danska sundet. Vi voro dock knapt komne af Lisabons redd, förr än jag fruktade, at denna resa skulle blifva beledsagad af de svårigheter som sedan värkeligen följde. Ordsaken til detta mit befarande, voro dels de slåta anstalter som redan voro giorde, och dels, at jag såg at Capitainen hade af sit skepsfolck alt för litet gehör. Då vi hunnit nedan för fästningen Cascale, fingo vi några föränderliga vindkast, hvarföre vi, på det vi ej skulle komma för nära in uppå landet, måste vända öfver stag, och sedan vi hunnit mera vidd, så at vi beqvämligen kunnat undvika olägenheter, blefvo dock Capitainens ordres, som voro nog tidigt gifna at vånda, ej förr utförda, än et Svenskt skep, commenderat af Capitainen VON GLAHN, ifrån Stockholm, som i anseende til ebb och vind, ej kunde hålla utaf, dref oss tvärt för bogen,

och

och vi hade tilsammans blifvit drifne på landet, om Capitain VON GLAHN ej låtit fälla sit ankare. Vi kommo således ifrån hvarandra utan någon märkelig skada, men hade å ömse sidor nog möda och förargelse.

Vår resa fortsattes sedermera ganska långsamt til d. 23:die, då vi utur Nord-ost fingo en hård storm med hög störtande siögång, och förmärkte då at vårt skep blifvit så läck, at vi med båda pumparnes ständiga nytjande, intet kunde hålla det läns, och vi sökte förgäfves at igenfinna stället hvaråst skepet var skadat. Vid detta ängsliga tilfället, förlorade vårt skeps-folk alt mod, hälst som stormen och ovädret förökades, hvaraf vatn uti vårt fartyg til större myckenhet tiltog. Vi arbetade med alla krafter, men kunde medelst pumpning ej draga vatnet så fort ut, som det kom in, utan det förökte sig ständigt til 4. tum om timman, och til vår desto större olycka, var pumpsätet ej bätre försedt, än at våra pumpar blefvo den 24:de om morgonen förtäpte af salt, så at all ting tyktes bidraga til vårt förlorande. Vi lyfte up den ena pumpstocken efter den andra, i tanka at sedan vi rensat pumparna, ännu längre kunna hålla vatnet ute, men då vi åter nedsatte pumpstockarne, kom den om styrbord, at stå 1½

aln, och den om babord, 2:ne alnar högre än kiölsvinet ofvan på saltet, som ifrån stora rummet dragit sig ackter uti Pumpsåtet, för hvilken ordsak vi satte ändarna af pumpstocken uti korgar, at derigenom hindra saltets updragande. Dock som vi nu redan af ständigt arbete och vakande voro merendels uttröttade, så kunde nästan ingen ting uträttas, besynnerligen som vatnet stigit up uti salt-lasten, hvilken medelst slingring var fallen öfver på babords sidan, som til större delen låg ständigt uti vatnet med reelingen. Hoppet började fördenskull at hos de flästa af vår besätning aldeles förloras, ty land var omöjeligt at hinna, *k)* och på 3:ne dagar hade vi ej haft något skep uti vårt sällskap. Men dock voro några bland oss som repade mod, och tänkte på at i det längsta bibehålla lifvet, fast än vi stundom fruktade, at det endast skulle tiena til vår smärtas förökande. Vi lossade imedlertid skepsbåten och jullen, och ville deruti, så länge som Gud behagagade, underhålla oss, ty stormen var nu något stillad. Den uprestа och störta siögången giorde oss likvål nog fruktande, och til vår större förskräckelse, blef båten emot skeps-

k) Vi reknade oss hafva 45 tyska milar til närmaste land af Cap. Finis ter på 44. 46. Nord bredd.

skeps-reelingen, just då vi skulle sätta ut honom, sönderbräckt, och vi stadnade uti största förvirring och hiertans sorg öfver förlorandet af detta enda medlet, hvarigenom vi hoppades at til en tid bibehålla lifvet. Alt skepsfolket blefvo vid denna händelsen aldeles rådlöse, men jag som hela natten varit vid en besynnerlig munterhet, och tykt at vår fara hade ingen ting at betyda, fant också nu, då båten blef emot skeps-reelingen sönderstött, medel at laga den samma, på det sättet, at et nyt segel blef sönderskurit och spikat på sidan af båten 3. à 4. dubbelt, med tiära imellan, hvilket hölt vatnet aldeles ute, så at vi bårgade oss i båten från kl. 1. til kl. 7. om morgonen den 26. Novemb. då vi tillika med den långe efterlångtade dagen, fingo et Holländskt skep uti sigte, hvilket hos oss alla upväckte et nytt hopp, och styrkte våra krafter, så at vi började at fatta mera mod. Vårt skep på hvilket vi upsatt alla segel, var då ännu ej mera än jemnt med öfra decket under vatnet, hvarföre vi skyndade oss at hinna Holländarn up, och hissade genast olycks signal på våra toppar, och med en Canon, som vi om styrbord hade giordt färdig öfverst på reelingen, sköto vi 2:ne skott, dock ville Holländska

skepet ej vånda om til vår undsåtning, hvarföre vi sköto det 3:die skottet mera starkt, i tanka at de förre ej varit hörde. Nu omsider vånde det Hollånska skepet om, och kom emot oss, och då vårt ropande kunde höras, begårade vi at blifva frålste med lifvet ifrån vårt skep, som redan var under vatnet til reelingarna. Hollånska Capitain svarade, at han ej kunde berga oss, om vi intet medförde mat och vatn ifrån vårt skep, för hvilken ordsak vi, så utmattade som vi voro, måste öpna våra öfversta luckor, och med mycken möda, dock större fara, uphåmta vatn- och vin-fat, samt kiött tunnor, som lågo och flöto uti vatnet. Vi lastade vår båt dermed, och skickade den med skepsfolket, som under ståndigt ösande ånteligen kommo om bord på Hollåndarn, och ville efter proviantens utlastande, å nyo komma til oss med båten, i tanka at få någon ting mera råddat, men Hollåndarn ville det ej tillåta, utan då folket voro komna på hans skep, kappade han tåget som hölt båten, och låt honom drifva. Då vi som ånnu voro om bord på det förolyckade skeppet, sågo det, blefvo vi ganska beströrte öfver Hollåndarens hårdhet. Vi voro ej flere ån Capitainen, styremannen, båtsmannen och jag som på

jul-

jullen våntade at de andre ſkulle komma til baka med båten, och vi hade imedlertid, utur cajutan updragit åtſkilliga meubler ſom förtient at räddas, men då vår tanka ſlog felt, måſte vi öfvergifva altſammans, och ſkynda oſs med jullen at hinna Holländarn, emedan vi ſågo at han ej det ringaſte ville vånta eller hielpa oſs. Han avancerade ock ſmånigom undan, ſå at vi ej hunno honom förr än efter middagen klockan 3. då vi åndteligen kommo om bord på hans ſkep ſom hette Lelly Hof, och Capitainens namn var CORNELIUS MATSELAAR, hvars girighet år bekant öfver ſtörre delen af Holland. Jag hade aldrig trodt at en ſå ſinnad menniſka ſkulle kunna gifvas, om jag icke genom denna olyckan, dertil blifvit åſyna vitne. Hans girighet geck ſå långt, at han ſparde ſit egit lifs uppehålle, och kunde ej utan at tadla derpå, ſe andra niuta tilråckelig ſpisning. Af tvånne ſtycken Paſagerare ſom hår voro om bord, och ifrån Liſabon årnade ſig til Amſterdam, fingo vi veta, at denne Capitain ej velat komma til oſs, faſtån han, ſå vål ſom de andre, klarligen ſågo at vi voro förlågne, utan han hade ſagt ſig dergenom blifva hindrad uti ſin koſa, och föregifvit, at vi torde vara Engelſka eller

andra siökapare, så at den ena af förenämnde pasagerare, som var en Brabander Adelsman, och Capitain uti Holländsk tienst, vid namn MICHAEL VON KINSELAH, har måst hota honom, at deråst han ej vände om, skulle KINSELAH taga befålet öfver skepet af honom, och således kom han emot sin vilja til vår undsåtning. Vi kunde imedlertid ej tilsyllest lofva och prisa den Alsvåldige GUDEN, som behagade så underligen frålsa ofs utur denna lifsfara, och synnerligen borde jag hierteligen årkånna och vörda GUDS nådiga försyn, som nu andra gången, lika som ryckt mig utur et ögonskenligt förlorande. Det var vål visst, at jag var i ganska slått tilstånd, dock hoppades jag, at den samme som så underligen frålsat mit lif, åfven skulle gifva utvågar til des uppehålle, fast ån jag vid denna sista olyckeliga håndelsen, förlorade måstadelen af klåder och alt annat som jag tånkte at hielpa mig til Sveriget med, så at en gammal blå reseklådning, och några af mina angelågnaste papper som jag bårgade uti fickorna, utgiorde alt det jag ågde.

Vår resa fortsattes sedermera uti et svårt och kalt våder, och vi fingo ej Soerles uti sigte förån den 5:te Decemb. då vi åndå måste

ste i 8:ta dagars tid för motvind och storm ligga och kryssa uti Canalen, och fastån vi hvar morgon hade sigte af Port-land, nödgades vi dock altid för motvind gå tilbaka. Kiölden tiltog med stormaktigt och dimbogt våder, som merendels var oss emot, så at vi ej förr än den 18:de Dec. fingo Holland uti sikte, och ankommo samma dagen, emot aftonen, til Helder, då de andre pasagerarne genast lagade sig at gå ifrån skeppet, emedan de fruktade, at det ej förr än efter vintren, kunde komma til Amsterdam, men jag såg mig nästan rådlös, och viste ej hvart jag skulle taga vägen. Då Capitain von KINSELAH, med hvilken jag under resan kommit uti besynnerlig bekantskap, förmårkte det, bad han mig följa med i land, samt lofvade förstråcka mig resan til Amsterdam, som härifrån måste ske landvägen. Jag kunde ej mera än tacka honom för sin redebogenhet, och jag var mägta glad, at jag således blef skild ifrån den giriga Holländaren, som änteligen lät öfvertala sig at vänta med betalning för fract och bergning, tils vi skulle råkas uti Amsterdam.

Helder är en liten stad, eller som här gemenligen kallas Dorf, belägen på en udde af Nord-Holland, och bevaras af

2:ne

2:ne små Redouter, den ena af 9. och den andra af 7. metall-canoner. Vi reste ifrån denna staden den 20:de December om morgonen, och satte oss på de här brukelige poſtvagnar, hvilka äro täckte, och köras med 2:ne hästar, men ej fortare än formannen sielf behagar. Vi reste hela dagen utan at byta hästar, och om aftonen ankommo vi til Alkmar, hvarâst vi måste hvila öfver natten.

Alkmar är en stor och befäst stad, men tiden tillåt mig ej at i agt taga des läge och beskaffenhet, emedan redan var mörkt då vi kommo dit, och andra dagen måste jag med postvagnen bittida fort. Så mycket feck jag likvål förfara, at här är ganska dyrt at lefva, ty vår vårdinna fordrade för en aftonmåltid, och et rum öfver natten för 2:ne personer, 10. Holländska gyllen och 8:ta styfver, som ungefärligen utgör 41. dal. 16. öre k:mt. Jag undrade öfver at någon kunde fordra så oförskämt, men min följeslagare, som bätre kände Holländarne, sade at detta var godt köp.

Den 21. Dec. klockan 7. om morgonen reste vi från Alkmar med postvagnen, hvilken skulle föra oss ända til Amsterdam. Under vägen skådade vi med nöje detta landets vackra och angenäma utsikt, och fast-

ån

ån nu var vinter, kunde man dock hafva nöje af markens åskådande, hälst som man ej hade svårt at föreställa sig, huru härligt här skulle vara om sommarn. Landet är i sig sielf helt jemt och slätt, men öfver alt med diupa och breda Canaler igenomskurit. Dessa Canaler kallas här diken, och äro i anseende til den stora förmon och nytta de förskaffa landets inbyggare, almänt berömde. Man kan lätteligen finna, at det kostat de gamla Batavier otrolig möda, tid och arbete, innan de hunnit igenom hela landet gräfva så stora och diupa diken, at ej vatnet, som tilförene öfverflödat större delen af detta låga landet, derigenom aldeles afdrages. Men detta är ej den enda nyttan af dessa Canaler, utan de tiena ock tillika, så väl de resande, hvilke medelst de så kallade Treck-Schuiter kunna på et beqvämt sätt färdas ifrån den ena orten til den andra, *l*) som de handlande, hvilka härigenom kunna föra sina varor til hvad ort i landet de hälst behaga. Dessa diken äro slutna innom jemna och vackra bräddar, alla uti

l) Treck-Schuijt kallas et slags täkta fartyg, som dageligen gå från den ena orten til den andra med resande folk. De varda dragne af en häst som går på den ena sidan af diket. Tåget hvarmed fartyget drages, är fäst öfverst vid en liten mast som står främst uti fartyget.

uti råta linier, och stöta merendels uti råta vinklar tilsammans. På sidorna år antingen af naturen våxt skog, eller planterade lôfträd, som utgöra täcka och behageliga aleer, hvilka göra genomfarten, i synnerhet sommartiden, mera angenåm. Landsvägen följer gemenligen antingen bredevid, eller imellan dessa diken, och år öfver alt med vackra lôfträd beprydd, samt år dessutan jemn, torr, och vål lagad, så at landets vakra utsikt och nätta ansning, snarare förtienar främmandes upmårksamhet, ån Invånarnes seder, hvilka förefôllo mig mindre behagelige.

Vi reste denna dagen igenom många stora byar och små vackra ståder, til dess vi klockan 4. efter middagen, kommo til Haarlem, en stor vacker stad, hvarest vi dock ej fingo något rasta, utan måste följa med samma postvagn til Amsterdam, som ligger ej långre ån halfannan mil från Harlem. Til denna staden kommo vi klockan 6. om aftonen, och i anseende til min obekantskap hårstådes, måste jag följa Capitain VON KINSELAH uti et *Heere-logement m)* som kallades Stad Lijon, och år et bland de dyraste vårds-

m) *Heere-Logement* kallas uti Amsterdam de hus hvarest förnäme Cavaillerer logera, som ej tycka sig lefva väl om det intet är braf dyrt.

vårdshus i staden. Mit första göra var, at eftersöka den Svenska Agenten Herr BALLGUERI, i tanka at af honom få något understöd, til dess jag kunde få bref hemman ifrån, men feck det svar, at han icke kunde göra mig den ringaste assistence, utan rådde mig, at upsöka de här ifrån Sveriget varande Herrar Handlande, af hvilka jag dock ej hade den förmonen at vara känd, och blef derföre af större delen, antingen med kallsinnighet, eller med förakt bemött. Efter några dagar träffade jag änteligen på Börsen Herr ARENDT DREIJER, som nyligen begynt at med handel söka sin lycka. Han berättade mig, huru svårt Svenske handlande här i staden hade til at hielpa någon resande olyckelig landsman, emedan de ofta haft otack derföre; dock tykte han ej vara billigt, at jag skulle umgälla hvad andre förskylt, hvarföre han tog sig mig an, och icke allenast viste mig til et mindre kostsamt logement, utan ock försträckte mig så mycket penningar jag behöfde til at betala i mit förra hemvist, hvarest 2. à 3. dagars förplägning, kostade så mycket som jag på et annat ställe kunde lefva af uti 1. à 2. månader.

Mina vidrigheter blefvo nu genom bref til Directeuren af Svenska Ost-indiska Compag-

pagniet, Herr ABRAHAM GRILL, och til mina kåra anhörige uti Sverige anmålte, men i anseende til posternas uppehåll och långsamma gång om vintertiden imellan Sverige och Holland, måste jag vänta uti 2:ne månader innan svar kom, och under denna tid, hade jag ej långt ifrån blifvit bragt uti största uselhet. Då Herr DREIJER såg mig förgäfves vänta något bref hemman ifrån, undrar jag ej, at han fruktade förlora det som redan var förskutit, och nekade fördenskuld något mera. Nog månge andre i välmagt varande Svenska Herrar träffade jag väl, men några bland dem bemötte mig med sådan kallsinnighet, at jag sedan blygdes för de andra uptäcka mina svårigheter. Och då jag af egne landsmän ej kunde få någon hielp, hvad skulle jag då hafva at förvänta af främmande, i synnerhet som jag i brist af kläder och andra nödvändigheter, ej kunde visa mig ibland storfolket?

Således måste jag förnöta tiden uti nog nödstält tilstånd ända til den 25:te Februarii innevarande år, då jag var så lycklig och första gången, sedan jag lämnade fäderneslandet, fick bref hemman ifrån, och på Directeurens, Herr ABRAH. GRILLS ordres, feck af Herr ARENDT DREIJER upbära pennin-

ningar til min förnödenhet. Nu började jag lika som lefva på nytt, så at jag efter nödvändigt equiperande, kunde ej allenast frequentera almänheten, utan äfven göra mig om åtskilliga nyttiga inrätningar och couriositeter underrättad.

At rätteligen beskrifva Amsterdam och dess ifrån andra orter uti Europa urskilda lefnads-sätt, vore et ämne, som ensamt kunde och behöfde utföras i en större och vidlöftigare bok, än denna min närvarande. Jag kan dock icke med tystnad utelämna något, som mäst rörer den almänna lefnaden; ty stadens makalösa och behageliga anlägning, ogemena storlek och ordentelighet, publique och private bygningars ut- och invärtes nåthet och prydnader, Academier, konst-cabinetter och slussverk, samt andra pråktiga inrätningar äro tilförene genom åtskilliga berättelser nogsamt bekante, men folkets besynnerliga lefnads-sätt uti Amsterdam, skulle af de vidlyftigaste beskrifningar vara svår at begripa. Staden är Fri-stad, och man finner här folk af alla tungomål, och derföre veta invånarena ej hvilken Nations lefnads-sätt de hälst vilja utvälja, emedan Holländarnes egne manerer af dem sielfve nu mindre anses, sedan mera polerade folkslag lärdt dem nå-

got båtre; hvaraf kommer, at åtskilliga slags sått uti almånna lefnaden nytias. De som öfva handelen, hvilka hår uti staden nåst de regerande Herrarne, råknas för de förnåmsta, föra en lefnad aldeles öfverensståmmande med deras handteringar, emedan de fulkommeligen veta at skicka sig med hvad folk de kunna hafva at göra. Ja, Grosshandlare uti Amsterdam, åro åfven så goda Fransmånner, Portugiser, Spaniorer &c. som de åro Hollåndare, och kånna deras styrka och svaga lika vål som sin egen. De hushålla efter förmögenhet, och lefva (om de kunna) mycket stort; dock alt med möjeligaste sparsamhet.

De uti mindre rörelse varande handlande föra en mera inskrånkt lefnad, och söka så oförmårkt sina fördelar och vinningar, så at många af dem, sitta ofta vid rika capitaler, förr ån man trodt dem åga den minsta credit. Dessa utgöra största delen af Amsterdams Borgerskap, och deras hushålning år större, ån man kan förestållla sig; ty många gå så långt at de spara sit egit lifs uppehålle.

Onödiga höfligheter bruka de sins imellan litet eller intet, och skola de krusa med fråmmande, så år det ganska tvungit, emedan de vilja nytia sin frihet vid alla tilfål-

len,

len, och säja sin mening rent ut. Om en Holländare biuder en främmande til gäst, är hans vanliga compliment öfver måltiden: *Åt als yve beliebt; als yve nicht vill, kan jey bleibe laate*, så at den som agerar främmande, och väntar på at blifva buden, går hungrig ifrån bordet.

Bland annat märkvärdigt folk uti denna staden, förekomma et slag, som uti almänhet kallas *slaf Baasar*, med vedernamn *Seel-förkövers*, igenom hvilka en fattig främmande siöman kan blifva störtad uti yttersta armod och elände. De hålla altid logementer färdiga för främmande, och emottaga af siöfolk, alla dem som anmäla sig, samt förskiuta och gifva dem alt det de behöfva, så til kläder som vällefnad, men hålla deröfver en noga och dryg räkning, och då den stigit högre, än den antagne gästens ägendom kan vara värd, fordra de promt betalning. Om den ej då genast kan åstadkommas, måste deras skuldenär vara nögd med at gå ut för den tjenst som de kunna skaffa honom på de til Indierne eller Grönland gäende skepen, samt förskrifva til denna sin goda värd alt det han under resan förtienar, så at, då han kommer hem, nödgas han å nyo sätia sig i skuld. På detta sätt hafva många förnäma Familiers anhö-

rige, som kommit til Amsterdam, och varit okunnige om denna omståndighet, blifvit til deras timmeliga vålfård och ågendom aldeles fålde; ty det år nåstan omöjeligt at akta sig då man tråffar ut för någon af de råtta *seelförkovers*, hvilke åro fulkomligen utlårde at bedraga sina vånner til at såtta sig uti skuld, emedan de altid finnas fårdige at göra tilbud om lån, dem de dock fordra vid svåraste omståndigheter utan någon barmhertighet tilbakars.

Om någon främmande, som under vistandet i Amsterdam varit hos en dylik *seelförkover* uti qvarter, skulle dö under resan til eller ifrån Indierne, så går hans fordna vård up på Compagniets hus, och ofta, utan at hafva det ringaste at fordra, tilvåller sig all den dödas qvarlåtenskap, hvilken i annor håndelse skulle tilkomma den dödas anhöriga. Dessa *slaf-baasar* hafva ock frihet at med ed bekråfta sina råkningar, och detta år förnåmsta ordsaken, hvarföre de almånt, fast uti tysthet, kallas *seelförkovers*.

Siömån af Svenska Nation, åro de, som måst stå under dessa husbönders tvång; ty andre Svenskar komma sållan til Holland, ån sådane, som fattigdom och motgång tvungit at öfvergifva Fåderneslandet. De åro dock hår til så stort antal, at det altid

råk-

råknas mångdubbelt emot dem af andra Nationer, och man berättade, at infödde Svenskar, som segla under Holländsk flagg, skulle utgöra emot tvåtusende man, til större delen förfarne siömån, fastån de hår måste tiena såsom simple matroser, under hvilken hamn, dock ofta fördöljes Adelig ått och förnåm afkomst, förbunden med skickelighet och vett, som varit til något högre åmnat.

De öfriga Amsterdams ståndiga invånare, åro måstadelen uttröttade siömån, hvilka merendels åro vål förmögne, så at ock månge utaf dem åga så stora capitaler, at de kunna rikeligen lefva af interesset. Dock måste man hårifrån undantaga dem, som ej åro infödde Holländare; ty det år rart at finna någon Engelsman, Fransk eller Svensk, som har mycket öfver tilråckelig utkomst.

Det går dock an för dem af andra Nationer, som åro mindre förmögne, eller som på något sått lidit ovanliga olyckor, ty de hafva den förmonen, at de af sine landsmån blifva på alt möjeligit sått understödde och uprättade; men med sådant hopp kan ej den lyckeligaste Svensk smickra sig uti Amsterdam. Hade jag ej sielf haft årfarenhet deraf, så skulle jag aldrig

kunnat tro at en menniskas olyckor, skulle af förnuftiga ock rika landsmän, kunna anses med så orörlig kallsinnighet. Men jag fick sielf förspörja, at en del hafva det för sed, at de ej hålla en olyckelig landsman värdig at komma uti sine pallais, och de vilja knapt tillåta honom den äran, at på beursen med bekymmersam upsigt, och halfslutna öron, afhöra hans besvär. Det angenämaste svar man har at vänta sedan man änteligen fått omröra sit åliggande, är det, at om något bref åstundas til Sveriget, så skola de skaffa det fort, och om växelbref derifrån kommer, så skola de göra hvad de kunna: I öfrigt, hindra deras vidsträkta göromål at emottaga någons visite uti deras hus, utan om någon ting vidare förefaller, kan man passa up på beursen. Dylika svar, ehuru hårda de voro, fick jag ofta smälta, ända til dess jag, af en lyckelig händelse träffade Herr Arendt Dreyer, hvilken var den enda Svensk, som rörd af mina olyckor, sökte som förbemält är, at göra mig någon assistance. Men deremot bevistes mig af åtskillige främlingar mycken höflighet och hielp, besynnerligen af min förr omrörde res-cammerat, Herr Capitain Michael von Kinselach, hvilken giorde sig mera mån om min välfärd, än

at

at jag deremot kunde visa tilbörlig tacksamhet och årkänsla. Imedlertid kan jag ej neka, at mine Landsmåns hårå orten ohielpsamhet förekom mig ganska underlig, hålst Svenska Nationen annars åger almånt beröm, för ådelt sinnelag och medlidande hierta. Man ville dock enskylla sig dermed, at då man ofta tilförne vist nödlidande Landsmån hielp, och giort dem vålgerningar, har man derföre med otack blifvit belönt, och ej fått ringaste årsåtning eller betalning för det som man lånt eller förskutit dem, hvarföre man nu beslutit at aldrig mera hielpa någon. Jag har ej tilfålle at utröna, om detta föregifvande åger grund och år sanfårdigt, men vet likvål, at det år obilligt, at låta den oskyldige lida för den skyldige, och at låta et ådelt sinne umgålla det som et nedrigt sinne förtient.

Men jag går för långt ifrån mit åmne, som år at omtala Hollåndarne, hvilkas sålskaper ofta åro lika artiga som löjliga och sällsamma.

At tillägga alla Hollåndare plumphet och egennytta, vore ganska obilligt, ty månge Hollåndare öfverträffa uti frikostighet och belefvenhet, dem som på andra orter hafva stort och lysande lefnads-sått til sit enda ögnamårke. Orsaken hvarföre en del Hollåndare, ofta emot sina egna böjel-

ſer, föra en ſå tvungen och inſkränkt lefnad, bör man förnämligaſt igenſöka hos deras beſynnerliga och commoda Fruentimmer, hvilka aldrig villa bekymra ſig med något tröttande arbete eller beſvårlig hushållning, utan lemna ſådant alt til ſine outtröttelige månners förſorg; ty Fruentimren tycka ſig vara nog beſvårade, med at efterſe ſina meublers ordning, och at deras altid renſkurade golf hållas fria från fläckar. För denna ordſak, år man altid då man kommer in hos en Holländare, nödſakad at nytia deras nog obehageliga Pispedorer, hvilka de kalla ſpyg-pott, och ofta får et ſtort ſållſkap betiena ſig af en enda ſådan, hvilket år mindre angenåmt. Skulle någon främmande händelſe-vis komma at orena golfvet, få kan han vara ſåker om Fruentimbrens Holländſka chikaner.

Den ſom år van vid at ſe våra Svenſka Fruentimmers arbetſamhet och ſnålla hushåldning, faller det nog ovant, at ſe de Hålländſka ſitta hela dagen fåfånga, och ej göra annat, än efter infall och tycke i ordning ſtålla ſina meubler.

Hollänſka fruentimbren viſa ſig eljeſt nog kallſiniga emot ſina tilbediare, ſå at ſvartſiukan, ſom ſå mycket plågar de ſöderländſka nationer, ſynes här vara landförviſt.

Den-

Denna staden tyckes dock vara en samle-plats för lösaktiga ock låtfårdiga qvinfolck af alla nationer, så at jag tror knapt, at någon stad uti Europa hyser sådana förargelse stenar til så stor myckenhet som Amsterdam. De niuta hår all frihet, och deras oordentlighet lider ej den minsta åtalan, hvarföre ock många vackra flickor af förnåma familier, obetånksamt öfvergifva föråldrar, dygd och anhöriga, och förnöta hår, under obekanta namn, sin ungdom på et åfven så oanståndigt som oförnuftigt sått, samt blifva åmnen til många qvicka ynglingars fördärf och olycka.

Många stora gator uti Amsterdam äro så upfylde med sådant lösaktigt pack, at man knapt går förbi et enda hus, hvaråst ej uti fönstret eller dörren sitter en på båsta sått utsmyckad docka, som inviterar de förbigående Cavaillerer antingen på theé, caffé eller chocolad, eller om mornarne, på en soupis janever, eller gyllen-vatten. De som obetånkt följa deras inviter, få ofta betala dem dyrare ån de förmodat.

En främmande som kommer til Amsterdam, har fördenskuld noga at akta sig för galanta fruentimmers inviter, för seelförkovers hielpsamhet, och för handel med ju-

darne, hvilka hår hafva en besynnerlig frihet, och åro på alt bedrågeri utlårde.

Heere-logementer eller stora vårdshus åro fõr en som har medelmåttiga pengar ej mindre farliga; ty der får man ofta betala et glas vatten, lika dyrt som en bouteille vin på en mindre kållare, och alt annat uti samma proportion. På sådane stållen logera derfõre sållan andre, ån utlåndske store och rike Herrar, hvilke ej finna smak uti något annat, ån det som år vål dyrt.

Så snart våren kom, tånkte jag på min hemresa til Sverige, och långtade blifva skild från Holland, hvaråst jag fõrnõtt en lika ledsam som kall vinter. Jag hade nu 2:ne vintrar tilfõrne, vistats uti de fõdre lånderne, och således på en lång tid ej vetat af någon strång kõld, och derfõre kom den samma mig nu så mycket mera ovan fõre, besynnerligen som hår på orten ej finnas några varma rum, ty den lilla vårman, som deras sparsamma torf-eldar kan åstadkomma, varar ej långre ån torfven brinner, då man ofta kan vårma sig på den ena, och frysa på den andra sidan, hvaraf hålsan mycket lider.

Åtskillige Svenske skeppare, lågo hår i hamnen, och med dem hade jag tilfõrene õfverenskommit, at någon dera skulle

föra mig öfver til Sveriget; men når de voro resfärdige, klagade de, at skepen voro med gods så öfverlastade, at de ej kunde hårbergera någon passagerare. För mig som långtade ifrån Amsterdam, och ej hade råd at der göra några vidare depencer, var således ej annat at göra, än med det skyndsammaste söka något annat tilfälle. Jag slöt derföre sällskap med 2:ne Svenskar och en Hollstenare, hvilka åfven som jag, på åtskilligt sätt fått pröfva lyckans vidrigheter. Desse voro Herrar, copherdie Capitainer, MARCUS BERG, ALEXANDER MAGNUS LOHM och MATHIAS JESSEN. Den förste hade mera än 2:ne år varit fången hos Barbarerne uti Fez och Marocco, men nu blifvit för Sveriges råkning utlöst tillika med 8:ta man, och han hade förleden vinter ej hunnit långre på hemresan än til Amsterdam. Den andre, som med sit skep hade årnat sig ifrån Calmar til Lisabon, led skepsbrott på Eijerland vid Texel, d. 8. October, och förlorade tillika med skepet all medförd ågendom. Den 3:die som ifrån London hade årnat sig till Apenrade uti Holstein, förlorade sit skep på östra åndan af Skillingen den 6:te November förledit år.

Vi voro således fyra följeslagare, som kunde beråtta hvarandra de öfverståndna

åf-

åfventyrer. Alt hvad vi andre hade utstådt, ville dock intet betyda emot de svårigheter som Capitain BERG lidit under Barbarernas grymma vålde.

Den 26:te Martii om mårgonen reste vi ifrån Amsterdam med et litet fartyg *n)* som kallades *die vier gebryder*, och skeparen BANE FEDER, hvilken hade namn för at vara den måst förfarne på detta farvatten. Vår kosa blef tagen innom skårs, så at vi merendels hade land i sigte. Den 28. Martii efter middagen, ankommo vi til ön Feur, och reste följande dagen der ifrån med båt till Fedders hamn på fasta landet af Holstein, samt fortsatte vår resa sedermera landvägen till Flensborg, hvaråst vi ankommo den 30. Martii. Vi tänkte at härifrån få något fartyg til Sverige, men sådant fants ej, hvarföre vi d. 2. Aprill reste därifrån til Appen-Rade, och måste der för mot vind vånta til d. 11. Aprill. Då stego vi änteligen om bord på skepet kallat fru CHRISTINA, som commenderades af Capit:n NICOLAUS HEISEL ifrån Calmar, men måste följande dagen, för motvind, söka hamn vid Eckelfort, hvarifrån vi reste den

n) Desa små fartyg som gå imellan Amsterdam och Holstein kallas gemenligen *Sneckor*, de äro något mindre än ordinaira Smackar, men gifva dem uti seglande intet efter.

den 14:de April, och ankommo lyckeligen den 16:de October til Callmar, hvaråst vi, ehuruvål ej vidare ån igenom rykte bekante, blefvo af våra kåra landsmån med all höflighet och fågnad emottagne, samt följande dagen til middagsmåltid budne hos Herr Controleuren EKMAN, som oss til vålkomma på det båsta sått undfågnade. Vår Rese-Cammerad, Herr Capitain LOHM, blef hår skild ifrån vårt sållskap, men Capitain BERG och jag reste med lotsbåt ifrån CALMAR den 18de Aprill, och ankommo samma afton til Biörnö Herregård, hvaråst vi blefvo af Herr Majoren ULFKLO ganska vål emottagne och undfågnade. Vi sågo hår med förundran de prisvårda minnesmårken som Herr Majorens saknade kiåra Maka, Vålborna Fru ENGEL CRONHIORT sig til et evigt beröm nedlagt.

Biörnö, som i fordna tider varit bekant mera för ett fiskare nåste ån en Herregård, år af salig Frun, under Herr Majorens vistande uti förra kriget, ifrån et litet och ringa aktat hemman, förvandlat til en vacker såtesgård. Derjemte år anlagd en stor och behagelig trågård, samt vål upsatte bygningar, alt efter salig Fruns egen inråtning, och det som mera år, at

al-

alle fönster uti bygningarne, åro af Hennes egna hånder förfärdigade och insatte.

Ungefärligen en half mil ifrån Biörnö, på en Bergs-udde uti Calmare-Sund, inrättade Salig Frun först et vårds-hus, och sedan et ännu i flor varande skepshvarf, hvarigenom de nödige omkostningar vid Såtesgårdens anläggande, innan kårt blefvo betalte, så at Salig Fruns flit och omtanka, satte alla som det sågo och hörde uti förundran, och då Herr Majoren efter slutat fälttog kom hem, fant han sin vårda maka och sig uti en vålmågo, som vida öfverträffade hans förmodan.

Herr Majoren som för några år tilbaka måste sakna denna sin ålskansvårda Fru, nytiade nu för tiden hår på Biörnö de nöjen som en stilla enslighet meddelar.

Den 9:de Aprill kommo vi til Skåggenås, hvaråst det förr omnåmnde skepshvarfvet af Salig Fru Majorskan år anlagt. Herr Capitain GUSTAF ULFKLO som nu år deraf ågare, tog oss emot med ej mindre höflighet ån vi blefvo emottagne på Biörnö, och han obligerade oss at rasta hår til följande dagen. Imedlertid fingo vi tilfålle at bese skepshvarfvets artiga inråtning och fördelaktiga belägenhet.

Et

Et nytt ekeſkep var nåſtan färdigt at löpa utaf ſtapeln, och et anſenligt förråd af eke- och furu-verke tienligt til ſkepsbygnad, var igenom Herr Capitainens förſorg ditbrakt. Han klagade dock ej utan ordſak öfver liten afſättning och entreprenade uti ſkepsbygnader, ty en myckenhet koſtbart verke, började at gifva ſig för den tidens längd ſom det redan legat, och förläggaren fruktade, at det tillika med mera dugeligt och dyrt tilhygge, ſkulle i briſt af entreprenade blifva aldeles fördärfvat.

Den 20:de Aprill om morgonen reſte vi med lotsbåt ifrån Skiåggenås och ankommo ſamma dagen om aftonen til Döderhult, hvaråſt vi med ſtörſta möda kunde förmå någon at herbergera oſs öfver natten. Vi klappade på åtſkilliga portar och dörar, men vårdsfolket låt igenom fönſtren ſåga oſs, at det vore obilligt ſå ſent på aftonen komma och oroa dem. Vi urſäktade oſs ſåſom främmande och reſande, men det ville intet hielpa. Åndteligen kommo vi in hos en af de mindre förmögne borgare, ſom vidare berättade oſs huru nödigt de rikare villa herbergera reſande ſom komma hit.

Döderhult år en för ſtaden Callmar privi-

priviligerad lastage-plats ock kiöping för bråder, tilhuggit skepsvårke och ved, som transporteras til Stockholm.

Den 23:die Aprill reste vi från Döderhult och ankommo den 28:de *ejusd.* Gudi vare åra! lyckeligen och vål til Stockholm, hvaråst vi blefvo af våre kåre anhörige och vånner, med så mycket större fågnad emottagne, som vi i anseende til falska rykten om vårt förlorande, blifvit redan som döde begråtne, och hos åtskilliga af dem var den vanliga sorgedråkten, som för min skuld blifvit anlagd, ånnu i bruk.

Jag hade fördenskuld så mycket mera ordsak at prisa och tacka Allmagten som mig ifrån så många hotande faror behagat frålsa, och så lyckeligen återföra til det kåra och efterlångtade Fåderneslandet.

Til AUCTOR.

Min käre BROR och upriktige VÄN!

Min oro och ſorg öfver Edert förlorande vid Aſcenſion, var ſtörre än jag någonſin kan beſkrifva. Bror *Rhoman* ſom J veten var en upriktig vän, ängſlades ej mindre än jag öfver Edert bortmiſtande. Han kan ock vitna, tillika med flere af vårt ſällſkap, huru mycket jag blef rörd då vi ſkulle öfvergifva Eder til et offer för det grymaſte öde i verlden. Jag åſtundade blifva qvar, och ville med Eder dela en ſå oblid lycka, men jag måſte följa min kallelſe, och förlorade tillika med ögnaſigtet af Aſcenſion, alt hopp at här i verlden mera få ſe och omarma en ſå kär Vän.

Slut häraf min kära Bror, huru ſtor min fägnad är öfver Din återkomſt til Sveriget. Jag kan på intet ſätt föreſtälla Dig den ſamma igenom bref; men at gö-

ra min glädje öfver Dit återfinnande tilfyllest, reser jag i morgon härifrån til Stockholm, at närvarande af Dig sielf få höra, genom hvad öden lyckan hulpit Dig at åter finna Fäderneslandet, för hvilkets tienst Du upoffrat den bästa ungdom at vinna förfarenhet. Jag som en kårt tid varit åsyna vitne til Din ofparda flit och möda, kan lätteligen föreställa mig, huru mycket Du lårer fägna det Almånna, om Du meddelar det, jemte berättelsen om Dina äfventyrer, de anmärkningar, som tid och tilfällen tillåtit Dig at uptekna. Jag önskar min kära Bror hådanefter en blidare lycka, och belöning som någorlunda svarar emot Dina förtienster, samt försäkrar, at altid vara med upriktig tilgifvenhet

Min kära BRORS

Turbo Bruk
den 20. Julii 1757.

trognaste vän
och ödmiuke tienare
FREDRICH ANGERSTEIN.

Min

Til AUCTOR.

Min käre BROR och upriktige VÄN!

Min oro och ſorg öfver Edert förlorande vid Aſcenſion, var ſtörre än jag någonſin kan beſkrifva. Bror *Rhoman* ſom J veten var en upriktig vän, ångſlades ej mindre än jag öfver Edert bortmiſtande. Han kan ock vitna, tillika med flere af vårt ſällſkap, huru mycket jag blef rörd då vi ſkulle öfvergifva Eder til et offer för det grymaſte öde i verlden. Jag åſtundade blifva qvar, och ville med Eder dela en ſå oblid lycka, men jag måſte följa min kallelſe, och förlorade tillika med ögnaſigtet af Aſcenſion, alt hopp at här i verlden mera få ſe och omarma en ſå kär Vän.

Slut häraf min kära Bror, huru ſtor min fägnad är öfver Din återkomſt til Sveriget. Jag kan på intet ſätt föreſtälla Dig den ſamma igenom bref; men at gö-

ra min glädje öfver Dit återfinnande tilfyllest, reser jag i morgon härifrån til Stockholm, at närvarande af Dig sielf få höra, genom hvad öden lyckan hulpit Dig at åter finna Fäderneslandet, för hvilkets tienst Du upoffrat den bästa ungdom at vinna förfarenhet. Jag som en kårt tid varit åsyna vitne til Din ospar-da flit och möda, kan lätteligen föreställa mig, huru mycket Du lårer fågna det Almänna, om Du meddelar det, jemte berättelsen om Dina äfventyrer, de anmärkningar, som tid och tilfällen tillåtit Dig at uptekna. Jag önskar min kära Bror hädanefter en blidare lycka, och belöning som någorlunda svarar emot Dina förtienster, samt försäkrar, at altid vara med upriktig tilgifvenhet

Min kära BRORS

Turbo Bruk
den 20. Julii 1757.

trognaste vän
och ödmiuke tienare
FREDRICH ANGERSTEIN.

Min COUSIN!

När man helbregda öfvervinner hotande lifsfaror, kan man med skå anses för lyckelig.

Min *Cousin* har mera orsak at fägna sig öfver lycka, än klaga öfver förlust. Et oblidt öde har satt Eder ståndaktighet på prof: Men J hafven visat, at en yngling som vil förvårfva sig kunskap utom Fäderneslandet, bör vara outtröttelig. Huru fägnar J icke Edra vänner? Just då man trodde Er vara förlorad, så tilskyndar lyckan oss det nöjet at omarma en Vän och Slåktinge som för vett och dygd är af alla älskad. Prof af flit ock uppmärksamhet visar ögonskenligen Eder vackra Resebeskrifning; Hvad bör man väl vänta i mognare år, när Eder ungdom framter så vackra frukter, och visar så mycken skickelighet? Fortfaren Min *Cousin*, som J hafven begynt, och om det är Almagtens behag, så framlef uti Fäder-

dernesbygden Eder öfriga lifstid, hvilken upfylles af alla de förmåner och nöjen som upriktigt önskas af

Min COUSINS

Stockholm
den 2. Aug. 1758.

trognaste Cousin,
MARIA ELISABETH ASPGREEN.

Min COUSIN!

När man helbregda öfvervinner hotande lifsfaror, kan man med skål anses för lyckelig.

Min *Cousin* har mera orsak at fägna sig öfver lycka, än klaga öfver förlust. Et oblidt öde har satt Eder ståndaktighet på prof: Men J hafven visat, at en yngling som vil förvärfva sig kunskap utom Fäderneslandet, bör vara outtröttelig. Huru fägnar J icke Edra vänner? Just då man trodde Er vara förlorad, så tilskyndar lyckan oss det nöjet at omarma en Vän och Slåktinge som för vett och dygd är af alla älskad. Prof af flit ock uppmärksamhet visar ögonskenligen Eder vackra Resebeskrifning; Hvad bör man väl vänta i mognare år, när Eder ungdom framter så vackra frukter, och visar så mycken skickelighet? Fortfaren Min *Cousin*, som J hafven begynt, och om det är Almagtens behag, så framlef uti Fäder-

dernesbygden Eder öfriga lifstid, hvilken upfylles af alla de förmåner och nöjen som upriktigt önskas af

Min COUSINS

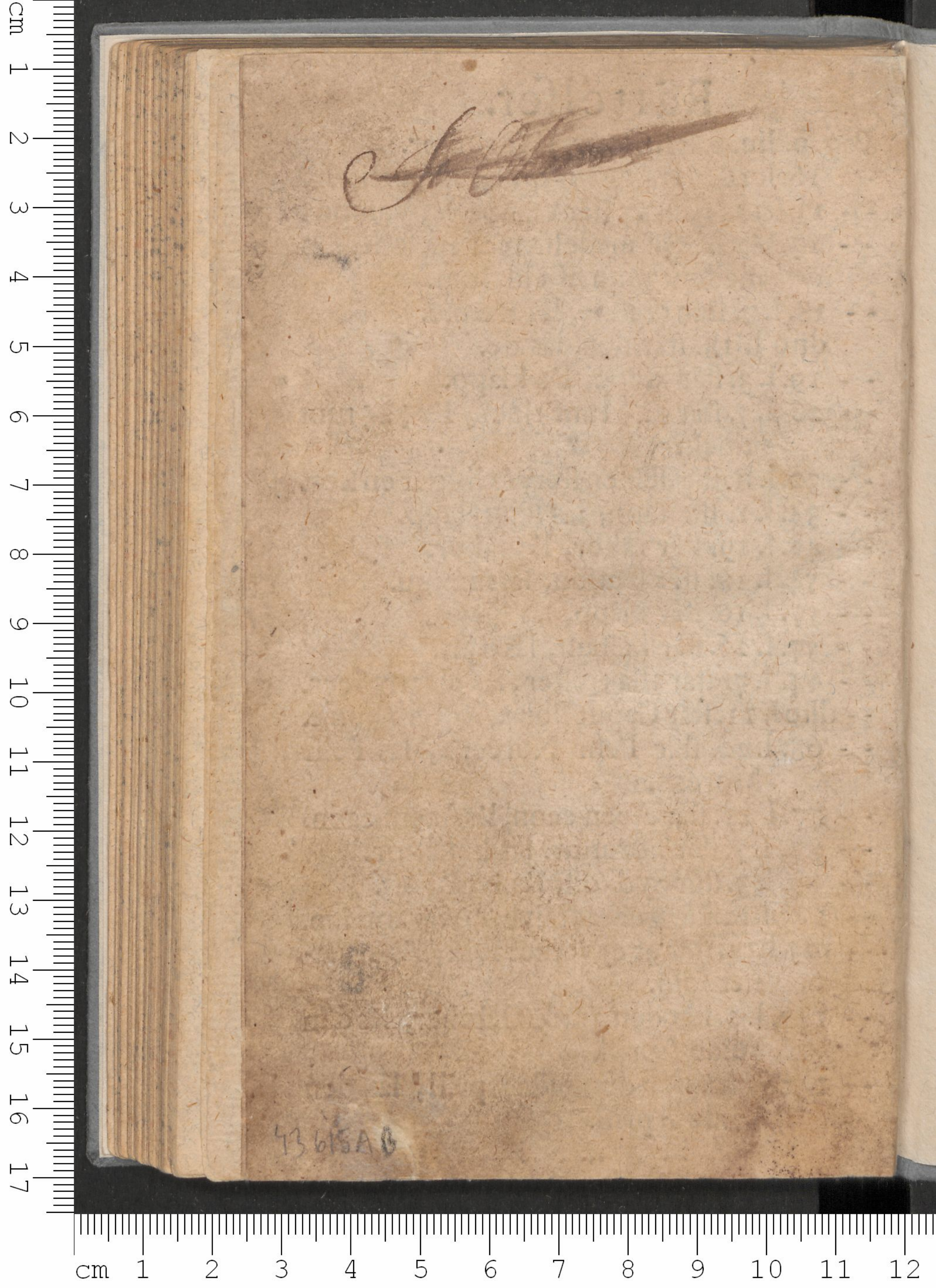
Stockholm
den 2. Aug. 1758.

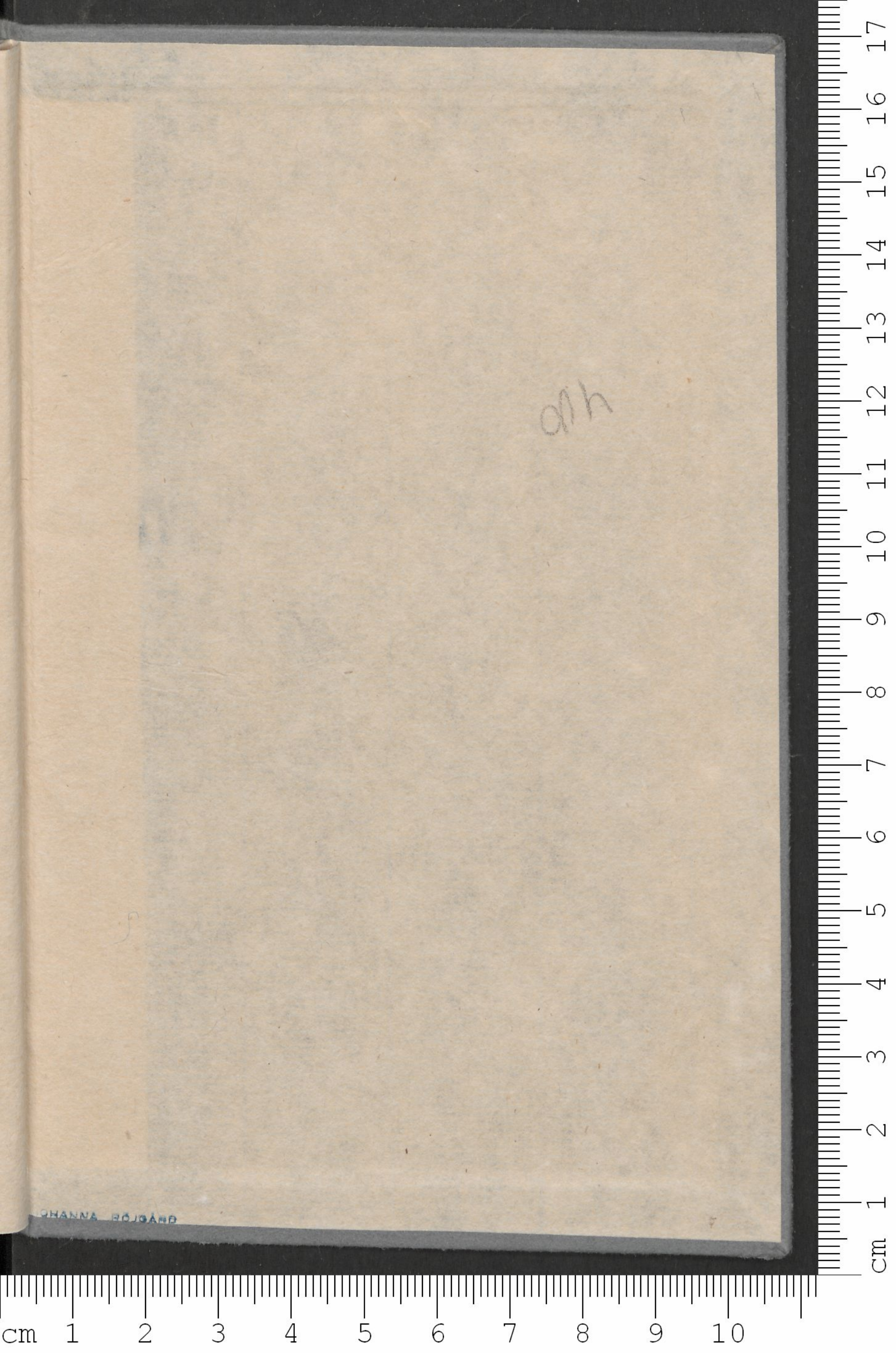
trognaste Cousin,
MARIA ELISABETH ASPGREEN.

Rättelser.

Pag. 9. lin. 1. står rutor, lås drufvor.
- - 16. l. 16. står Bouatiger, lås Boccatiger.
- - 17.&18. i rubriq. står Vampa, lås Vampœ.
- - 17. l. 26. står medelst tecken som, lås medelst tekn af eld, som.
- - 18. l. 9. står tvenne, lås trenne.
dito l. 18. står den, lås de.
- - 19. l. 3. står kiepp, lås kiapp.
- - 26. l. 7. står $\frac{1}{2}$ à $\frac{4}{3}$ tum tiock, lås $\frac{1}{2}$ à $\frac{2}{3}$ tum tiock.
- - 30. l. 11. står, står en stor, lås ligger en stor.
- - 34. l. 1. står lapp, lås lapp - lapp.
- - 42. l. 19. står råkor, lås råkor.
- - 54. l. 18. står samfou, lås samsou.
- - 57. l. 16. står kiäpp, lås kiapp.
- - 57. l. 26. står kastadt, lås fält.
- - 64. l. 7. står alia-traster, lås alcatrastrer.
- - dito l. 11. står Caput Bonæ, lås Cap-bonæ.
- - 68. l. 20. står Pehr Noreens, lås Pehr Morens.
- - 77. l. 25. står Acen-caon, lås Acem-caon.
- - 87. l. 7. står siörottor, lås siökattor.
- - 89. l. 3. står Syd-ost, lås Nord-ost.
- - 103. l. 12. står guarantaine, l. qvarantaine.
- - 125. l. 14. står at ej vatnet som, lås at vatnet som.
- - 141. l. 2. står den 16:de October, lås den 16:de Aprill.
- - 142. l. 20. står den 9:de Aprill, lås den 19:de Aprill.

43615AB

OHANNA BÖJGÅRD

